www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نادوارو

(ڪهاڻيون)

امر لغاري

ڪاڇو پبليڪيشن
ڪراچي. سنڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪتاب نمبر

47

حق ۽ واسطا اداري وٽ محفوظ

ڪتاب : ناد وارو

موضوع : ڪهاڻيون

ليکڪ : امر لغاري

ڇاپو پهريون: آڪٽوبر 2015

لي آوٽ : پيار گرافڪس

ڇپيندڙ : ذڪي سنز پرنٽرز ڪراچي

ڇپائيندڙ : ڪاڇو پبليڪيشن، ڪراچي.
0300-2879794

قيمت: 160 رپيا

Facebook.com/ kachhopublication
E-mail: kachhopublication12@gmail.com

ISBN: 978-969-9544-36-1

Naad Waro (Short Stories)
By: Amar Leghari
First Edition: October 2015
Printed by: Zaki Sons Printers, Karachi.
Published by: Kachho Publications, Karachi
Room # 3/20, Abid Chambers,
New Challi, Shahrah-e-Liaquat, Karachi, Sindh.
0300-2879794

Price Rs. 160/-

اسٽاڪسٽ

ڪاٺياواڙ اسٽور، اردو بازار ڪراچي. ٿامس اينڊ ٿامس، ريگل چوڪ، صدر ڪراچي. پناڻي بُڪ هائوس، نزد اورنگزيب مسجد گاڏي کاتو حيدرآباد. ڪنگ پن بُڪ شاپ، پريس ڪلب، حيدرآباد. ڪامريڊ بُڪ اسٽال، ڄامشورو ڦاٽڪ. اشرف بُڪ اسٽال، مسجد روڊ نوابشاهه. رابيل ڪتاب گهر، اسٽيشن روڊ لاڙڪاڻو، عزيز ڪتاب گهر، بئراج روڊ سکر. الفتح نيوز ايجنسي، مهراڻ مرڪز سکر. تهذيب نيوز ايجنسي اينڊ بُڪ اسٽال، پنج گڏ چوڪ خيرپورميرس، ممتاز ڪتاب گهر، ريلوي لائين دادو، گل ڪتاب گهر، نزد انڊس هوٽل لکي در، شڪارپور. مهراڻ ڪتاب گهر، اسٽيشن چوڪ، ميرپورخاص، سوجهرو ڪتاب گهر، غريب آباد، بدين. ناولٽي بُڪ سيلر، ميرپور ماٿيلو.

فهرست

- ليکڪ پاران — امر لغاري — 5
- مهاڳ — منوج ڪمار — 8

1. ناد وارو — 13
2. فوجيءَ جي ڏاڙهيءَ ۾ ڪک ڪئين ڦاٿو؟ — 24
3. گهڙي سوا جي انارڪلي — 33
4. ڪونج — 40
5. اُڀ ۾ رڙيون — 47
6. بلبل سائينءَ جو ڪتبو — 54
7. هجرتن جي موسم — 61
8. ڏراڙ- ڪٽوري — 67
9. سرابن جي ڦلواڙي — 72
10. روپلو — 80
11. راڌا ۽ ڪمني- هڪ ننڍڙي پيار ڪهاڻي — 89
12. سيگل، سمنڊ ۽ گيتا — 94
13. ڪيت- روپ — 100
14. گول گول گوگول — 109
15. ليزبين — 118
16. پَر ڪٽيل پُوت — 125
17. ڌرتي منهنجو آسمان — 131

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ليکڪ پاران

پاڻ بابت ڳالهائڻ ايترو ڏکيو ڪم ناهي جيترو پنهنجي ڪنهن لکڻيءَ يا ڪتاب تي ٻه لفظ چوڻ. ڪتاب جڏهن ڇپجندو آهي ته ان تي ڳالهائڻ وارا، تبصري ڪرڻ وارا ۽ تنقيد ڪرڻ وارا کوڙ ليپي پوندا آهن. پروف جي غلطين کان وٺندي لفظن جي استعمال تائين ليکڪ کي گهٽيون ئي شيون ٻڌڻيون پونديون آهن. پرنٽنگ، مس پرنٽنگ، پني، پاڻي، قيمت ۽ ٽائيٽل بابت اڻڳڻيون ڳالهيون ٻڌڻيون پونديون آهن. مارڪيٽ ايڪانامي جي هن دؤر ۾ ليکڪ جي دل جي گرمائش کي تمام گهٽ ماڻهو محسوس ڪري سگهندا آهن، ڇو ته اها لفظن پٺيان لڪل تصورن، تصويرن ۽ ڪردارن ۾ لڪل هوندي آهي. مون لکڻ تڏهن شروع ڪيو جڏهن مون ڪهاڻي پڙهڻ شروع ڪئي. مان جڏهن ڪهاڻي پڙهڻ ويهندو هوس ته سدائين پاڻ کي ان ڪهاڻيءَ جي ماحول ۾ محسوس ڪندو هوس. هڪڙن ڪردارن ۾ مان پنهنجي پاڻ کي ڏسندو هوس، ته ٻين ۾ انهن ماڻهن کي جيڪي منهنجا ڏنل وائتل هوندا هئا، ڪي چڱا ته ڪي لانوان، ڪي سڌا ته ڪي ڏنگا، ڪي منا ته ڪي ڪڙا _ مطلب ته ڪهاڻي ڪنهن جي به هجي پر ڏسندو ان ۾ مان پنهنجي پاڻ کي هوس. ايئن ئي جڏهن مون لکڻ شروع ڪيو ته مون پنهنجي هر لکڻيءَ ۾ جنهن ڪنهن جي به باري ۾ لکيو انهن مان هڪ مان پاڻ هوس، توڙي جو ان پاڻ ۾ مون ۾ عمر، وقت ۽ جسامت جي حساب سان ڪجهه فرق ضرور هو. ڪڏهن ڪڏهن ماڻهو پنهنجي پاڻ کي خوابن ۾ ڏسندو آهي، ڪڏهن ڪڏهن آرسين ۾ به، پر خوابن ۽ آرسين ۾ نظر ايندڙ ”همزاد“ ڪڏهن به هڪجهڙا نه هوندا آهن. ايئن ئي _ مان ميان ٿو ته مان، پنهنجين ڪهاڻين ۾ موجود ”مون“ کان ڪجهه مختلف ضرور هوندس، پر هوندس مان پاڻ ئي. مان پنهنجي پاڻ کي پنهنجن لفظن، پنهنجي خوابن کان الڳ ڪري نه سگهيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهيان.ان ڪوتاهيءَ جو مان شروع کان ئي اقرار ڪندو رهيو آهيان. انسان ٽولن، گروهن، ثقافتن، مذهبن، سياسي نظامن ۽ نظرين ۾ ورهايل ضرور نظر اچي ٿو پر انسان پنهنجي ضرورتن، محبتن، نفرتن، همدردين، کهل، کهڪاءُ، موت، زندگي، ڏک، سک، خوف ۽ خوشيءَ جهڙين انيڪ هڪجهڙين وراثتن ذريعي ساڳي سوچ به رکي ٿو. انڪري مثال طور آمريڪا جو ڪهاڻيڪار ارسڪن ڪالڊويل جيڪا ڪهاڻي لکي ٿو تنهن جا ڪردار ڪرشن چندر جي ڪهاڻي ۾ به اوهان کي ليندا. چيخوف ۽ موپاسان جيڪا ڪهاڻي چئي، ان جا ڪردار نسيم کرل جي ڪهاڻيءَ ۾ به نظر ايندا. ڇو ته محبت ۽ نفرت، غريبي ۽ اميريءَ جي وصفن کي نسلي فرق ۽ فاصلن سان تبديل نٿو ڪري سگهجي. ڪهاڻيءَ جو ڪنهن ملڪ يا مذهب سان ڪو به تعلق ناهي هوندو. فرق جي هوندو به آهي ته پوءِ اُهو اُسلوب ۽ آگاهيءَ جو ئي هوندو آهي. جو انهن جون لکيل ڪهاڻيون پنهنجن ملڪن جون سرحدون پار ڪري مذهبي توڙي ثقافتي لحاظ کان اوپرن ملڪن جي ٻهراڙين تائين ماڻهن کي متاثر ڪرڻ جي هر ممڪن سگهه رکن ٿيون. منهنجي ڪهاڻين جي دنيا پلي منهنجو ڳوٺ يا منهنجي مادر پومي مڪيءَ کٽي ڇو نه هجي، پر ان ۾ چرندڙ پرندڙ ڪردار سنڌ ڌرتيءَ جا اهي ڏکارا ۽ جيءُ جيارا ماڻهو آهن، جيڪي ـ جي ٿورو ڏسندؤ ته اوهان جي آس پاس ضرور موجود هوندا. ايئن هڪ لحاظ کان مون اوهان کي اوهان جي پنهنجن ماڻهن سان ملائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. ڪهاڻيون منهنجي اظهار جو ذريعو آهن. انهن ذريعي، انهن جي ڪردارن ذريعي، مان اڻڏٺل ماڻهن سان ڳالهائڻ، ڪچهريون ڪرڻ، گڏجي کلڻ ۽ گڏجي روئڻ چاهيان ٿو. ڪهاڻيءَ کان وڌيڪ ان ڪم لاءِ ٻيو ڪو به موزون ذريعو مونکي ڪونه ٿو سُجهي.

منهنجي لاءِ ان کان وڌيڪ ٻي ڪا به اهم ڳالهه ڪانهي ته ڪهاڻي مونکي سنڌ، سنڌ جي نوجوانن، اديبن، خاموش پڙهندڙن ۽ سنڌي ڪهاڻيءَ ۾ دلچسپي رکندڙ ٻين ٻولين ڳالهائيندڙن سان ملايو آهي. ان رشتي کي اڃا به پختو بنائڻ لاءِ ڪهاڻيءَ جي هڪ ڊگهي سفر جي ضرورت آهي. محمد علي ماجد جي ڪوششن ۽ ڪاوشن سان هيءُ ڪتاب.اوهان تائين پهچي رهيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. مان شروع کان ئي سنڌي ادب ۾ سنڌي ڪهاڻي بابت هن جي اڻٿڪ محنت ۽ جدوجهد جو ساراهيندڙ آهيان.

منهنجي هن ڪتاب جي اڪثر ڪهاڻين تي منهنجي دوست منوج ڪمار گهٽو وقت اڳ مهاڳ جي سري هيٺ اهو مضمون لکي مونکي همٿايو هو. مان هن جي لکڻين جو سدائين کان مشتاق رهيو آهيان. پنهنجين ڪهاڻين بابت هن جي راءِ جو مان احترام ڪيان ٿو. هن منهنجين ڪهاڻين جي ڪچاين تي نه ڳالهايو آهي. جنهن مان سمجهان ٿو ته هن سٺي لکڻ لاءِ منهنجي همٿ بڌائي آهي. مان پنهنجي دوست ۽ ڳوٺائي منظور ملاح جو به ٿورائتو آهيان، جنهن به لفظ منهنجي تعارف ۾ لکيا. ادب ۾ منظور وٽ پنهنجا گس ۽ پنهنجا پيچرا آهن. جا ڳالهه اسان ۾ مشترڪ آهي سا هي ته بئي مکيءَ جا جانور آهيون، عالمي ادب جا شاگرد آهيون، بنهيءَ جي گڏيل دلچسپي ڪهاڻي ۽ ماحوليات ساڳي آهي.

امر لغاري

سانگهڙ سنڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهاڳ

”سنڌي ڪهاڻي مري چڪي آهي.“ اسان جي گرو عبدالقادر جوڻيجي ڪنهن تقريب ۾ ڳالهه ڪئي. ”سنڌي ڪهاڻي جو موت گولي لڳڻ سبب ٿيو“ ـ سندس اشارو نسيم کرل کي لڳل گولي ڏانهن هو ۽ سائين جوڻيجي جي بقول ته سنڌي ڪهاڻي، نسيم کرل جي موت سان ئي ختم ٿي وئي. سائين قادر جوڻيجو سنڌي ڪهاڻيءَ جي انتقال پرملال جي دعويٰ ڪرڻ وارو ڪو اڪيلو شخص نه آهي، وقت به وقت سنڌي ڪهاڻيءَ جي موت جا انڪشاف ٿيندا رهندا آهن. ڪن جي بقول ته ”سنڌي ڪهاڻي خودڪشي ڪئي آهي.“ ـ اهي سنڌي ڪهاڻيءَ جي خودڪشيءَ کي ماڻڪ جي خودڪشيءَ سان ڳنڍين ٿا. ٻيا وري چون ٿا ته ”سنڌي ڪهاڻي عدم توجہ سبب ڏک ۾ مري چڪي آهي“ ـــ انهن جي چواڻي ته سنڌي ڪهاڻيڪارن جي اليڪٽرانڪ ميڊيا ڏانهن رخ، سنڌي ڪهاڻيءَ کي ختم ڪري ڇڏيو. پر ڇا واقعي به ٻن ليکڪن جي موت ۽ ٻن ليکڪن جي نه لکڻ سان سنڌي ڪهاڻيءَ جو انت اچي ويو آهي؟ گهٽ ۾ گهٽ آئون سنڌي ڪهاڻي جي موت واري انهي دعويٰ سان متفق نه آهيان. اڄ به جڏهن سنڌي ڪهاڻيءَ جي نبض تي هٿ رکجي ٿو ته ان ۾ زندگيءَ جا آثار ملن ٿا. ها اها بلڪل حقيقت آهي ته وڏن ڪهاڻيڪارن جي موت ۽ ”ٻين ڪهاڻيڪارن جي ”بي وفائي“ سنڌي ڪهاڻي کي جهوري وڌو آهي. پر پوءِ به نون ڪهاڻيڪارن جي ڏنل رت ۽ ست سنڌي ڪهاڻيءَ کي اڃا زنده رکيو آهي. نون ڪهاڻيڪارن جي انهي سلسلي ۾ ڪليم لاشاري، اشتياق انصاري، جان خاصخيلي، انور ابڙو، حسن منصور، منظور جوکيو، منور سراج سميت ٻيا به ڪوڙ سارا نالا

شامل آهن. اهي سڀ ڪهاڻيڪار نقادن جي اعلانن باوجود سنڌي ڪهاڻيءَ کي زنده رکيو وينا آهن. اسان جي دوست امر لغاريءَ جي ڪهاڻين جو هيءُ مجموعو بہ انهيءَ جو ثبوت آهي تہ سنڌي ڪهاڻي اڃا حيات آهي، بلڪ اها مڪمل صحتيابيءَ ڏانهن گامزن بہ آهي.

پنهنجي خاندان وارن لاءِ يعقوب ۽ اسان سڀنيءَ لاءِ امر لغاري ڪو نئون نالو نہ آهي. سندس مضمون ڪافي وقت کان سنڌي ۽ انگريزي اخبارن ۾ ڇپجندا رهندا آهن. خاص طور تي انگريزي اخبارن، جهڙوڪ ڊان ۽ دي نيوز ۾ ماحوليات ۽ جهنگلي جيوت جي باري ۾ ڇپيل سندس مضمون نہ رڳو موضوع جي حوالي سان منفرد آهن، پر اهي سنڌ ۾ ماحوليات ۽ جهنگلي جيوت جي تباهيءَ جي باري ۾ انٽرنيشنل ميڊيا تي پڻ هڪ آواز آهن. انهي موضوع جي حوالي سان سندس ڇپيل ڪتاب "جت سنڌوءَ ۾ سمنڊ وهي ٿو" هڪ انتهائي منفرد حيثيت رکي ٿو. هيءُ ڪتاب سنڌوءَ جي ڊيلٽا واري علائقي ۾سمنڊ جي ڪاهہ سبب آبي جيوت کي پهتل نقصان تي امر جي ذاتي مشاهدي تي ٻڌل ڇرڪائيندڙ رپورٽ/ سفرنامو آهي. ساڳئي ڪتاب ۾ هن سنڌ جي پکين، آبي جيوت، ڍنڍن ۽ ڍورن جي تباهيءَ تي بہ لکيو آهي. امر لغاري جيڪر ٻيو ڪجهہ بہ نہ لکي، تہ بہ اهو ڪتاب سنڌي ساهت / تحقيق ۾ سندس جڳهہ ناهڻ لاءِ ڪافي هو. پر سندس اتاولو روح کيس مختلف ميدانن ۾طبع آزمائيءَ لاءِ وٺي ويندو آهي. جنهن جو مثال سندس ناولٽ "موکي" آهي. سنڌ جي صحرائي لينڊ اسڪيپ "مهراڻي" جي پٽن جي پسمنظر ۾ لکيل هيءُ ناولٽ پنهنجي اڇوتن ڪردارن، خوبصورت ٻولي ۽ حساس موضوع جي ڪري سنڌي ادب ۾ هڪ انتهائي خوبصورت ڪوشش آهي. ڪهاڻيءَ جي کيتر ۾ بہ امر لغاري ڪو نئون نالو نہ آهي. هن مجموعي کان اڳ سندس هڪ مجموعو "لٽ اوراتي دنيا" جي نالي سان 1999ع ۾ ڇپجي چڪو آهي، ۽ هاڻ سندس ڪهاڻين جو هيءُ ٻيو مجموعو توهان جي هٿن ۾ آهي.

امر لغاري ڪو شهر جي مصنوعي ماحول ۾ ويڙهل ليکڪ نہ آهي، جنهن جي دنيا فليٽ جي اندر هڪ ڪرسي ۽ ٽيبل تائين محدود هجي. امر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن ليکڪن مان نـ آهي، جن آسمان کي فقط دريءَ مان ڏٺو هجي ۽ سندن مشاهدو انهي دريءَ جي ٽڪري تائين محدود هجي. امر سنڌ جي مٽيءَ مان جنم وٺندڙ ليکڪ آهي، جنهن پنهنجي مٿان تاحد نظر آسمان ڏٺو آهي. سندس سيلاني طبيعت کيس مختلف هنڌن تي پٽڪائيندي رهندي آهي. انهيءَ سان گڏوگڏ امر وٽ عقابي مشاهداتي اک پڻ آهي، جنهن کان ننيڙي کان ننيڙي شئي بـ لڪي نـ ٿي سگهي، ۽ انهيءَ مٿان امر لغاريءَ جي عالمي ادب جي مطالعي وارو پسمنظر ــ اهو سڀ ۽ امر جو فنڪارانـ ٽيلينٽ سندس ڪهاڻين مان ظاهر آهي. توهان سندس ڪهاڻي "ناد وارو" تـ پڙهو. اها ڪهاڻي ڪنهن بـ ٻوليءَ جي ادب ۾ شاهڪار ڪهاڻي ٿي سگهي ٿي. جنهن مهارت سان امر انهي ڪهاڻيءَ جا ڪردار گهڙيا آهن ۽ جنهن خوبصورتيءَ سان انهن ڪردارن کي نيايو اٿس ۽ وري انهيءَ مٿان نهڪندڙ ٻولي ۽ ڇرڪائيندڙ ڪلائميڪس ــ اهي سيئي ڳالهيون انهي ڪهاڻيءَ کي ماڊرن ڪلاسڪ ۾ شمار ڪرائڻ لاءِ ڪافي آهن. ڪهاڻيءَ جو موضوع بـ تـ ڏسو نـا سنڌي معاشري ۾ ايندڙ معاشي تبديلي ڪانپوءِ پچندڙ پرندڙ سماج ۽ انهي پيچ ڊاهـ جي زد ۾ آيل ڪردارن جو دردا انهي درد کي رڳو امر ئي محسوس ڪري سگهي ٿو ــ ۽ انهي درد کي لفظن ۾ اوتي سگهي ٿو.

پر جتي امر سماج جي مختلف عڪسن کي چٽيو آهي تـ اتي پنهنجي ذات کي ڪڏهن بـ انهن عڪسن جي وچ ۾ نـ ٽنبيو آهي. اسان جي سنڌي ڪهاڻي/ ناول جي ليکڪن جي هڪڙي پـٽَ آهي، سا اها تـ اهي پنهنجي ذات کان ٻاهر نڪري نـ سگهندا آهن. سندن هر لکٽي بس رڳو پنهنجي ذات جي درد جو اظهار هوندو آهي. هر ڪردار ڄڻ ليکڪ جي ذات جو پاڇولو هوندو آهي. ڪردار جي سنڌي ڪا انفراديت ڄڻ تـ هوندي ئي نـ آهي. پر امر جي ڪهاڻين ۾ توهان کي ايئن نـ ملندو. امر ذاتي مهارت سان پنهنجي ذات کي هر جڳهـ تـُـنبڻ کان بچائي ورتو آهي. سندس ڪهاڻين جا ڪردار نـ تـ سندس ذات جا پاڇولا ۽ نـ وري سندن اشارن تي چرندڙ [illegible] پتليون.

امر جي ڪهاڻيءَ جو هر ڪردار پنهنجي الڳ زندگي جيئي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪين پنهنجا پنهنجا درد آهن. سندن ڏپ ۾ سندن وهم، سندن خوشيون ۾ سندن غم، خيراتي نہ آهن. اهي پنهنجي انفرادي حيثيت رکن ٿا. پوءِ اهو ”ڪونج“ جو پريل هجي ـــ يا سماجي گهاٽي ۾ پيڙهجندڙ ”مارل“ جو ڪردار ـــ يا ”سيگل، سمنڊ ۾ سيتا“ وارو اُستاد هجي، اهي سڀ ڪردار جيئرا جاڳندا ساهہ کڻندڙ ڪردار آهن. نہ ئي ڪي ڪنهن ڪهاڻيڪار جا گهڙيل مصنوعي ڪردار.

هڪ ٻي ڳالهہ جيڪا امر لغاريءَ کي ٻين ڪهاڻيڪارن کان متاهون ڪري بيهاري ٿي، سا آهي وٽس موضوعن جي گهڻائي. اسان وٽ چڱا ڀلا وڏا ڪهاڻيڪار بہ ورجاءُ واري ڏوهہ جو ارتڪاب ڪندي نظر ايندا. وٽن سالن کان وٺي، بلڪ ڏهاڪن کان وٺي ساڳيا ڪردار ۾ ساڳيا موضوع وري وري پيا لامارا ڏيندي نظر ايندا. پر امر وٽ نہ تہ موضوعن جي کوٽ آهي نہ ئي وري ڪردارن جي. توهان کي هن مجموعي جي ڪنهن بہ ڪهاڻيءَ ۾ موضوع جو ورجاءَ نہ ملندو. نہ فقط اهو تہ موضوع مختلف آهن، پر هر موضوع کي سندس ضرورت مطابق نيايو ويو آهي. اهڙي منفرد موضوع واري سندس هڪ ڪهاڻي ”بلبل سائين جو ڪتبو“ آهي. آئون توهان کي ڪهاڻيءَ جي موضوع جي باري ۾ اڳواٽ ٻڌائي توهان جو مزو خراب ڪرڻ نہ ٿو چاهيان. چاڪاڻ تہ منهنجو مڃڻ اهو آهي تہ ڪهاڻيءَ ۾ جيسيتائين ”چرڪ ڪيائڻ“ Element of Shock نہ آهي، تيستائين اها ڪهاڻي مزو نہ ٿي ڪري. جيڪر توهان ڪنهن ڪهاڻيءَ جي واقعن ۾ انهيءَ جي پڇاڙيءَ جي باري ۾ اڳواٽ اندازو لڳائي وٺو ٿا تہ پوءِ انهي ڪهاڻيءَ جو رس چس نڪري ويو. امر لغاريءَ جي تقريبن سيني ڪهاڻين جي پڇاڙي غيرروايتي ۽ غير متوقع آهي. پنهنجي منفرد موضوعن ۾ چرڪائيندڙ اختتام سبب امر لغاريءَ جون ڪهاڻيون پڙهندڙن لاءِ پنهنجي دلچسپيءَ جو سامان رکنديون اچن. اهڙي منفرد موضوع ۾ اهڙي ئي چرڪائيندڙ ڪلائميڪس جي ڪهاڻي ”لزبن“ ـــ عورتن ۾ همجنس پرستيت واري موضوع کي انهي باريڪي ۾ سمجهہ سان شايد ڪنهن لکيو هجي.

امر لغاري جنهن ڳالهہ ۾ اڄ جي ٻين سِيني ڪهاڻيڪارن کان مٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيٺل آهي، سا آهي سندس ٻولي. آئون اها ڳالهه بلڪل دعويٰ سان چئي سگهان ٿو تہ جنهن خوبصورت وسعت ۽ وڙائتيءَ سان امر ٻوليءَ جو استعمال ڪيو آهي، اهڙو استعمال توهان کي چڱن ڀلن ڪهاڻيڪارن ۾ بہ نہ ملندو. ٻوليءَ جي نغمگي ۽ تازگي تہ جڻ سنڌ مان موڪلائي وئي آهي. انهيءَ جي جڳهہ تہ بي سُري ۽ مصنوعي ٻولي اچي ورتي آهي، جنهن هڪ تہ پڙهڻ جو سچو رس ۽ چس ختم ڪري ڇڏيو آهي ۽ ٻيو ٺيٺ سنڌي لفظن جي استعمال نہ هئڻ سبب هاڻ اسان وٽان سنڌي ٻولي پنهنجي اصلوڪي شڪل سميت غائب بہ ٿيندي وڃي. اڄ جو نئون نسل گهٽو ٿوڙي نج سنڌي لفظن جي اچار، معنيٰ ۽ استعمال کان اڻڄاڻ آهي. امر چاڪاڻ تہ مٺيءَ جو ڄائو آهي، تنهنڪري ويٺس لفظن جو وڏو ڀنڊار آهي، جيڪو هُن انتهائي نزاڪت ۽ خوبصورتيءَ سان استعمال ڪيو آهي. پر ٻوليءَ جو اهو استعمال ڪنهن بہ جڳهہ تي اوپرو ۽ اجايو محسوس نہ ٿو لڳي، بلڪ اهو انتهائي فطري ۽ ڪردارن ۽ ماحول سان ٺهڪندڙ محسوس ٿئي ٿو. ”هجرتن جي موسم“ ۾ لاڏائو ڪتنب جي ٻولي ۽ لهجو بلڪل ٿر جي ماڻهن جو ئي آهي، تہ وري ”سيگل، سمنڊ ۽ سيتا“ جي ڪردارن ۾ شهري علائقي جي ٻولي ۽ حساسيت آهي. امر جي اها ئي تہ خوبصورتي آهي تہ هن لطيف وانگر پنهنجي ڪردارن کي سندن فطري ٻولي ۽ ماحول ڏنو آهي. توهان امر جي ڪردارن کي سندس لهجي، علائقائي/ پروفيشنل ٽرمانالاجي ۽ ماحول سان ئي سڃاڻو ٿا.

امر لغاريءَ جي ڪهاڻين جو هيءُ مجموعو هن جي سنڌي ادب سان ڪمنٽمينٽ جو چٽو ثبوت آهي. امر جي ان افسانوي سفر ۾ هن جون ڪي شروعاتي دؤر جون ڪهاڻيون پڻ هونديون، پر انهن ۾ توهان کي گهرائي ۽ سونهن ضرور ملندي. اڄا امر لاءِ زندگي ۽ دنيا اڻڳتي آهي. اسان کي اميد آهي تہ امر پنهنجي سفر کي جاري رکندو ۽ مستقبل ۾ انهن کان بہ پختين ۽ يادگار ڪهاڻيون ڏيندو.

منوج ڪمار

نيو هالا، سنڌ.

ناد وارو

مامن پاران قربان ڪيل لاڙي ڏڳي جي منڊي پنهنجي ڪلهي تان لاهي ايئن اڇلايائين، جڻ تہ پٽس سميت سڄي خاندان جو بار اڃي هن اڪيلي نينگر تي ڪريو هجي.

”هي وٺ، ابا،“ راڻي رت هاڻا هٿ چنڊيندي پيءُ کي چيو”هاڻ ناهين توڙي اڇلائي ڇڏين، پنهنجي موڪلاڻي آ.“

منڊي جڏهن ڏرتيءَ تي ڪري تہ رت جا چنڊا وڏيل نڙگهٽ مان اُڏامي آس پاس پڌر تي ڦهلجي ويا. سامهون ڪلي سان ٻڌل ڳابي چرڪ ڀري منڊيءَ ڏانهن ڏنو ۽ ڊپ وچان ڦونگارون ڏيڻ لڳي.

”اڙي تُڪ تئي، ڇورا. ٻي ڪا جاءِ ڪونہ لڌءِ، جو اچي جانور اڳيان اڇلايئي؟“ پٽس بہ هاڻ ڪر ڪنيو. جي راڻو منڊيءَ کي ٻي دليءَ سان هيٺ نہ اڇلي ها تہ شايد احمد ايئن ئي ڪٽ تي ڊريو پيو هجي ها.

”چڱائي چتي، ابا،“ راڻي پاڻيءَ واري نلڪي ڏانهن رخ رکندي رستي تان ئي سامهون ٿيندي چيس، ”اُلٽو منهنجي ڪنڌ ۾ رسو. ڪراڙو تي ويو آهين، پر پراڻي پر نہ تو ڇڏين!“

”اڙي،اِها ڇڏيان ها تہ ماڻهين پاڙو ٻهاري ڪارايئي ها ڇا! اهو ناڏُ ئي اٿئي جنهن جو ڪٽيو پيو ڪائين.“

”ڇڏ، ابا، هاڻ ڇا ٿو آڻين!“ راڻي رت هاڻا هٿ نلڪي جي ٿينگار هيٺيان جهليندي، ٻري ڪان ئي وراڻيندي چيو”هاڻ تہ تو واري اها توتاري گهوڙيءَ جا چٽا بہ نہ ٿي آٿي، ۽ اِهي تو واريون مڇون. ڏهہ سيري ڏڙي بہ نہ ٿيون ڪٽي سگهن. اِهي بہ ڇانگائي ڇڏ تہ چڱي ڳالهہ ٿئي!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ناد وارو ـ 14

"چورا تنهنجي تہ .....!!" پٽس پادر ۾ هٿ وڌو تہ راٺو نلڪو ڇڏي بيگم مُلياٺي واري باغ ڏانهن لڪڙ تار تي ويو.

احمد. جنهن کي ڳوٺ وارا پنڊو سڏيندا هئا. هاڻ ٿورو ٿورو ڪُبو بہ ٿي ويو هو. هو هلندو هو تہ ڪنڌ جو لَهُہ هيٺ زمين ڏانهن جهُڪي ويندو هوس. سدائين نِوڙت ۾ هوندو هو. راٺو جيتوڻيڪ سندس بي عزتي ڪري ڀڄي ويو هو پر پٽ جي ان انداز گهڻو ڪجهہ ياد ڏياري ڇڏيس. سوچي پنهنجي منهن چيائين، "چئي تہ سچ ٿو. ناد هاڻي آٽي بہ ڇا ٿو! ٽريڪٽر ڊيڪي جو ٻڻ ٻٽياد ٿي رولي ڇڏيو آهي. ناد ڇا ڪمائي؟ رڍن ۽ ڊيڳين جا پير تہ ڇلجڻ ڪان رهيا!"

پر پنڊي جي دل وڏي هُئي. هُو هر سال هڪ نئون ناد ٺاهيندو هو ۽ ڳوٺ ڳوٺ وڃي ناد منجهان ڪوڪون ڪيرائيندو هو. پوءِ ڳوٺان ننڍا وڏا، آواز ٻڌي، هڪبئي کي چوندا هُئا: "ادا. پنڊو آيو اٿئوا" ان تي ننڍڙا ٻارڙا ٻڪندا ڊوڙندا، رانديون وچ ۾ ڇڏيندا، ڳوٺن جون گهٽيون ٽپندا، ان منفرد آواز پنيان ڪاهيندا ويندا هئا.

"آيو ناد وارو! آيو ناد وارو!" ٻارڙا ڪڪرن جيئن اڏامندا ترندا ويندا هُئا. سندن دلچسپي احمد جي ڪم سان نہ هوندي هُئي، هو تہ بس ڊيڳي جي سڳن مان نهيل اِن عجيب ايجاد مان نڪرندڙ آواز جي گونج ڏانهن ڇڪبا ويندا هئا. ۽ وڃي احمد اڳيان مُڇو ڪري بيهي رهندا هُئا. سندن اتاوليون اکيون احمد جي ڳچيءَ ۾ ڪستي جيئن لٽڪيل ناد ۾ کپيل هونديون هيون، جنهن جو هڪ ڇيڙو ويڪرو ۽ ٻيو سوڙهو هوندو هو. هو اِن اوزار جي چقمقي آواز ڏانهن ڇڪجي ڇو ايندا هئا، تنهن جي ڄاڻ نہ احمد کي هئي، نہ وري ٻارڙن کي. پر هو منجهن مقبول ايئن هوندو هو جيئن ڪو هوڪي وارو. احمد جون مُڇون بہ ٻارڙن جي دلچسپيءَ جو مرڪز هونديون هيون. هو ڏاڙهي ڪوڙيندو هو. پر مُڇون ايڏيون تہ وڏيون رکيون هيائين، جو سدائين هرک جهڙي اچي ڦيندي اندر ويڙهي لڪائي هلندو هو. جڏهن ڪولي هيٺ ڇڏي ڏيندو هو تہ ساڄي کابي پيا نانگ بل کائيندا هئا. ۽ ٻار ٻاڻ ۾

ڳالهائي پيا ڪلندا هئا.

پوءِ احمد ويهندو هو ڪنهن وڻ جي هينيان. يا اوطاق ۾ يا اسڪول جي آڳر تي. هُن جي گهوڙي پَـٺي آس پاس ڍڍ چرندي هُـئي. ۽ هيءُ ٻارڙن کي ريجهائڻ ۾ مصروف هوندو هو.

”اڙي، ڇورا. ڏڙي تہ ڪٽي اچوا“ ڇوڪرن جي ولرڙي ۾ جي ڪو مڇڻ جي سانول وارو نظر ايندو هوس تہ ان کي هلڪڙي تڙي ڏيندي چوندو هو.

ڇوڪرن جي ڌڻ مان ٻہ ٽي نڪڙي ڏڙي ڪٽي ايندا هُـئا. جيسيتائين ڪو ڏڳو ڍور اچي، تيسيتائين هي پيو ڪرتب ڏيکاريندو هو. مڇون ڏڙيءَ جي هٿيي مان تپائي، ڏيندو هو ڳنڍ، پوءِ گوڏن تي هٿ ڏيئي ڏڙيءَ کي آهستي آهستي مٿي ڪٽڻ لڳندو هو. تورڙي ئي دير ۾ ڏڙي سندس ڏُن وٽ پئي لٽڪندي هُـئي. پوءِ ڇوڪرن کي دٻائيندي عجيب فـُـنڪي ۾ ايندي چوندو هو: ”ڪجيوَ ڏڙي ڪونہ ٽي، ڇئو ٽا آيون ڪائون.....!“

سڄي ميلي مُـڇي ۾ ٺهڪ گونجي ويندا هُـئا. ايئن احمد هڪ وڏو رؤنشو گڏ ڪنيو پيو هلندو هو. هڪ ڳوٺ مان ٻئي ڳوٺ ۾ٻئي مان ٽئن ۽ ٽئن مان چوٿين ۾. ٻارن جو ورهاڙو ايئن سدائين پيو پنيان هلندو هوس.

پنڊو پنهنجي ڪم جو ٻہ شاهہ ڪاريگر هو. ڏاندن جا پير ايڏي تہ مهارت سان ڇليندو هو جو مالڪ ڏسي پيو رشڪ ڪائيندو هو. امالڪ جي ڪو ونگارو ڍور ڏٽي وٽ سوال ڪٽي اچي نڪرندو ٻہ هو تہ گپ، ڪلر ۽ ڪُـڙين واري زمين جو عُذر ڏيئي معافي وٺبي هئي تہ ”يار، دل ۾ نہ ڪجانءِ. ڍڳي جا پير اجهو هاڻ ئي ڇلرايا اٿم. اجا ڪچا اٿس.“ اِها پنهنجي ليکي هڪ ڪِري هوندي هـئي. اهو ٻڌي ٻچ جي هرن وارو ٻہ ڍور جو مان رکي واپس موٽي ويندو هو.

احمد جو پير ڇلڻ جو طريقو ٻہ نرالو هو. ڏاند کي دسرائي، ٻُـچڪارن ۽ هٿ جي ڇهاءُ وسيلي پٽاري سان پنهنجي پيار جو اظهار ڪندو هو. هُـن جو هٿ پهريان ڍڳي جي پيشاني،ٻوٿ،وڏين ڪارين اکين، ڪنن ۽ سڱن کي ڇهندو، ان جي ڪلهن تان ٿيندو، وڃي ڪونهت تائين پهچندو هو. پنڊو وهٽ جي پيٽ تي هٿ ايئن گهمائيندو هو جو ڏسي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هر ڪو پيو پنڊي جي رِيس ڪندو هو.

"پيار پنڊو ڪري ڇاڻي، ابا." وڏڙا هـُـن جي ساراهه جا اکر ڪنيو وينا هوندا هئا." وهت ڏسي پيا ڪنن جا چٽ ڪندس ۽ اکيون ڇنييندس!"

هڪ پيري مجيري ڪالوءَ جو هاري ڏيوو پيل پنهنجو بگو ڏاند وٺس ڪاهي آيو جو ڪـُـر ڇيرجي پورڻ ڪري منڊو ٿي پيو هو. پنڊي ڪـُـتن سان ڪارايس. چئيس: "توکي شرم ڪونه آيو جو ان حال ۾ هرن ۾ جوٽيئيس! ڏنئي ڪونه ٿي ته پٽاري جا ڪـُـر وڏيا پيا آهن. تورو ٿاٻو آيس ته ڇيرجي پوندا. روزيءَ سان زوري نه ڪبي آهي!"

ڏڳن جا وڏا ڪـُـر ڏسي پنڊو اصل باهه ٿي ويندو هو. پوءِ ويهي ڇنييندو هونَ:"ابا. جناوَر ها هي تڏهن. جڏهن جهنگ ۾ چرندا ها. هاڻ ته تهان جي گهر جا ياتي آهن. گهر ياتين سان اهڙو سلوڪ ڪبو آهي ڇا؟"

سينيءَ جا ڪنڌ هيٺ جهڪي ويندا هئا. پوءِ هي ويهي ڇليندو هو ڏڳن جا پير، ۽ بدلي ۾ ڏيندا هيس اَن جي پاتي. اُهو به گهٽو ڪري فصل تي. پر ايئن به نه هو ته هـُـو ٻاهر نڪري ۽ سندس گهوڙيءَ جو توبرو ڳسڪلو نه هجي! توبري جي هڪ پاسي ۾ گهوڙيءَ لئه ڇٽا ته ٻئي ۾ڪـُـر ڇلارو اَن. جو هڪ طرف ٻـچن جي روزي هيس، ته ٻئي طرف وڪڻي روزمره جون ضروري شيون وٺندو هو. ايئن ئي زندگيءَ جو گاڏو پيو گهلبو هوس.

اڄ جڏهن نئين ناد لاءِ راڻو پيراڻي وارن پاران عقيقي لاءِ ذبح ڪيل لاڙي ڏاند جي منڍي کڻي آيو ته احمد. پٽ تي انڪري به ناراض ٿيو جو هـُـن ڪڏهن به سندس ڪم ۾ هٿ نه ونڊايو هو. نه ته هو ناد ناهڻ سکيو هو ۽ نه ئي پير ڇلڻ. احمد کي پنهنجو ورثو پٽ ڏانهن منتقل نه ٿيڻ جو ڏاڍو ڏُک هو. جيتوڻيڪ ٽريڪٽر احمد جي روزيءَ مٿان لت ڏيئي ڇڏي هئي، پر پوءِ به هـُـن همٿ نه هاري هئي. هو هاڻ شهر وچي گهوڙن جا سنب ڇلڻ لڳو هو. اتان نقد پئسا ملي ويندا هيس، جنهن سان پنهنجي ڪٽنب جي ڪفالت ڪرڻ ۾ ڪي قدر آساني ٿي پئي هيس. اڄ هـُـن کي پهريون ڀيرو پٽ کان ڪـَـرِيهه آئي هـُـئي.

"هڪڙو پٽ هوم،" پنڊو اندران آري کڻي اچي جڏهن منڍيءَ مٿان

وينو تہ سوچڻ لڳو."اُهو بہ ڪدڙو نہ ڪتو. نہ مردن وارا ڪم سکيائين نہ عورتن وارا. سڄو ڏينهن وتي تنارا ڏيندو."

احمد آري هلائي سڳ منڊيءَ کان ڏار ڪري ڇڏيا.

"واهہ جو ڏٺو هوا" هن دل ئي دل ۾ چيو "جڏهن هرن ۾ هلندو هو تہ پاسي واري ڪي گهليندو ايندو هو ۽ جي گاڏيءَ ۾ جوٽبو هوس تہ ڦونگار ميلن ۾ پئي ٻُڌبي هيس. ڏڳو نہ هو شينهن هو شينهن. گهر ۾ ٻڌيو بينو هوندو هو تہ بہ هڪڙو ئي ڪنڌار پڙ جي سونهن هوندو هو. ٻلي ٻلي! منهنجي پٽ ۾ تہ هڪڙو بہ ارڪان اهڙو ڪونہ ٿيو. نہ ٻاهر ڪيڻ جهڙو نہ گهر جي ورونهن!"

احمد سڳ وڍي، منڊي ڪَلي، وڍ ٽڪ ڪري، گوشت وڏو هڪ وڏي ٿالهہ ۾ اکيون، ڪن ۽ ڪجهہ هڏا، جن کي گوشت اڃا بہ چنبڙيو پيو هو، رت جي ڏپ تي گڏ تيل ڪتن ڏانهن اڇلائيندو ويو. جڏهن سيني ڪمن مان فارغ ٿيو تہ هڪ نظر گهر جي اڳڻ تي وڌائين. جوٽس ۽ وڏي ڌيءَ نظر نہ آيس. پر وڏيءَ کان ننڍي اٺن سالن جي مومل ياٽي ۾ مال جي متراڪن مٿان پاهہ پئي چٽي.

سڏ ڪيائينس: "امان، مومل! بابا، گوشت کڻي هل!"

"ها، بابا." پريان جواب آيو.

احمد گوشت وارو ٿالهہ کڻي پرسان اڏيل ٿانون واري پيهيءَ تي رکي ڇڏيو ۽ پاڻ نلڪي ڏانهن روانو ٿي ويو. هٿ منهن ڌوئي، تڙ ڪري، صاف سترو ٿي، جڏهن گهر جي آڳر تي پهتو تہ هڪ پيرو وري مومل کي سڏ ڪري اندران پيٽيءَ مان ڪپڙا کڻي اچڻ لاءِ چيائين. هوءَ آئي ۽ اچي ڪپڙا کٽ تي رکيائين. احمد ڪانچ جي ابداٽيءَ مان اڳت ڪيڍي، چلهہ تي پيل لئيءَ جي ٻارڻ مان ڪاني پيچي، ڪانچ ۾ اڳت وجهڻ لڳو.

جهٽ دير بعد ڪپڙا پائي، پٽڪو ٻڌي، مڇن کي تيل جو مک ڏيئي ڏاڍيا ڏناٺين وٽ، ۽ پوءِ ويڙهي سيڙهي کين لڪايائين ڦيڙهہ اندر. ان بعد ناد ڪيچ ۾ ڪري ، کر چلٽي، پڪڙ، ڪريچٽي، ڪئينچي، ڪوڪا، چاڪو ۽ ٻيو سامان ڪپڙي جي ڳوٿريءَ ۾ وجهي، هو گهوڙيءَ ڏانهن وڌيو. آهـُري تان

گهوڙي چوڙي ورايائين لغام. پوءِ تہ چوهوتي هليو شهر ڏانهن.

شهر جي ٽانگي وارن سان احمد جي ٻن سالن کان دوستي هُئي. اِها دوستي تڏهن ٿي هُئي، جڏهن تر ۾ سانُ کانسواءِ ڏڳو ڏني نہ ٿي ليبو. کي آڳرين تي ڳڻڻ جيترا جوڙا وڃي بچيا هئا. ڪو زمانو هو جو احمد ٻئي ٽئن ڏينهن پيو ڳوٺ ڳوٺ جو چڪر ڪندو هو. هر چڪر ۾ هڪ يا ٻن ڏڳن جا ڪُر چلي گهر موٽي ايندو هو. پر ٻہ سال اڳ جڏهن شهر منهن ڪيائين تہ ڳوٺ ڳوٺ ٽريڪٽر اچڻ ڪري، هاري ڏڳن مان هٿ ڪيدي چڪا هُئا. لڳاتار ٻہ مهينا هٿ هٿ تي ڏيئي وينو رهيو. پوءِ هڪ ڏينهن جڏهن ڪرستانن جي ڳوٺ مان ڪو گهوڙي جي سنبن چلڻ لاءِ وني ويس تہ هُن کي خيال آيو شهر وڃي چو نہ گهوڙن جا سنب چلجن ۽ نالون لڳائجن. ان ڏينهن کانپوءِ ڪو ٽيون ڏينهن نہ ٿيو هو ٻئي ڏينهن ئي شهر جي مکيہ ٽانگي اسٽان تي پهتو هو جتي ماني عيسائي کيس نالون هڻڻ جو ڪم وني ڏنو هو. نالون تہ هو اڳ ۾ ئي ڪرستانن جي ڳوٺ جي ٽانگن ۾ جوتيل گهوڙن کي لڳائيندو رهندو هو. انڪري اِن ڌنڌي ۾ کيس ڪا ڏکيائي نہ ٿي هُئي. هو سنبن کي ڏاڍي سليقي ۽ خيال سان چليندو هو ۽ ٻين کان پنج روپيہ گهٽ وٺندو هو. تنهنڪري هُن جلد ئي اتي پنهنجا دوست ۽ گراهڪ ٺاهي ورتا هُئا. ٻيو تہ هُن جون مُچون ٽانگي وارن، توڙي اتي گڏ ٿيندڙ سوارين ۽ اسٽان تي بينل ريڙهين وارن، دڪاندارن ۽ گراهڪن جي نگاهن جو مرڪز هونديون هُيون. انڪري اتي هِن کي مفت ۾ چانهہ پيارڻ، مانيءَ کارائڻ ۽ ڪچهري ڪرڻ وارا بنا ڪنهن محنت ڪرڻ جي ملي ويا هُئا.

ڪوچوانن مان مانون عيسائي، دوسو مري، سونو ڪوسو، فقير محمد هن جا پڳ مٽ يار هُئا. ٻہ سال تي ويا هئا، هنن جي ياري ۽ ٽانگي سواريءَ ۾ فرق نہ آيو هو. هونءَ تہ احمد شهر ستين ستين ڏينهن پيو ويندو هو پر هن ڀيري گهٽا پارا پورڻ ڪري هن جي گهوڙي بيمار ٿي پئي هئي. لڳاتار پندرهن ڏينهن تائين هو اُن جو علاج ڪندو رهيو هو. انڪري هيءُ چڪر هن لاءِ تمام گهٽي اهميت وارو هو. رستي تي ٻہ سوچيندو پئي ويو تہ جي گراهڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهٽا لڳا تہ هو فقيري وٽ ترسي پوندو ۽ رات دير تائين پيو گهوڙن جا سنب چلبيندو ۽ نالون لڳائيندو.

ڪلاڪ جي گهوڙي سواري ڪانپوءِ هو شهر پهتو. مين استان پهچي، هو گهوڙيءَ کي سامهون آري واري مشين اڳيان ڍير لڳل ڪاٺ مان هڪ سان ٻڌي اچي استان جي مکيہ هوٽلڙي تي ويٺو. دلبر، جو هوٽل جو مالڪ بہ هو تہ چانهہ ڪاڙهڻ وارو بہ ، ڏاڍي گرم جوشيءَ مان ڪيڪاريس. هن وڏي وچي ڪيس ياڪر پاتو.

”يار ڪٿي آهين؟“ دلبر چيس.

”اتي ئي ـــ ڳوٺ.“ پنڌي وراڻيو”گهوڙي بيمار تي پَئي هئي، پئي علاج ڪيومانس.“

”هاڻ ڪيئن آ؟“

”خوش آ.“

احمد چانهہ جو چئي هيڏانهن هوڏانهن لوُنٽا هڻڻ لڳو. هن کي لڳو تہ استان ۾ ڪا تبديلي آئي آهي، جا هُـن جي اکين ۾ سجايل پراڻي نقشي ڪان بنهہ مختلف آهي. اڳي جتي تانگا قطار ڪري بيهندا هُـئا، اُتي هاڻ ڪپڙي جون ريڙهيون لڳائڻ وارا اچي بيٺا هُـئا. روڊ جي هُـن پر جتي هُـن گهوڙي ٻڌي هُـئي، بہ نانگي وارا بيٺا هئا، جيڪي ڪرستانن جي ڳوٺ لاءِ سواريءَ جي انتظار ۾ هئا. هِـن پر، جتي ريڙهين وارا بيٺا هئا، اتي شهر جي سواريءَ لاءِ تانگا بيهندا هُـئا. احمد کي لڳو جڻ تہ استان منجي ويو هجي!

”يار دلبر، مون وارا سنگتي نظر نہ پيا اچن؟“

”الاءِ!“ دلبر وراڻيو”مانون تہ اتي پريان بيٺو هو باقي ٻين تہ تانگا ئي کپائي ڇڏيا آهن.“

”کپائي ڇڏيا آهن! ڇو؟“ پنڌي کي حيرت وٺي ويئي.

”سواري لڳڻِ ڪونہ پئي، سو رڪشا وٺي ڇڏيئون!“

”رڪشا؟“ احمد دل ئي دل ۾ سوچيو”رڪشا ـ ها ـ ها هي تي ڦيٿي سواري، چنچي.“ هن کي چنگچي چوڻ نہ پئي آيو. احمد کي خبر هُـئي تہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نادوارو _ 20

رڪشا شهر ۾ هلن پيا. پر اِها ڄاڻ نہ هيس تہ رڪشا تانگن جي جاءِ والارينڊا.
هو گهري سوچ ۾ پئجي ويو. چانهہ سندس سامهون پَئي رهي.
ڪتان ڪان مانون بہ رلندو ڦرندو آيو. احمد کي ڏٺائين تہ جيءُ پيو.
"آ...... پنڊا، ڪهڙا حال آهن؟" هُن وڏي احمد کي ڀاڪر پاتو ۽ چابڪ هن جي هٿن مان ڪري پيو.
"حال تہ ڀلا آهن. پر هي ڀاڻ وارا سنگتي ڪيڏانهن ويا؟"
"سنگتي رڪشا پيا هلائين. توکي ناهن مليا؟"
پنڊو ٿورو ٿورو پريشان ٿيڻ لڳو.
"نہ نہ. مونسان تہ ناهن مليا. مان تہ اڄهہ هينئر آيو آهيان."
"چانهہ پي، ٿڌي ٿي ويندءِ" مانون هن جي سامهون چانهہ جو ڪوپ ڏنو تہ چيائينس."ايندا آهن هتي. خوش خير عافيت ڪري موتي ويندا آهن."
"يار،آئون بہ تانگو وڪڻي رڪشا ٿو وٺان." مانون ٿورو رڪي جڏهن اِهو چيو تہ احمد کي اهڙو تہ گهُتو آيو جو چانهہ نڪ مان توتاريون ڪري وهڻ لڳس.
"ڇا ٿيو احمد؟" مانون پريشاني وچان پڇيس. پوءِ جڏهن نجهائي سندس منهن ۾ ڏٺائين تہ هن جي اکين ۾ پاڻي هو ۽ وات مان گِگ پئي وهيس. پنڊي جي اڌ چانهہ گهُتو ايندي ئي هارجي وئي هئي.
"ڪجهہ بہ ناهي، يار. تو ڳالهہ ئي اهڙي ڪئي."
اهو بہ سنو ٿيو جو احمد چانهن ٿڌي ڪري پئي پيتي. نہ تہ اڄ سندس نڪ جو خير نہ هو. نڪ ۽ واڇن وٽان چانهن جا نشان متائڻ لاءِ هو اتان اٿيو ۽ وڃي پاڻيءَ جو چنبو منهن تي هنيائين. پوءِ موٽي آيو تہ مانون کان پڇيائين، "تون تانگو ڇو ٿو وڪڻين؟"
مانون چيس،"اڌ ڳوٺ وارن تانگا ڪپائي چنگچيون وٺي ڇڏيون آهن. هلڻ ۾ بہ تيز آهن تہ چڪر بہ جام ٿا لڳن. ڪمائين بہ مونکان گهڻو ٿا. سواري بہ هاڻي تانگي تي نہ ٿي ويهي."
احمد کي لڳو هن جو هڪ هڪ لفظ ٻڙڇي بنجي هن جي اندر

ڀرلهي رهيو هو.

”تہ هاڻ سواري ٽانگن تي نہ ٿي ويهي؟“ احمد کي الائي ڇا ٿيو جو اتاولو ٿي پڇيائين.

”جتي چار چڪر ڳوٺ جا هڻندو هوس، اُتي هاڻ هڪڙو ٿو لڳي. ٻُڪ تہ ڪونهي مرٽو يار!“

مانون جي چانهہ آئي، هو بہ چانهہ پيئڻ لڳو. احمد خاموشيءَ ۾ الائي ڇا ڇا سوچيندو رهيو. پوءِ لوُنٽو هٽي پنهنجي گهوڙيءَ ڏانهن ڏٺائين. نہ هورا هيس نہ ڪورا، نہ لوُنٽا ٿي هنيائين نہ هٽڪار! اڄ هُن جي گهوڙي بہ خاموش هئي. احمد جيئان هو بہ ڪجهہ سوچي رهي هئي. ڪٿي احمد هن کي وڪڻي تہ نہ ڇڏيندو؟ گهوڙي ڇا سوچيندي. گگدام ويچاري! هن کي ڪهڙي خبر تہ احمد هن لاءِ چٽا ڪيڏي نہ مشڪل سان گڏ ڪندو هو!

ويني ويني احمد گهٽو ڪجهہ پرورڙي ورتو.

هُن جي يارن رڪشا پئي هلايا. ڪن ٽانگا ڪپاڻ لاءِ پئي سوچيو ۽ جيڪي بہ ٿي بينا هئا. تِن احمد کي ڪيڪاريو بہ ڪين. صورتحال اهڙي ٿي ويئي، جو احمد اُتان اٿيو. مانون کان موڪلائي، دلبر کي ياڪر پائي، اکين ۾ ڳوڙها لڪائي اچي گهوڙيءَ تي چڙهيو. گهوڙيءَ جي لغام ڇڪي ڪيائينس واءُ ڏينهن! ڳوٺ وڃڻ کان اڳ هو ڪرستانن جي ڳوٺ لٿو جتي سندس استقبال لاءِ رڪشا اڳ ۾ ٿي بينا هئا. هن ڪنهن ڏانهن بہ ڪونہ ڏٺو. گهوڙيءَ کي هڪ پٿر سان ٻڌي، ڇڪيائين حجم ڏي. حجم نوُلو ماٺهو ڏسي حيران ٿي ويو. ويتر جو مڇن تي نظر پيس تہ عجيب تجسس مان ڏانهس ڏسڻ لڳو. احمد مڇون پٽڪي جي ور مان ڪڍي پنهنجي سيني تي لتڪائي ڇڏيون. پوءِ جڏهن آرسي ۾ ڏٺائين تہ پاڻ کي بہ نہ ٿي وڻيو.

هري هري ڪري وار نهرائڻ واري ڪرسيءَ تي چڙهي وينو. پنيان حجم کي ادب ۾ الف جيئن ڪڙو ٿي بينل ڏٺائين تہ مڇن جي هڪ پاسي کي هٿ ۾ جهلي ڪيس وڍڻ جو اشارو ڪيائين. حجم پريشان ٿي ويو.

”سائين خير تہ آهي؟“ هن پڇيس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”مڙئي خير آهي.“ احمد چيس، ”جلدي ڪر، مونکي اڳتي وڃڻو آهي.“

حجم ڪئينچي ڪٽي جڏهن سندس مڇن تي رکي تہ اوچتو هن جي نظر احمد جي ڪڇ ۾ لٽڪيل ناد تي پيئي.

”هي ڇا ڪنيو اٿئي، سائين!“

”زناورن جون نشانيون آهن، يار. وڏڙن کان مليون آهن.“

هن وڏڙا ايئن چيو جڻ تہ هُن جا سڀ جانور مري ويا هجن.

احمد مڇون ڇنڊائي آرسيءَ ۾ ڏٺو. پاڻ کي ڏسي هُن کي ايترو ئي شرم آيو جيترو ڪنهن کي پهريون ڀيرو مڇون ڪوڙائڻ تي ايندو آهي. نائيءَ کي پيسا ڏيئي، ڇڪيائين گهر ڏانهن. جيئن ئي گهر پهتو تہ گهوڙيءَ کي ڪُنيو چڙهي گهر جا ٽانوَ ڦلوڙڻ لڳو. مومل جيئن ئي پٽس جي ڇانگيل مڇن ڏي ڏٺو تہ هو ڊوڙ پائي پنهنجي وڏي پيڻ صابل کي سڏي آئي، جنهن ويٺي سندن ماسيءَ جي گهر ماين سان گڏ سيپ سبيو.

ٿوري دير ۾ مومل، صابل ۽ جوٽس سندس سامهون بيٺيون هيون. ٻارڙيون تہ پيءُ جي منهن ڏانهن ڏسي ڏسي پئي کليون، پر ماڇس ڳولي، جيڪو مچ هن مچايو هو تنهن کان جوٽس ڊڄي وئي هئي.

”مُئا، ڇا ٿو ڪرين؟“

”ڪجهہ ڪونہ ٿو ڪريان. تون پريشان نہ ٿي.“

هو ڪانيون پچندو باهہ ۾ وجهندو پئي ويو. ڪنهن مهل ناد ڪڍي اڇلايائين باهہ ۾. جوٽس لوهہ ڪري ڪڍڻ جي ڪوشش ڪئي. پر هن ٻانهن کان جهلي ورتس.

”سڙڻ ڏينس!“ احمد جي اکين ۾ اُلا هئا. ”هاڻ جڏهن ڪمائي نہ ٿو تہ گهر ۾ رکڻ مان ڪهڙو فائدو؟ ڪهڙو فائدو اُن شيءِ مان جو ڪمائتي نہ هجي. هڏ حرام، بيڪار مُردن جيئن ! ۽ تو وارو هو چورو...“ احمد جي اکين مان ٻاٽي ٽمڻ لڳو: ”هڏ حرام ـ چوانس پيو تہ ڪجهہ سِک. ڪو ڪم ڪر. خبر • ٿئي تہ ڇا پيو چوي..؟ چئي پيو تہ بابو ڄيئرو آ، ڇو ڪمايان...! سڏينس، هاڻ، سڏينس. چئينس تہ اچي اکين سان ڏسي. پٽس کي موت اچي چڪو آهي.“

ناد سڙي رک ٿي چڪو. هو هـُـگ تان هلي اچي کٽ تي ڪريو. پٽڪو لاهي ڪيائين سيرانديءَ هينيان ۽ ڊري پيو. جوٽس ۽ وڏي ڏيءُ پريشانيءَ منجهان روئڻ لڳيون. ننڍڙي مومل به پريشان ٿي ويئي ته آخر گهر ياتين ڪي ٿيو چاهي، جو سڀ پيا روئن؟ هوءَ هلڪڙا هلڪڙا قدم کڻندي پٽس وٽ پهتي. پنهنجو معصوم ننڍڙو هٿ کڻي هـُـن جي وڏيل مـُـڇن تي رکيائين، جيڪي هـُـن کي عجيب ۽ پـُـراسرار پئي لڳيون. احمد جيئڻ ٿي مومل جي آڱرين جي ڇهاءُ کي محسوس ڪيو ته هڪدم اُٿي کڻي سيني سان لاتائينس. مومل جي منهن ۾ تڪيندي بس ايترو چيائين،"امان، تون هلي ڪيڏ. الله ڀلي ڪندو. بابنهن کي ڪجهه به ناهي ٿيو. بس هـُـن پاڻ کي تبديل ڪرڻ ۾ ڪجهه دير ڪري ڇڏي آهي. هي انهيءَ ڪوتاهيءَ جا لـُـڙڪ آهن. امان، اُن دير جا، ٻيو ڪجهه به ناهي. مالڪ ڀلي ڪندو!“

ايئن چئي هو وري کٽ تي ڊري پيو.

فوجيءَ جي ڏاڙهيءَ ۾ ڪک ڪئين ڦاٿو؟

ڇهه سال اڳ مارل جي شادي سنڌ جي ٻئراجي علائقي، ڊوري مراد جي هڪ ڏورانهين ڳوٺڙي ’ڏڪيرا جي هڪ فوجيءَ سان ٿي. ساليانيءَ موڪل جي شاديءَ وارن ٻن مهينن ئي ڪيس پري ڇڏيو هو. جڏهن سپاهي پنهنجي پلٽڻ ڏانهن موٽ پئي ڪاڏي تڏهن هن جي نئين نويڪلي ڪنوار جي هڪ هڪ عضوي ۾ تبديليءَ جا نت نوان گئونچ پئي ڦٽا. تن جوان ڀائرن واري گڏيل خاندان ۾ هوءَ سڀ کان وڏي ولي عهد سان پرڻي هئي. باقي ٻن ننڍن ولي عهدن ٻنيءَ جو اناسڙو تي سنڀاليو. مڙسن جون ٻه ننڍڙيون ڀينرون اڃا اڻساماڻيل هيون، ۽ سندن مڙهي پيءُ به وڃي هاڻ ڪٽ جهلي هئي. ماءُ به حال حيات هين، پر سندن ڀائر اهڙا ته سست ۽ ٿوتي نڪتا، جو نه ڪو ڪم ڪن ۽ نه وري گهر مان ٻاهر نڪرن. سڄي خاندان جي ڪپڙن ڌوئڻ کان وٺندي ڪک ڪاني، گاهه پٺي ۽ ماني پاڻيءَ جو بندوبست هِن اڪيلي نار تي. واهه نارِ جي زندگيءَ به ڇا آهي!

مالهه سان ٻڌل لوتيون ڪڏهن پاڻيءَ ٻنا نه موٽايائين. قدرتي چشمي جيئن هِن نينگريءَ جي هر هڏ مني. هرڪو پيو ساراهه جا ڏِڪ پريس. ڀلا هوءَ ڪري به ڇا؟ سڄي واڙ جي اڪيلي ڏراڙا ڪار ٻوتيءَ کان دنبي تائين هر ڪنهن جي وات ۾ گرنهه وڄهڻو هوس. اِهو ئي سندس مڙس جو پهريون ۽ آخري سبق هوس.

هُن جي مصيبتن ۾ واڌارو ـڏهن آيو جڏهن سندس سهري لاڏاڻو ڪيو. هاڻ گهر جو ڏٽي وڏو ڏير. گهر کان ٻاهر گاهه جي ٻنارڪ ڪرڻ وڃي ته به ڏير گڏ. جي پاڻي ڀرڻ وڃي ته به اڳيان. جي جهنگ جي خيال سان

نڪري تہ بہ وينو آهي گهٽي وٽ. چئي:

"رنون اڪيليون نہ ڇڏجن. متان ٿڙي نہ وڃن!"

سس جو لَهُ‍ـ پنهنجي پُٽ ڏانهن، ۽ هوءَ سچو ڏينهن پهري هيٺ نيٺ تہ ڪوٽ جا ڪينگر پڳا. مائي تہ ڪونہ پڳي پر مڙد متيءَ جو رانديڪو پڄي وڏو. گاهہ لٽندي، پري ٻنيءَ ۾ ڏير وڃي ڪيس ڪانبي سميت قابو ڪيو. گهٽي ڇڪ ڇڪان ڪان پوءِ ويچاري ڪٽي هٿيار ڦٽا ڪيا. گڏهہ پرباش تي وڃي ڪسيءَ ۾ڪِريو. سَنڌ سَنڌ کُلي پيس. فتح تي ڏند تيڙي هينگڻ لڳو.

ساڳي پري هـُن جي متي تي، ۽ هيءُ اڳيان. روز گهر ڪان ٻني ۽ ٻنيءَ ڪان گهر. وٺ وٺان، دس دسان، رڙيون، هينگون ۽ ساڳيا پيچرا.

ڳوٺ ۾ ڳالهيون هـُرڻ لڳيون. ويجهن مائٽن اعتراض واريو.

"گنهوَر کي پاڄائيءَ سان گڏ ووٽڻ ۾ وڃي گاهہ وڍرائي اڇڻ سونهي نہ ٿو" فوجيءَ جي سؤٽ هـُن جي سس کي چيو. سس بہ هـُئي باهہ جي نهيل. پيڙ تي همراهہ تي وري:

"يلا، تنهنجي تہ.... جي زبان مان ڪا ڳالهہ ڪڍيئي تہ رت ڪتا بہ نہ چٽيندءِ!"

مارا چا تہ اتٽي هـُئي زائفان جي! نہ ڳالهہ گنهور تائين پهتي نہ وري، گنهور جي پاڄائي تائين. وقت جو گاڏو رينگندو رهيو.

هـُن مڙس جي غير موجودگيءَ ۾ پنجون بار جڻيو. اڳين ٻارن جيئن هن پيري بہ سڄي لڏي جو ڪم سندس ماءُ اچي ڪيو. ماضيءَ جيئن هن جي ڏير وڏي بيچينيءَ سان هن جي چاڪ ٿيڻ جو انتظار پئي ڪيو. پر هن پيري هن پنهنجي اندر ۾ وينل روائتي عورت کي گهٽي ڏيڻ جي هڪ ڪوشش ضرور ڪئي.

موقعو تاڙي پنهنجي ماءُ سان وڏي ڏير جي غير واجبي سلوڪ جي شڪايت ڪيائين. ڏيءَ کي طلاق جي ڏپ ۽ پائرن ۾ ڏقيڙ جي خصري ئي سامهون رکي، هـُن بہ صلاح ڏنس تہ ناماں، ٻڙڪ بہ ٻاهر نہ ڪڍ! جيئن پيو گاڏو هلي تيئن پـَئي گيڙ. نہ تہ ڪجهہ بہ نہ رهندو. بـَئي خاندان ڇيهون

ڇيهون ٿي ويندا. مڙد ماڻهو گهيٽي آچار، وڙهي وڙهي زمين ۾ گهڙي ويندو پر عورت جو تِـڪو پراڻي ڪنڌي جيئن پيو سندس ماس ۾ چڀندو. نياڻيءَ جي ڪهڙي زبان، امان. ساماڻ ڪان پوءِ جي وڏي ڇڏجيس ته به سندس زندگيءَ ۾ ڪو فرق نه ايندو!“

تحفظ جو اِهو ليڪو به لتاڙجي ويو. ڏير هـُن جو مڙس بنجي ويهي رهيو. ماني به سندس هٿ جي کائي، ڪپڙا به کانئس ڌوئرائي ۽ چانهه به هـُن جي هٿ جي ٺهيل پيئي. اهي سڀ ڳالهيون ڳوٺ ۾ پئي هليون. پر ڪير ڪنهن جي وچ ۾ اچي! اهڙي نموني هوءَ به پلجي وئي ته ڪو پيو به آهي، جو سندس مڙس آهي!

ٻن سالن کانپوءِ فوجي رنل بهار جيئن نمودار ٿيو. زالهنس کي ايئن پيو پاسي جڻ ته هوءِ ڪنهن اجنبيءَ سان ستي پئي آهي. هر وقت ننڊ ۾. جڻ ته ڪنهن ڏکي جنگ تان موٽيو هجي. صبح جو اُٿي ته يارن دوستن ڏانهن هليو وڃي. پگهار ته هونءَ به ڪڙو هوس، سو ويهي وقت چو وڃائي! گهر پيو ويهي ته جوٽس جي ڪا نه ڪا ڳالهه ٻت مان ٻاهر ڪڍيو ڇڏيس. سو "جوڳي رمندا ڀلا“ مصداق پيو جهر جهنگ ماپي. رات دير سان گهر موٽي: نه ٻارن جي خبر، نه تارن جي. اچيو اکيون پوريو ڇڏي.

نيٺ روئي کيس چئي ڏنائين. هن به دير ڪانه ڪيس. لاهي پادر بيهي ويس. ويڙهو گڏ ٿي ويو. گنهور وچ ۾ پَئي معاملو ٺاريو.

”سمجهائينس! بندوق هڪ رکندوسانس. ڳالهائي ڪيئن ٿي؟“ ميل ماري ايندڙ ڪميت جيئان پيو رڳو سهڪي.

”ابا، مارينس ته نه. پاڙو ڇا چوندو!“ فوجيءَ جي ماءُ کي به پاڙي جو فڪر هو. پاڙو ڇا چوندو؟ پاڙي ته اڳ ۾ ئي رڙيون پئي ڪيون. پر سندن ڪن بند هئا. فوجي ماڻهوءَ کي سدائين دشمن جو خطرو، سو جي گهر ۾ دشمن وينو هجي، تنهن کي ڪيئن ٿي برداشت ڪري سگهيو.

”ادا، تون ڇڏ. مان ٻاڻهي ٿي سنڀالي وٺندس. ياڇائيءَ کي به ٿي ڌوڪڙ ڏيو ويندو ڪر.“ گنهور ڀاءُ کي ٿڏو ڪندي، جڻ ته پـَهو رکندي

چيس، ”گهڻن ٻارن جي ڪري دماغ ڪم ڇڏي ويو اٿس. تون دل ۾ نہ ڪر.“

زال جي ڪِر ڪِر، ٻاڙي جي ماٺهن جو ڪائنس ڇڪجي هلڻ، ۽ ڪم ڪان واندڪائي سبب، فوجيءَ جي ڪنهن بہ ڳالهہ ۾ دل بہ نہ ٿي لڳِي. موڪلون اڌ ۾ ڇڏي هليو ويو. پيسا وري بہ گنهور جي هٿ ۾ ڏيئي ويو. چئي: ”رن آهي، اُن تي ڪهڙو ڀروسو؟“

ڀروسو اصل ۾ هن کي پاڻ تي بہ ڪونہ هو. هو چپ چاپ ڪري هليو ويو. مهينن ڪان پوءِ واري خاموشي موٽي آئي. وونٽڻ ۾ بينل ڪنڊويڙن ۾ ڪنڊ بہ ڀرجي آئي. ڦٽين جو چونڊو شروع ٿيو تہ فوجيءَ جي وونٽڻ ۾ ٻاڙي وارين عورتن جا ڏنب لڳي ويا. ٻاڙي وارين سان ڪوڙ ڪٽيندي، سور سليندي، هـُن جي لڱنّ ۾ هڪ لطيف احساس پوکجي ويندو هو. رونبا، چونڊا، لابارا، هن لاءِ جڻ تہ راحت جا ڏڻ بنجي ايندا هـُئا. اِهائي تہ هـُن جي وندر هـُئي ۽ اهائي سندس سرهائي. هن جون باقي خوشيون انب جي شاخ جيئن ڇِٽي ماٺهن جي نظر تي ويون، ۽ ڪجهہ ڪڇيون ئي ڪومائجي ويون.

هـُن سور سليندي ماين کي ٻڌايو پئي تہ ڪيئن نہ هـُن اڪيليءَ کي سڄي ڪٽنب جا ڪم ڪار ڪرڻا ٿا پون! مـُڙس ٻاهر ۽ هن جو نڪ خالي. ٻانهون ٻـُسيون، پير اگهاڙا. جڻ تہ سؤ ورهين جي سـُوءِ هيس، جا ختم ئي نہ ٿي ٿي.

”پوءِ، انڌي، رک نہ ٿي ڪرين؟“ هڪڙي زائفان خبر هوندي بہ ڇيڙڻ چاهيس.

”اِڙي، ڪو ويلو وقت هجي تہ رک ڪيان!“

چوڻ تي چاهيائين تہ هڪڙو هجي تہ رک ڪيان، پر لفظن کي مروڙي ويلي وقت تي وجي بيهاريائين. ڳوٺ جي ننڍي وڏي کي خبر هـُئي تہ سندن گهر ۾ ڪهڙو لقاءُ پيو هلي. هـُن کي ورجائڻ جي ضرورت ڪانہ هئي.

سيپٽمبر چڙهي اچي آڪٽوبر کي لڳو هو. ساموندي هوائن جي شهہ تي سنڌ چڙهي ايندڙ ڪڪر گرجي، وسي، ختم ٿي چڪا هئا. واٽين وونٽڻ جا پئسا بہ مجيرين کي چـُڪتو ڪري ڇڏيا. فوجي بہ موڪل ڪري

وري موٽي آيو. جيتوڻيڪ دستور خلاف موٽيو هو، پر جوٽس خوش ٿي ته پيسي پائيءَ واري ٽائيم تي موٽي آيو آهي، من ٻارن کي ڪپڙا وٺي ڏئي، ڪا چپل، ڪو راند يڪو: ڪتابن جي دنيا کان ته هو ڪوهين ڏور هئا. ٻارن کي شهر وڻ ، وڄڻ، وار نهرائڻ، آگر ۾ آگر ڏيئي ڳاٽ اوچو ڪري هلڻ وارو ڏؤر اڃا وٽن آيو ئي نه هو.

ٻه ڏينهن مس گذريا، جوٽس چيس، "ياءُ ڪان حساب ڪتاب وٺ ته ٻارن لاءِ ڪجهه وٺون. نوران ٻه پٽي وڏي ٿئي. هـُـن لاءِ ٻه ڪا ليڙ گڏ ڪيون. ماڻهو ڇا چوندا؟"

"ماڻهن کي جيڪو پنڻو هجي پٽي وجن! تنهنجي چوڻ تي ياءُ کان حساب ڪونه وٺندس." فوجيءَ جي ٻنڌ وري پڄي پيئي.

"پلا، ٻارن جا وار ته نهرائي اچ. اٽندي ويهندي پيا سندن اکيون ڪڍن!"

فوجي ڪوبه جواب ڪونه ڏنس. پر پوءِ هڪدم سڏيائين سيڻيءَ کي. انن سالن جو اِشو، ڇهن سالن جو تاجُـو ۽ پنجن جو شيرو. هـُـن جي نرينه مُـوڙي هـُـئي. ڳولي کين حجم وٽ وٺي ويو. شهر نه، پر واهه جي موريءَ تي نم جي وڻ هينيان ويٺل جهوني الهه وسائي وٽ، جنهن جي اکين اڳيان پلي هو جوان ٿيو هو.

پوڙهي الهه وسائي چانهه گهرائي. فوجي پاڻ ٻه پيتي ۽ ٻارن کي ٻه پياريائين. هو ڏاڍو خوش ٿيو. ڪي سال ٿيا هئا جو الهه وسائي وٽ آيو هو. پوءِ اچانڪ فوجي فرمائش ڪيس وار لاهڻ جي. فوجيءَ جا وار ڪيڏا هوندا، هرڪو اندازو ڪري سگهي ٿو. بدي جي چٽن جي منهن موڙڻ جي باوجود، هـُـن پاڪيءَ جي فرمائش ڪئي. الهوسائي ٻه دير ڪانه ڪيس. همراهه کي اصل پڳشــ ناهي ڇڏيائين. ساندهه ست سال برفاني علائقن ۾ ڊيوٽي ڏيندي ڳورو پناڻ ٿي آيو هو. ڪشميري صوفن جي رنگ جيئن ڳلن ۽ ياپڙين وٽان سدائين پيو رت ٽمڻ جو گمان ٿيندو هوس.

"ڏاڍو رت ٿئي. فوجي! ڇا ٿو کائين؟" ڪياڙيءَ تان وار ڇنڊڻ مهل الهه وسائي سندس ڪنڌ تي نظر ڪپائيندي سوال ڪيس.

"مفت جي ماني، ماما. حلال جي ماني تہ رت ڪونہ ٿي وڌائي!"

"سچ ٿو چئين. بيرڪن ۾ ويهي سُجي ويو آهين. پلو پلو!"

فوجي ساٽس وڏيڪ وچڙڻ نہ ٿي گهريو. ننڍڙن جا وار ڪتائي، ڪانئس موڪلائي، ٻارڙن کي سائيڪل تي ويهاري، لانگ واري، ٿيو راهي. ٻہ ننڍڙا اڳيان ڏنڊي تي ۽ اشو پويان ڪيريهل تي. همراهہ واءُ مينهن ٿي گهر موٽيو. جيئن گهر پهتو، جوٽس سندس پاڪي ڪنيل متو ڏسي هڪ لڳي سوچ ۾ پئجي ويئي. پر جيئن جيئن تي ٻارڙن پيءُ ڏي ڏنو تيئن تيئن تي ڪل چٽن. پهريون پيرو ٻار پيءُ کي ڏسي ايترو ڪليا هـُئا. ايئن تي لڳو جڻ صدين ڪانپوءِ سندن گهر ۾ خوشي موٽي هـُئي.

چند گهڙيون هو آڳر تي ويٺو رهيو. ٻاهريان گهتيءَ وٽ ڪنهن سڏ ڪيس. پيشانيءَ تي هٿ ڏيئي، اُس چاٽيندي، جڏهن ڏانهس ڏٺائين تہ سندس سؤٽ هوش محمد ڪيس سڏي رهيو هو. هـُن هڪ نظر، ڪم ۾ مصروف پنهنجي گهر واريءَ تي وڌي، جنهن چلهہ جي ٿلهي تي پڪڙيل گند ميڙي تغاريءَ ۾ پئي وڌو. هـُن ٻہ رُڪي رُڪي سندس نوڙهہ ڏانهن ڏسي تي ورتو. پر ڪيس لڪا نہ ٿي ڏنائين تہ ڪو هـُن کي سندس پاڪي ڏيارڻ تي تعجب ٿيو آهي. هو گهتيءَ ڏانهن مـُڙيو تہ هوش محمد ڪافي اڳتي اچي چڪو هو. ٻئي ٻاڙ ۾ مليا. هوشو چيس:"سادن ڪپڙن ۾فوجي آيا هئا. تنهنجو پڇائون پئي."

"پوءِ، ڪيڏانهن ويا؟" هو بيچين ٿي ويو.

"الاءِ خدا کي خبر. اسان ٻڌايوسون تہ تون شهر ويو آهين."

"يار. مان رن جي چوڻ تي ٻارن جا وار نهرائڻ ويو هوس. ماري وڌئي!"

"چو چو؟ خير تہ آهي؟"

"خير ئي آهي، يار. سول ڪمن ۾ آبر ڪرايو اٿم."فوجي اهڙي انداز ۾ چيو جڻ تہ هو پنهنجي پراڻي ڊيوٽيءَ مان تنگ هو."اڄڪلهہ خبر تہ اٿئي ملڪ جي اترئين علائقن ۾ ڇا پيو وهي واپري. ڏرتي ٿامو ٻٽيل آهي، پر اسان جا هٿ ٻڌل آهن."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اترئين علائقن ۾ چا پئي ٿيو تنهن جي تہ هوش محمد کي اڳيئي خبر هئي، پر لفظ ”سول ڪمن“ هن جا پرون تاٽي ڇڏيا.

”سول معنيٰ ”چغلين وارو ڪاتو“؟“هوش محمد وري بہ پڪ ڪرڻ ٿي چاهي.

”فوج جو عام ۽ خاص ماڻهن بابت معلومات وارو ڪاتو.“ فوجي وضاحت ڪندي چيو.

”اڇا اڇا.“هوش محمد سڄي ڳالهہ سمجهي ويو. ڪانئس موڪلائي ساڳئين پيرين گهر موٽي ويو.

فوجي بہ جڏهن گهر آيو تہ سامهون جوءِ کي بيٺل ڏٺائين. هن پاسو ڪري گهر اندر وڃڻ گهريو پر مارل اڳيان اچي پڇيس، ”ڇا ڳالهہ آهي؟ خير تہ آهي نہ؟“

”خير آهي. هر ڳالهہ تو رن کي ٻڌايان ڇا؟“

”ڪهڙي ڳالهہ مونکي ٻڌائي ٿئي جو طعنو ٿو ڏئين؟“

”وات بند ڪر. ڏيانءِ نہ ڏندن واري مڪ!“

”ان ڪانسواءِ توکي اچي بہ ڇا ٿو.“مارل بہ سامهون ٽيندي چيس،” اهو ئي تہ توکي سيکاريو اٿن!“

”مونکي مٽڪو پيڄڻ بہ سيکاريو اٿن...رات پهر ۾ خبر بہ ڪانہ پوندءِ!“ مارل تي ايئن الر ڪري وريو ڄڻ تہ هينئر جو هينئر ڪنڌ ۾ هٿ وجهندو هجيس.

”تہ پوءِ دير ڇا جي آ؟“ مارل چيس،”مٽڪو پيڄي پنهنجي جان نہ ٿو آجي ڪرائين؟“

”پيڄندس، ضرور پيڄندس!“ فوجي بہ ساڳي رمز ۾ چيس،”تون بي فڪر ٿي وڃ.“

هو اهو چئي سڌو گهر اندر هليو ويو. هوڏانهن مارل ميڙيل گند کي ڇڏي ڇپرڙي اندڙ پيل ڇڳل کٽ تي اچي ليٽي پئي. شايد رت جو دورو گهٽ ٿي ويو هوس. هن جا هٿ پير بہ ٿڌا ٺيڙ لڳا هئا. هن سوچيو جي ڪيس موت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اچي وڃي تہ اهڙي جيئڻ کي هوءَ خوشيءَ سان قبول ڪندي. ان زندگيءَ کي نہ هوءَ جيئڻ سڏي سگهي ٿي، نہ وري مرڻ. هن جي جيئڻ ۽ جيءُ وچ ۾ هڪ وحشي جانور اچي وينو هو. جنهن هن کي جيوت جو ڏونگر ڏورڻ ٿي نہ ڏنو. وک وک تي وڄ هڻي هن کي بہ اڌ ڪري ٿي ڇڏيائين!

"پلي ماري ڇڏي ڪونہ ڪڇنديس!" هن دل ئي دل ۾ فيصلو ڪري ورتو.

"اڄ رات ئي پورو ڪندوسانس." فوجي بہ فيصلو ڪري گهران ٻاهر نڪتو.

زال کي ڇپرڙي ۾ ستل ڏسي رت کي باهہ وٺي ويس. ويجهو وڃي وري ڇيائينس، "ڪاتيءَ سان ڪهندوسانءِ!"

مارل ان ڳالهہ جو ڪو بہ نوٽس نہ ورتو. ڇو تہ هر پيري هو کيس مارڻ جون ڌمڪيون ڏيندو رهندو هو. هاڻ تہ هن جو سڄو وجود مارل لاءِ ڌمڪي بڻجي ويو هو. انڪري رات جو جڏهن هوءَ ٻارن سان گڏ ستي تہ هن کي سڄي ننڊ نہ ٿي آئي. ڏهہ ڏهہ ويهہ منٽن جي وقفن ڪانپوءِ جهٽڪن تي هوءَ اٿي ٿي ويٺي.

ڪنهن ويل هن جي اک لڳي ويئي. لڳل اک جڏهن کلي تہ ان ۾ ڪا بہ تصوير نہ هئي، ڪو بہ سپنو نہ هو. هن جون ڪيهون ۽ ريهون، فوجيءَ جي آڱرين اندر گهڙي چڪيون هيون. مارل جي ساهن جي تار ڏڪڻيءَ جي صورت ۾ فوجيءَ جي آڱرين ۾ لهي چڪي هئي.

صبح جو جنازي نماز کان اڳ، فوجي جڏهن عجيب ڍونگ رچائي خودڪشيءَ جو ٻاور ڪرائڻ شروع ڪيو تہ ان ويل بہ هن جي هٿن جون آڱريون ڦڙڪيون پئي. سڄو پاڙو گڏ ٿي چڪو هو. فوجيءَ جا گُفتا، گنهورجي وجود اندر وڍ وجهي رهيا هئا. هن مسلسل فوجيءَ ڏانهن غور سان پئي ڏنو. ڳوٺ جو ملو آيو فوجيءَ کان خبرچار وٺي هليو ويو. نيٺ پوليس بہ آئي، اڌ ڪلاڪ لاءِ هن کي اڪيلائيءَ ۾ وٺي وڃي ڳالهيون ڪيائين. هو موٽيو تہ هن جي ڇهري تي ڪو وزن ڪونہ هو. وڏو ٻاءُ سمجهي ويو. پاڙي وارا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بہ سمجھي ويا. ملي فتوي ڏني تہ ”زائفان جي نماز نہ ٿيندي!“

مارل جا مائٽ، پاڙي ۽ ڳوٺ وارا سڀ رنا ۽ پٽيا، اعتراض ڪيائون. پر ٿيو اهو ئي، جيڪو مُلي چيو. نہ جنازي نماز ٿي، نہ قل ڪلمي لاءِ تڏو وڇيو.

پر اينڊرٿ جمع تي فوجي نجات طور وڏو پت ڪيو، جنهن ۾ ڳوٺ جي ملي پئسا وٺي ڏکھي دعا گھري، ۽ ڳوٺ وارن کي مٿن آفت ٽري وڃڻ جي خوشخبري ٻڌائي.

ڪجھہ مهينن ڪانپورِ فوجيءَ جي ڇهري تي اڌ فٽ جيڏي ڏاڙهي اچي ظاهر ٿي، جڏهن ماڻهن ان ڏانهن غور سان ٿي ڏٺو تہ ان جي پاڙ ۾ ڪين هر وقت هڪ وڏو ڪک ڦاٿل نظر آيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهڙي سوا جي انارڪلي

اج ڪان نو مهينا، نوڏينهن ۽ نو منٽ اڳ جي ڳالهه آهي. آسمان تي ڪڪر پئي مڙيا. سج اولهندي پاسي وارن وڻن جي چوٽين کي سونو ويس پارائي، انهن پوپان نيزن جيئن اپين پهاڙين جي خوني چوٽين مٿان گسندو هيٺ لهندو پئي ويو. ناسي، ڳاڙها، پيلا رنگ ڇڏيندو، هو پنهنجن پيرن جا نشان مِٽائيندو پئي ويو. اهڙي ئي ڳوڙهي رنگ ۾ جڏهن سمنڊ لڇيو پئي ۽ چنڊ پنهنجي سهائيءَ جو جوڀن ڪٽي اوير ڪان اڀرڻ جون تياريون پئي ڪيون، عين ان ويل منهنجي وجود جي پيڙهه جو پٿر رکيو پئي ويو.

ڪنهن، ڪنهن جي ساهن جي يڪتاري جي "تئون تئون" وچان ڳالهايو پئي ته "من، مونکي ميوو کپي، ننڍڙو سهڻو ميوو! پوپٽن جهڙو، گلن جهڙو، ننڍڙو ننڍڙو ، رنگ برنگي پکين جهڙو، ڪبوترن جهڙو، پاڻيءَ جي جهرڻن جهڙو..."

هن جي ڳالهين ۾ ترنم لهي آيو هو، ۽ هن جي ساهن جي هونگ وڌندي پئي وئي. ٻن جسمن جو موهه فطري جذبن جي اٿجهل اڌامر وني هڪ نئين سفر جي شروعات ڪري چڪو هو. جذبن جي اهڙي اٿل ميلاپ ۾ مون پنهنجي پاڻ کي رت، پاڻي، لذت ۽ جنون جي ولوڙ مان هڪ نُڪتي جيئن اڀرندي محسوس ڪيو. تازي انگوريل ٻج جيئن مان به ڪنهنجي وجود جي ڌرتيءَ جهڙي ماحول جي تابع ٿيس.

مان ساهن جي موسيقيءَ ۾ تخليق ٿيس. تخليق دوران ڪيئي منهن مهاندا جُڙيا منهنجا. مونکان اڳ وارن مون جهڙن سوين هزارين وجودن مون ۾ جهاتي پائي ڏنو. منهنجي وجود ۾ پنهنجي وجود کي ڳولهي ڏاڍيا خوش

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿيا. مونکي جنهن هستي پنهنجي بيضوي وجود ۾ رکيو ان مون ۾ حِسن جو هڪ چار منتقل ڪيو. مان هن جي اندر ۾ ڪنهن ڪنيءَ جيئن اسريس پئي. بيضي جي زرديءَ مان چوزي جيئن گوشت ۽ هڏن ۾ تبديل ٿيس پئي. خوبصورت جسم جي وايومنڊل ۾ ڪنهن پچڙ تاري جيئن بولاٽيون کائي ڦريس پئي. اندر ئي اندر پنهنجي ميزبان جو ڪنهن گونگي وجود جيئن هر جاءِ هر گام پيڇو ڪيم پئي. هن ننڊ ٿي ڪئي ته مان جاڳيم پئي. هن پاسا ٿي ورايا ته مون آرس ٿي ڀڳي. هن اوٻاسي ٿي ڏني ته مون مسڪرايو ٿي. هن آئيني ۾ پاڻ ڏي ٿي ڏٺو ته مون سندس وجود ۾ ڪتڪايون ٿي ڪيون. هن ڪنهن کي ياد ڪرڻ ٿي چاهيو ته مون سمهي کيس سوچڻ جو موقعو ٿي ڏنو. منهنجو ۽ هن جو تعلق بظاهر هڪ وجود ۾ ٻن سوچن جهڙو هو. ٻه ٻنهي الڳ الڳ سوچون. جيئن هن منهنجي لاءِ پئي سوچيو. مون هن جي جسم اندر پنهنجي لاءِ تيئن نه پئي سوچيو.

هڪ ڏينهن اوچتو ڪنهن هڪجيڏي هن جي ٻاهر نڪتل ٻند سپيءَ جهڙي وجود ڏي ڏسي حيرانگيءَ مان چيو" نيٺ تو به ان کي آڻڻ جو فيصلو ڪري ڇڏيو!“

”هائو.“ هن وراڻيو ”هن پيري سانوڻيءَ جا رنگ پاڻ هن کي ڪٺي آيا آهن.“

”مون به هُن کي اِها ساڳي حرڪت ڪرڻ ڏني هئي.“ هڪجيڏي چيس،”اڄ هو ان جو ميوو پٽي هليو ويو. مان ساڳئي خوف ۾ ورتل تاساري ڏرتي، هر سانوڻيءَ ۾ چرڪي ٿي پوان.“

منهنجي ميزبان وجود مٿان هن جي ان ڳالهه جو ڪو خاص اثر نه پيو. هن منهنجو حوالو ڏيندي چيس،”مان هِن کي گهڻي عرصي تائين روڪي نٿي سگهيس. شايد هِن ڪانسواءِ منهنجي نشونما اڌوري هئي. هيءَ به مون وٽ ايئن آيو آهي. جيئن منهنجي ذهني ۽ جسماني واڌ سان گڏ ٻيا جسماني عضوا آيا آهن. ڏهن سالن تائين منهنجو سينو خالي هو پر پوءَ اچانڪ ٻن نون کير ڏيڻ جي صلاحيت رکندڙ عضون سان سرشار ٿيو. ايئن

ڪجهہ مهينا اڳ تائين منهجي جسم جي بيهڪ ٻئي نموني جي هئي، پر اڄ هن نئين تخليق سبب ڪجهہ مختلف ٿي پئي آهي. سياٽي اها ٿي سگهي ٿو ڪنهن ٻئي رنگ ۾ هجي.“ منهنجي ميزبان ماسترن جيئن سنجيده ٿي ويئي.”جيئن وڻ ميوي لڳڻ کان اڳ فقط پنن سان جهوريل هوندا آهن. تيئن هن کان اڳ مان بہ هيس. پر تو ڏٺو هوندو تہ انهن ۾ گل لڳا هوندا، ۽ انهن جي سينن تي بهاري آئي هوندي. وري ڪجهہ عرصي کانپوءِ اُهي ان وزن کان آجا بہ ٿي ويا هوندا. تو ڪڏهن ڏٺو تہ وڻ جو ميوو وڻ جي ڇانوَ ٿئي؟ هر ڪو پنهنجي ڇانوَ پاڻ هوندو آهي. بس ايئن ئي منهنجو مثال آهي.“

منهنجي ميزبان هن کي پنهنجي آسپاس جي ماحول مان دليل ڪٺي سمجهايو. هن جا دليل ڪافي پختا هئا. ۽ هن جو رويو بہ مونسان فطري تبديلي وارو هو. جڏهن تہ هن کي مون ۾ ڪا خاص دلچسپي نہ هئي. هن جي دلچسپيءَ جو مرڪز ڪو ٻيو هو. جنهن سان هڪ نہ ٻئي ڏينهن هوءَ پنهنجي پوري بيحجابيءَ سان ملندي هئي. هوءَ منهنجو خيال بہ گهٽ رکندي هئي. هڪ نہ ٻئي ڏينهن هن جي ساٿي جو وهڪرو مونکي گهوماتيون ڏياري ڇڏيندو هو. هوءَ جيڏي مهل سامت ۾ ايندي هئي، مونکي محسوس ڪندي هئي. منهنجي بيچينيءَ تي پنهنجين راتين جي رازدار جو هٿ رکرائي کلندي هئي.

”چرڙيوآ.“هوءَ هن جي ٻانهن ۾ ڪر موڙي چوندي هئي،”ڪيڏو تو ڦتڪي! سمجهي ٿو شايد مان ڪيس ڇڏيو ٻئي وچان!“

هن جو ساٿي هن جي باغ جي بهاري لُٽڻ جي باوجود بہ پنهنجي ڇپن سان هن جي سيني کي ڪيڙيندو رهندو هو ۽ رکي رکي پيو ان مان اوم رس اوتيندو هو. منهنجي ميزبان جيئن جيئن هن جي انهن حرڪتن تي سنگهڙجندي ويندي هئي، تيئن تيئن منهنجي پتڪڙي وجود جو رت جو دورو وڌندو ويندو هو. مان هن جي ساهن جو آواز چٽو ٻڌي سگهندو هوس.مونکي بس تڏهن کان ئي هن جي ساٿيءَ کان حسد ٿيڻ شروع ٿيو هو.

هو جڏهن بہ منهنجي تخليقار سان گڏ ليٽندو هو. منهنجي لاءِ اها

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهڙي عذابناڪ هوندي هئي. هو منهنجي موجودگيءَ جو خيال نہ رکندو هو. هو منهنجي ميزبان جي پشمي وجود جا جلوا پسي ان مثان عجيب ڪيل ڪيڏندو هو. ٻئي وساري ڇڏيندا هئا مونکي. بس جڏهن گهٽو ڦٽڪندو هوس هن جي وجود اندر ۾ بولاتيون ڪائيندو هوس تہ هوءَ سوچڻ لڳندي هئي مون بابت. فقط ايترو چوندي هئي پنهنجي جيون ساٿيءَ کي تہ "تنهنجن انهن حرڪتن تي هيءُ ڏاڍو ڪاوڙيو آهي." هو کلي ڏيندو هو. ڳالهہ جي تہ تائين پهچي نہ سگهندو هو.

ڇنڇر منهنجي لاءِ سزا جو ڏينهن هوندو هو. پر هنن لاءِ هڪ نئون هني مون.

هڪ ڏينهن هنن منهنجي نالي تي بحث ٻئي ڪيو. مان بہ هن جي ڪاٻي ڪُک وٽ وٺيو واڳون جيئن ڳوڙهہ ڪيو ويٺو هوس.

هن چيس ٻئي,"نالو رکنداسينس — سليم. شهزادو سليم!"

مڙسالي وراڻيس:" نہ نہ. مان پنهنجي ابي تي نالو رکندوسانس. مان رکندوسانس _ خميسو."

"ايئن ڪيئن ٿيندو! جٽيان ۾ نپايان مان ۾ نالو وري تنهنجي پيءُ جو؟ ايئن ڪونہ ٿيندو."

هوءَ ڪاوڙجي پيئي. منهنجي لاءِ اهو بحث اجايو هو. مونکي ٻئي نالا قطعي پسند ڪونہ هئا. اهي تہ مرداڻا نالا هئا. مونکي پاڻ کي انارڪلي بهتر پئي لڳو. پوءِ مونکي پنهنجي پيٽ ۾ رکندڙ هستيءَ کي عقل آيو. ٻي رات مڙسالي کي چيائين:

"پاڻ هرون پرون پئي وڙهياسين. مونکي لڳي ٿو پاڻ وٽ ايندڙ مهمان شهزادو نہ پر شهزادي هوندي. شهزادي انارڪلي!"

مرد جي منهن جو رنگ اڏامي ويو.

"انارڪلي شهزادي نہ هئي!" هن ڪڙڪ آواز ۾ چيس.

"تہ انارڪليءَ ئي سهي!" زالهنس ضد ڪندي وراڻيس.

"جي ايئن آهي تہ پوءِ تون جيڪو مرضي پوئي پئي رکجانس." هن

مونکان ذري گهٽ پنهنجي مڪمل لاتعلقي ڏيکاريندي چيو.

"مان انارڪلي ٿي رکندي مانس!"

هن ڪو بہ جواب نہ ڏنس.

پر عين ان ويل مڙسالي جو پاءُ هِن جي گهر نمودار ٿيو. پنهنجي پاجائيءَ ڪي ستن اٺن مهينن جو پيٽ کڻي لوڏيندو هلندو ڏنائين تہ چيائين."پاجائي، جي ڏيءُ ڄڻيئي تہ اسان جي. جي پٽ تہ ادو جاٽي ادي جو ڪم."

مونکي الائي ڇو زوردار گهوماٽي آئي، ۽ منهنجي ميزبان سور مان ڪرونڊڙي ٿي هيٺ فرش تي ويهي رهي.

مان اڃا ڪنهن جي وجود جي پناهہ ۾ هيس، منهنجي پرپٺ منهنجا ڏٽي بہ ٿي ويا. منهنجي احتجاج ڪي منهنجي ميزبان ورنايو. هن جي چهري تي اهڙو تہ ناگوار تاثر ابريو جو هن جي اندر ۾ مونکي پاڻ وٽان وڃائڻ جو جيڪو الڪو پئدا ٿي پيو. تنهن جڻ تہ هن جي دل، دماغ ۽ جسم ۾ منهنجي لاءِ هڪ نئون بچاءُ جو نظام قائم ڪري ورتو. ان بعد هوءَ مون بابت فڪرمند رهڻ لڳي. مڙسالي سان گڏ سمهڻ ۾ بہ بهانا ڪرڻ لڳي. هنجا ڏينهن بہ پورجي آيا هئا. هاڻ هن کي بار بار اهو سمجهائڻ لڳي تہ "ٻارڙي کي نقصان ٿيندو!"

"اڳي تہ ڪونہ ٿيندو هو. هاڻ ڇو ٿيندو؟" هو احتجاج ڪندي چوندو هو.

"اڳي تہ هيءُ ننڍڙو هو. هاڻ تہ ٻچي راس ٿيو آ."

هو جڏهن بہ مون بابت ڳالهائيندا هئا تہ مونکي مذڪر ڪري پيش ڪندا هئا.

"تون سمجهين ڪونہ ٿو. آخري ڏينهن ۾ اهو صحيح ناهي!" هوءَ ايلاز ڪندي چوندي هيس.

"مونکي خبر آهي، ڇا صحيح آهي، ڇا غلط آهي!"منهنجو ٿيندڙ پيءُ هن جي ڳالهہ رد ڪندي چوندو هو.

"ڇا جي آ توکي خبر؟" هوءَ چڙي پوندي هئي،"تو ڪڏهن پيٽ ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻار رکيو آ ڇا؟"

هو ان معاملي ۾ تين جنس جيئن هو. هو پنهنجي اندر تخليق ڪري نٿي سگهيو.

هوءَ مون بابت ايترو حساس ٿي ويئي جو هاڻ شينهڻ جيئن مٿي ۾ گهڻ وجهي هلڻ لڳي. پر ان جي باوجود بہ هو اتلائي بتلائي پنهنجو ڪم ڪيدي ويندو هو. ان ۾ بہ شايد منهنجي ميزبان جي مرضي شامل هوندي هئي. پر پوءِ بہ هو مونکي گهڻو تنگ نہ ڪندا هئا. ڇو تہ هوءَ گهڻو وقت ڪپڙا سبڻ، رلڪا ناهڻ، ٽانوَ نڪر ۽ ٻيون شيون گڏ ڪرڻ ۾ لڳائيندي هئي. مڙسالو بہ هن جي ٻيٽ جي ٻي ٻولي ٽيڻ ڪري ڪانئس ٿورو ٿورو ڇڊو رهڻ لڳو هو. مونکي حيرت ٿيندي هئي تہ مڙسالي کي هوءَ ڇوڪرن وارا ڪپڙا سبي پئي ڏيکاريندي هئي، پر هن جي پرپٺ هوءَ نينگرين جا پرت پريل چولا، ننيڙيون ڳنڍڙن ۽ ماڙين واريون ٻاهون، سهڻا ٻنڊڻا، ڳانا، مٽين جي ڪم تي تيار ڪيل ٽوپيون ۽ پيرن جا جوراب ناهيندي لڪائيندي ويندي هئي. ايئن ڪندي ڪندي پئي ڳيچ ڳائيندي هئي ۽ سُرن سان کيڏندي هئي.

هڪ ڏينهن هن جي اها ساڳي ساهيڙي واپس موٽي آئي. هن جي حالت بنهہ خراب هئي. صحت اُجڙي ڇڪي هئس. هو رچ جو ٿوهر بنجي ڇڪي هئي. معمول جي حال احوالن کانپوءِ منهنجي ميزبان وجود ڏي گهوري ڏسڻ لڳي. پوءِ الائي ڪيئن پڇيائين."واقعي سيريئس آهين ڇا؟"

"ڇا مطلب؟" منهنجي ميزبان ڇيس.

"منهنجي مَن جي شاخ ڪجهہ ڏينهن اڳ وڍي ڇڏيئون!"

منهنجي ميزبان جي هٿان سيپ وارو ڪپڙو هيٺ ڪري پيو.

"ڇو؟ ڇا لاءِ؟"

"ڪاري ڪري ماري ڇڏيئونس. مونکي منهن بہ ڏسڻ نہ ڏنئون."

ٿوهر جهڙين ڏانڊين واريون ٻاهون مٿي ڪري، وارن ۾ هٿ وجهي، هوءَ اوچنگارون ڏيئي روئڻ لڳي.

مان وت ڪائي ڳوڙهه ڪري احتجاج ڪرڻ لڳس. هن به محسوس ڪري ورتو ته مونکي اها ڳالهه پسند ناهي.

”تون ان کي اندر ئي اندر گھٽي ماري ڇڏ!“ توهر پنهنجا لڙڪ لڪائيندي هن کي صلاح ڏيندي چيو. منهنجي وجود جون اکيون ٻرڻ لڳيون.”ماري ڇڏينس نه ته پڇتائينديئن. نه ته هو توکي ماري ڇڏيندا. هو تنهنجو وجود ڪپي ٽڪرا ٽڪرا ڪري ڇڏيندا. مون وانگر!“

مونکي الائي ڇو بولاتيون اچڻ لڳيون، ۽ منهنجي ميزبان جو رنگ ڳاڙهو ٿيڻ لڳو. هن جي لوچ پوچ وڌڻ لڳي. توهر محسوس ڪيو ته ڪجهه ٿيڻ وارو آهي. اهڙي صورتحال ۾ هوءَ منهنجي ميزبان وجود کي ڪمري اندر وٺي ويئي. هيٺ تڏي تي ليٽائي هن جون ٽنگون ٽيڙائي ڇڏيائين. منهنجي بولاتين ۾ تيزي اچي ويئي. منهنجي لاءِ هاڻ ان پناهگاهه ۾ رهڻ مشڪل ٿي پيو هو.

پوءِ ڪنهن مهل مون پنهنجي ميزبان وجود جي نيم بيهوشيءَ واري صورتحال ۾ پاڻ کي توهر جي هٿن ۾ محسوس ڪيو. مون ڏي ڏسندي هن جا پرون تاڻجي ويا. هن جي آڱرين ۾ سختي اچي ويئي. مون پل کن لاءِ نئين ماحول کي محسوس ڪيو. پر پوءِ پنهنجي ساهه ۾ گهٽ محسوس ڪئي. توهر جا ڪنبڻ وارا هٿ منهنجي ڳچيءَ ۾ کپي ويا هئا، ۽ هن جي منهن تي ڪاوڙ ملال ۽ ٻيون ڪيئي تلخيون ڪنهن آڏيري ول جيئن پکڙجنديون پئي ويون. مون ته دنيا ۾ اچي اجا ڀرپور رڙ به نه ڪئي هئي. نه ڪو منهنجي ننڍڙن پتڪڙن چپن تي ڪا مرڪ ڏسي سگهيو. افسوس، دنيا ۾ مونکي ڏهن منٽن لاءِ به نه سنو ويو!

ڪونج

سموري تر ۾ اج بہ اهو مشهور هو تہ پريل ڪونج جي سسيءَ تي چاقو نہ رکي ها تہ شايد ننڍڙي ڪونج اج جوانيءَ جون بهارون ماڻيندي هجي ها. پر افسوس جو هن متس ذرو بہ رحم نہ کاڌو!

تورڙن ئي سالن جي ڳالهہ آهي جو هڪ طرف حاجي ميهر واري آئيني ۾ سارين جي ڪانگڙ ۾ ريج جو پاٽي چڏيل هو ۽ ٻئي پاسي پنهنجي ئي گهر ۾ پريل کٽ تي وينل پنهنجي پٽريءَ وگهي بيمار ٻارڙيءَ ڏي غور سان ڏٺو. ڳوٺ جي هڪ پوڙهي پنڌ ڪري، سِري اچي سندس پر ۾ ويني. ساڻس خير خوش ڪري، علاج جي پراڻن ڏس پتن بابت خبرون چارون ڪرڻ لڳي. پريل هوندئن تہ پنهنجي پاران سڀ علاج ڪيو وينو هو، پر سندس دل نہ ٿي ڪيو تہ ڊاڪٽر جي مشورن تي عمل ڪندي ٻن سالن جي ٻارڙي جو آپريشن ڪرائي.

"ادي منهنجي، ڪو در ڪونہ ڇڏيو اٿم. جو تو آڌو ويهي ڪُوڙ هٽان." پريل ڏُک وچان آهہ ڀريندي چيو "شايد خُدا طرفان ئي ڪا آزمائش لکيل هُئي!"

پوڙهي، جنهن جي عمر سنيڪو کن سال هُئي، ٻوچڻ جو پلئُ چنڊي، پنهنجي مخصوص انداز ۾ چوڻ لڳي."سچ ٿو چوين. منهنجا ٻاءُ، الائي ڪهڙيون ڪهڙيون بيماريون اچي پيون آهن. دوائن کي تہ مڃين ئي نہ ٿيون. هاڻ ڏس نہ، ڪٿي ٻن سالن جو ٻار ۽ ڪٿي پٽريءَ جي بيماري. آخري وقت آهي، ادا! بابا مرحيات چوندو هو تہ ڪو وقت ايندو وڻ پنن بنا ميوا ڏيندا ۽ ٻار وڏن جا ٻار ڪڍندا. اِهي وڏن جا ٻار نہ آهن تہ ٻيو ڇا آهن، ادا!"

پريل پنهنجي ماضيءَ تي هڪ نظر وجهي ويچارڻ لڳو تہ ڪٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪانئس ڪو وڏو گُناھہ تہ سرزد نہ ٿي ويو هو جنهن جي سزا سندس معصوم ٻچڙيءَ کي ملي پئي. هُو ويهي ويهي سوچڻ لڳو. اهڙي ڪابہ خطا ياد نہ آيس، جنهن جي خُدا کيس ايڏي وڏي سزا ڏيندو هجي!

"ياءُ پريل، ڪُجھہ ته پاسي بہ سوچ!" پوڙهي ساران سندس سوچ کي موڙ ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي: "ماڻهن تي اعتبار نہ ڪجانءِ. ماڻهو ڪڪيندي ويرم ئي ڪونہ ٿا ڪن. ڪو ڪتاب بہ پٽائي ڏس."

پريل چپن ئي چپن ۾ ڪجھہ ڳالهايو. کيس الائي ڇو ساران جي ڳالھہ متاثر نہ ڪيو. پر جيئن ئي مال جي پاڻ ۾ ڪم ڪندڙ پنهنجي گهرواريءَ تي نظر پيس تہ ڪِـل ۾ ويڙهجي ويو.

"تون بہ، آدي، صحبت وانگر وڏي ڪا وِسوسائي آهين! پلا ھـِـن ننڍڙي ڪهڙو ڏوھہ ڪيو هوندو ماڻهن جو جو ويهي هو پَـليتا ساڙيندا؟ پلا ڪير هٿ سان پنهنجي قيامت ڪاري ڪندو، جيڪا ٿانئن جيئن پئي تي رات ڏينهن ٺمڪي؟ هوءَ تو واري پيڻ آهي نہ ـ صبحي ـ خبر اٿئي ڇا تي چوي؟ ...چوي ٿي تہ، "تو سجي عُـمر پرايا ساھہ ورتا آهن، هاڻ اُنهن گگدامن جو وارو وريو آهي." پلا ڪانئس پُـڇ ، شڪار ڪرڻ کان خدا ڪو جهليو آهي ڇا؟ آڙي، تِــتر، يا ڪنهن تلور جي جان ونڻ سان ماڻهن جا ٻار مرن ها تہ اڄ اسان سڀ بي اولاد هجون ها!"

"ايئن نہ چئہ، پريا. ايئن نہ چئہ! الله جي ذات خبر ناهي ڪهڙي ڳالھہ ۾ خُـوش آهي." ساران نڪ تي هٿ گهمائيندي توبھہ توبھہ ڪندي چيو.

پريل نظر ڊوڙائي گهر جي آڳر ڏانهن ڏنو سامهون سندس نُـنهن ماني پچائي تنئو لاهي ٿانئن تي ڪير رکي رهي هُـئي. هُـن کي الائي ڇو لڳو جڻ تہ ڪا ڳالھہ ڪانئس وسريو پئي وئي. هو وري مال جي پاڻ ڏانهن ڏسڻ لڳو. سندس زال هينئر لوڙهي ڪان ٻاهر ڇيڻان اڇلائڻ لاءِ ويل هُـئي. سامهون گهٽيءَ ڏي ڏنائين تہ هُـن جي نوجوان ڌيءُ سُـکي ڪڇ تي دِلا کنيو پئي آئي. کيس اچانڪ ياد آيو تہ سُـکيءَ جهڙي سلڇڻي ۽ سُـگهڙ ڇوڪريءَ جو سنگ سندس ياءُ ٺُـڏي ڪيڏو نہ بيوقوفيءَ جو ڪم ڪيو هو.

"بي بخت، چورا! اسان جي زمانيِ ۾ سلڇڻن ننگن تي جهيڙا ٿيندا هـُئا. اج جي نسل کي تہ پيرن جي سڃاڻ بہ ڪونهي."

گهڙي پل لاءِ ڪاڪي پريل جو خيال سامهون ڪـُـڏ ٻاهريان ڇڳندڙ ڪبـُـوترن جي ڳـُـترڳـُو ڳـُـترڳـُـو ڏانهن ڇڪجي ويو. جهٽ پوءِ هو ٿهڪ ڏيئي کلي وينو پر وري اچانڪ الائي ڇا ٿيس، جو صفا پولار بنجي ويو. چپ، هيڪاندي ماٺ. نہ تہ ڪبوترن جي معاملي ۾ پنهنجي پـُـٽ ساڄن سان سدائين پيو ڏند ڏيندو هو. ڪين نياڳ جي نشاني ڪوٺيندو هو.

"سـُـکي، پـُـٽ، اندران بندوق تہ ڪڍي آ." اچانڪ روز جي ڪرت ياد آيس.

"اج تہ گزي بہ هٽڻ وسري وئي اٿم." هـُـو پنهنجي پاڻ سان پُڻ پڻ ڪرڻ لڳو. هڪ ٿڌو ساهہ ڀري وري چيائين. "مالڪ، ڪنهن جي جيئڻ ۽ مرڻ سان اسان جون خوشيون ۽ غم ڇو ڳنڍي ڇڏيا اٿئي! بادشاهہ آهين. توکي ڪير پـُـڇي!"

هـُـو وري کـِـلي پيو.

"بابا، اج ڇا تي پيو کـِـلين؟" سُکي بندوق سندس سامهون رکندي پڇي ورتس.

"بس ڪر، چوري!" ڪيس چڙٻيندي چيائين، "تنهنجو ڇا، جو وتين تي ماٺهن جا وات ڏسندي."

"آئي مـُـنيس." هوءَ حيران ٿي ويئي _ "بابا تون بہ؟ هاڻ تون بہ اڇي انهي منزل تي پهتو آهين؟ چوان امان کي؟"

پريل جو جڙ تہ ڦوٽو ٿي ڦِسي پيو. زال جي نالي ٻڌڻ تي سندس ٻتيهي ٻاهر اچي پيئي.

"اڙي چري، ڪنهن جو وچي نالو ورتئہ!"

"ڌري پيو هوندين، بابا؟" سـُـکي سندس منهن ڏانهن ڏسندي پـُـڇي ورتس.

"ماءُ تنهنجي ڪا چنڊ ڪونهي، جو هاڻ ٿڌو ٿئي. هوءَ تہ نسوري

باھہ آھي ـ دوزخ جي باھہ. جنھن کي لڳي تنھن جون ھڏيون بہ رک!“

اوچتو کيس ياد آيو تہ پوڙھي ساران، جا سندس پر ۾ وبني ھُئي، سا وبني ويني ڪيڏانھن کسڪي وئي ھُئي. ھو جيئن ئي ھيڏانھن ھوڏانھن لوٽا ھڻڻ لڳو تہ لوڙھي ٻاھريان ڊاڀيءَ ۾ ٽِلين جا آواز سندس ڪنن تي پوڻ لڳا. تصور ئي تصور ۾ ڏڳيون چرندي ڏسڻ ۾ اچڻ لڳس. مال جي وٿاڻ ڏي ڏنائين تہ سڀ جايون خالي پيون ھُيون. ڪجھہ پرپرو رستي تي ڏاند گاڏيءَ جي چيڪاٽن جا آواز سندس ڪنن تي پوڻ لڳا: ڳيرن جي گھُوگھُو سارين واري ٽِريشر جي آخري ”زون زون“ ۾ پري ڪٽي زيتونن جي باغ ۾ ھڪلاري جو آوازـ اِھي سڀ گڏجي کيس بيچين ڪرڻ لڳا. ٻاڙ اچي کنيس تہ ٽريشر وٽان يا ڪنھن باغ مان تي اچي، پر ساڳئي وقت ڳيرن جي گھُو گھُو ھُن جي من اندر وينل شِڪاري حس کي جاڳائي ورتو. پريل ظئي ڪَيو تہ ميھر واري آئيني ۾ سارين جي ڪانگڙ ۾ چڳندڙ ڳيرن جي ڳاھٽ تي ھلان ڪبي. اجا ھُن اُن بابت سوچيو پئي جو اوچتو ھڪ اھڙي آواز تي ھُو ھڪ ڪَنو تي ويو. جيڪو اُپ مان چٽي سندس ڪنن ۾ ٻُرڻ لڳو. ھُن پنھنجا ڪَن ۽ اکيون پولار ۾ گونجندڙان سُريلي ٻوليءَ ڏانھن ڪري ڇڏيا.

آواز ھڪ پيرو وري گونجيو.

”ٺُروءَ... ٺُروءَ.... ٺُروءَ....“

ھو يڙڪو کائي اٿيو.

”مار ڪونجون!“ ھن جي وات مان نڪتو. متي نھاري ڏنائين تہ بروبر ڪونجن جو ھڪ وڏو ولر ھو جو تمام ھيناھينءَ تي پرواز ڪندو ڏکڻ طرف پئي ويو.

”مولا جو سُنھہ. بندوق ٻر گھا ڪيڏي ڇڏينديَن!“

پوءِ اچانڪ ياد پيس تہ پريان ٻن ڪلوميٽرن جي فاصلي تي تورئي ۽ ڪٽڪ جو ربج بہ ڇڏيل ھو تہ وري پر واري زمين ۾ سارين جي اٽڪاھيل ڪانگڙ ڪيترن پکين کي پاڻ ڏانھن ڇڪيو پئي.

ھن جھٽ ڪري چاقو ڪٽي ورتو. ڪارتوس کيسي ۾ وجھي، بندوق

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٿ ۾ ڪري. تيزيءَ سان ڏکڻ طرف ڊوڙڻ لڳو. هُن جي دل عجيب خوشيءَ وچان ڀڪي اٿي. پريل جي وهم گمان ۾ به نه هو ته ڪڏهن ايئن به ٿيندو جو هُو ڪونجن کي ايترو ويجهو ڏسي سگهندو.

هو انتهائي تيزيءَ سان پيچڻ لڳو. ڪنهن مهل ڪيس هڪ ڪسي نظر آئي. هُو اُن جو ترو ڏيئي ساڳي رفتار سان رمندو رهيو. ڪسيءَ جي ٻنهي پاسن کان ڪانگڙ جي ڪجهه حصي ۾ ڪيڙ تيل هئي. جنهن ۾ ٻڙ پاڻي پئي وُڙهو. هو ڪسيءَ جو ترو ونئي ان منجهان آهستي آهستي اڳتي رڙهندو رهيو. پوءِ گهڙي کن لاءِ بيهي ڏنائين ته ڪونجڙين جي ولر پاڻيءَ جي ڇَر مٿان لامارا پئي ڏنا. سندن ڳچيون ۽ ڊگهيون ٽنگون نمايان ٿي نظر آيون. هو پنهنجي پاڻ کي دنيا جو خوشنصيب شخص پائڻ لڳو. ڊوڙندي ڊوڙندي دنيا جهان جا سڀ ڪاپارا وسري ويس. ڪنهن مهل هُو اُن ريج واري پاڻيءَ وٽ پهچي ويو. جنهن ۾ ڪونجڙين جو ولر ڪجهه سيڪنڊ اڳ ڊابو ڪري چُڪو هو. کين ويجهو پهچي، هو ڪَسيءَ ۾ ٻانبڙا ڏيئي هلڻ لڳو. ٿوري دير لئه ڪنڌ مٿي ڪري کين ڏسي به ورتائين ۽ وري ٻانبڙا پائي اڳتي هلندو به رهيو. نيٺ اُها جاءِ آئي. جتان کان ڪونجون وڌ کان وڌ ويجهو محسوس ٿيڻ لڳس. هن ڳاٽ کڻي مٿي ڏنو. ڪجهه جوڙا پاڻيءَ ۾ ڇهنبون ٻوڙي چوڳي ۾ مصروف هُئا. باقي بين. ڳچيون اُڀيون ڪري چوطرف پئي ڏٺو. ڪائي اوجهڙ نه هُئي. ڪائي لِڪ نه هُئي. جي ڪسيءَ مان ٻاهر ٿي نڪتو ته ڪونجون ٿي اُڏاميون. هن جي ۽ ڪونجن جي وچ ۾ اندازن ڏيڍ جريب جو فاصلو هو. وٽس بيلجيم جي ولائتي بندوق هُئي. جنهن جي رينج تي کيس تمام گهڻو فخر هو. دنيا جا خوبصورت پکي سندس سامهون هُئا. پر سندس اولو ڏسي ٻن ٽن پکين پنهنجيون سِسيون اُڀيون ڪيون. نظر ڪري جڏهن ڏانهنَ ڏنائين ته حيرت ۾ ونجي ويو. هر هڪ جو قد هرڻ جيڏو! پريل ڪڏهن به نه سوچيو هو ته ڪا ڪونج به ايڏي ڊگهي هوندي! آخرڪار بندوق لوڊ ڪري، هڪ گهاٽي ولر ڏانهن منهن ڏياري ڪٽي آ ڪيائين. ڀهرين نڪاءُ تي جيئن ئي ولر اُڏاٽو ته ٻئي نال جو به مٿن ڌوڙيو ڪيائين. ڪونجون

ٿُروءَ.. ٿُروءَ ڪنديون مٿي چڙهڻ لڳيون. مٿي چڙهي، چڪر ڪائي ۽ هوا ۾ڳهُتون هٽي اُن ڪونج کي اُڏارڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳيون.جا پريل جي ڦهرڻين ئي ڏک تي زخمي ٿي پيئي هـُئي. پريل ڊوڙندي سهڪندي وڃي زخمي ڪونج کي جهليو. هـُن جي ڪابي ڪنيڙاٽي پڃي پئي هـُئي.

پريل اُن کي قابو ڪري گهر کڻي آيو. ڳوناٽن جو ميڙو لڳي ويو. ننڍيا وڏا، ٻار ٻـُڍا ۽ زائفائون، سڀ هـِن سهڻي پکيءَ کي ڏسڻ لئہ اچڻ لڳا. ماڻهو ڪيس مبارڪون ڏيڻ لڳا. هـُو ڪٽ تي چڙهي بالم بڻجي ويهي رهيو. بيحد سهڻي ۽ سالن ڪانپوءِ نظر ايندڙ پکيءَ کي زخمي ڪري گهر کڻي آيو هو. ڪيس اِن تي فخر هو. ڳوناٽا جيئري ڪونج ڏسي ڏاڍا خوش ٿيا. اِهو ميلو مُـچڪو لڳ ڀڳ منو ڪلاڪ جاري رهيو. هر ڪنهن اڳتي وڌي، ڪونج کي هٿن ۾ کڻي اُن جي ڳچيءَ، پرن ۽ ڪنڌ تي هٿ گهمائي پيار وچان چُـميون ڏنيون. ڪوبہ اهڙو نہ هو جيڪو ايئن ڪونج کي پري کان ڏسي سڪٽو موٽي وڃي ها. هر ڪنهن ڪيس ائين چميو جڻ تہ ڪونج نہ پر ننڍڙو بيحد پيارو ۽ معصوم ٻارڙو هو جو مائٽن کان وڇڙي وري لڀي پيو هوا

نيٺ تہ اُهو مرحلو بہ آيو جڏهن ڪاڪو پريل چاقو ڪڍي ڪونج ذانهن وڌڻ لڳو. هر طرف خاموشي ڇانئجي ويئي، ۽ هر ڪنهن جي نظر ڪاڪي پريل تي کپي ويئي. هر ماڻهوءَ چاقوءَ ڏي ڏسي رهيو هو. هڪ بنهہ پُـراسرار ماحول ڇانئجي ويو. ڪاڪو ماڻهن جي اهڙي گهـُور ۽ اُداس چهرن ڏي ڏسي ڪاوڙجي پيو.

"ڇاهي؟ ڇا ٿا ڏسو؟ اڳي پکي ڪونہ ڏٺا اٿوَ ڇا؟" هو دڙڪن تي لهي آيو. "هـَلو نڪرو هتان. سوڙهہ اچي ڪـئي اٿوَ!"

ورجائي ورجائي چوڻ جي باوجود بہ ماڻهو پنهنجي جاءِ تان چـُرڻ لئہ تيار نہ هـُئا. ساڳيون ئي ڪـُتل نظرون مٿس ڪنهن لعنت جيئن وسي رهيون هـُيون. پريل "بسم الله ، اللهُ اڪبر" جي ورجاءُ ۾ ڪونج کي ڇهنب کان جهلي سِـير وهائڻ لڳو. ماڻهواِن ايذائيندڙ پل کي ڏسڻ جي همت ساري نہ سگهيا. هـُنن پنهنجا ڪنڌ ڦيري ڇڏيا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"ڦُـٽو اجا چا پيا ڏسو؟" پريل ٽپي ٻاهر ٽي ويو. ايئن پئي لڳو جڻ تہ ڪاڪو رت کي ڏسي مست ٿي پيو هو. ڪروڌ مان جهيڙينديءِ چڙيو [illegible] ڏيندي کين چيائين، "ڪو تَـهان لئہ ماري اٿم چا؟ ڏسو نہ ٿا تہ ننڍڙي جي [illegible] ناهڻي آهي. اِها تہ معصوم جي قسمت هئي جو ڪونجون لهي پيون، نہ تہ ماٺهن جون زندگيون ڳري ويون سندن هڏيون حاصل ڪنديا"

ڪاڪو پريل ڪونج حلال ڪري پري ٽي ٻينو هو. الاهي [illegible] گذري ويئي، پر ڪونج کي ساهہ نٽي چڏيو. پئي واريءَ مٿان ڦٿڪ [illegible] جڏهن سامت ۾ آئي تہ سندس رت جمڻ جو نالو نٽي ورتو. اهو [illegible] ڏسي ڪاڪو اصل چتو ٿي پيو. جڏهن ڦتيل مرونءَ جيئن ڦات ڪائي [illegible] وريو تہ ميڙ الائي ڪيڏانهن گم ٿي ويو. پر ڳوٺ جا ننڍڙا ٻارڙا گهٽي [illegible] بہ اها جاءِ ڇڏڻ لاءِ هرگز تيار نہ هُـئا. جتي معصوم ڪونج جو رت واريءَ مٿان بيچينيءَ سان هن جي ڦتڪندڙ جسم کي ڳولي رهيو هو.

اُپ ۾ رڙيون

ڊئم جي بند سان شهري ماڻهن جي هڪ ٽولي ڪنهن عالمي تنظيم جي ملازمن سان گڏجي وڻ پوکڻ لڳا. هڪ اهڙي جاءِ تي، جتي ڍاڪو سال اڳ وڻن جو قدرتي ٻيلو موجود هو. ڊئم واري جاءِ تي خوبصورت ڊنڊون هيون ۽ انهن خوبصورت ڊنڊن ۾ طرحين طرحين جا پکي پيا چڳندا هئا. ڪي موسم آهر ته ڪي ٻي موسمان به ٽڪيا پيا هوندا هئا.

ڊنڊن جي پاساڙن سان پاڻيءَ جو جهنگ ٻيلو هوندو هو جنهن ۾ جهنگلي جانور ٻوسراٽي توڙي پٽ جو گاهه ڪايو مهُوڙ لڳا پيا هوندا هئا. مقامي ماڻهن کي تڏهن اڄ جي مقابلي ۾ پنهنجي اولاد کي آڙي، هنجر، چيڪلي، ڊڳوش، ٽورانڊي، ڀهاڙ، هنج، رتونبي، نيرڳ ۽ ڪنيي جي سڃاڻپ ڪرائڻ جي ضرورت نه پوندي هئي. نه ئي ڪين اهو ٻڌائڻو پوندو هو ته اهي ڪٿان ٿا اچن ۽ ڪيڏانهن ٿا وڃن! ڊنڊن جي آسپاس آباد ڳوٺن جي ٻارڙن کي فطرت ۾ رهندڙ جهنگلي جيوت جون ڪيئي ڪهاڻيون برزبان ياد هونديون هيون. انهن ٻارڙن مان ڪاڪو مرگهه به هڪ هو.

جنهن ويل ڊيم جي بند سان ڪن شهري ماڻهن هڪ عالمي ماحولياتي تنظيم جي مدد سان وڻ پئي پوکيا، يا ايئن کٽي چئجي ته وڻڪاريءَ جي هفتي ملهائڻ واري مهم دوران پنهنجو پراڻو ڪفارو پئي ادا ڪيو عين انهي ويل ڊئم مان خارج ڪيل هڪ ڊنڊ جي گهيڙ وٽ ڪاڪي مرگهه پنهنجي ننڍڙي پٽ اڪوءَ کي چر چر پاڻيءَ مٿان ايڪڙ ٻيڪڙ اڏامندڙ پکين بابت پئي ٻڌايو.

"او اهو ٻورانيءَ واري درڙيءَ مٿان اڏامندڙ ٽولي نيرڳن جي اٿئي.

هيڪر ويجهہا ٿين تہ ڏسجانءِ انهن جو سِرِ سائو ۽ سينو پيلي ناسي رنگ جو ٿئي. وچ تي اڇو ڳانو ۽ ڇهنب پيلي سائي ٿئين. ماديءَ جو رنگ هلڪو خاڪي پر ان مٿان ميرڙا ڪارڙا ٽڪا ٿيندس!“

اڪو نيرڳن جي ٽوليءَ ڏانهن غور سان ڏٺو. اها ٽولي ان ننڍڙي ڍنڍ مٿان گهمرو ڪري ماٺهن توڙي مال جي ڪِڙ ڪان وٺيرڪو وجي نوبڪلي اچ تي لٿي.

”نيرڳ بدڪن ۾ سينيءَ ڪان غريب پکي اٿئي. تنهنجو ڏاڏو گهٽا سال اڳ جار ۾ ڦاسائي ڪٺي آيو هو. هڪ جوڙي تن مان گهر ۾ ڇڏي ڏني هئائين. اهي سياري جا موڪلائيندڙ ڏينهن هئا. اڏامي وڃڻ سورئون انهن جون اندريون پريون پٽي ڇڏيون هئائين. ٽورن ئي ڏينهن ۾ اهي ماٺهن سار هري مري ويا هئا.“

اڪوءَ جي من ۾ آيو تہ هو بہ نيرڳ ڦاسائي سدوري ڍنڍ واري ڦاٽ ويجهو آسري لوَن جي اوٽ ۾ لڪل هنن جي خوبصورت ڳوٺ ڪٽائي وڃي جتي لڏڙن جي جوڙيءَ سان گڏ انهن کي بہ آزاد ڇڏي ڏئي. جيئن اهي شڪارين جي بندوقن ۽ ملاحن جي جارن جو ڪاج نہ بنجي وڃن!

ان ويل صبح جا يارنهن ٿيا هئا. اڪوءَ جي پيءُ ڪاڪي مرگهہ ان بيڙيءَ ڏي پٺي ڏنو جيڪا ڍنڍ ۾ پاٽيءَ جي سطح ڪري وڃڻ ڪري ڍنڍ جي تري کي ڇهٽي وئي هئي. گهيڙ جي بنهي پاسن ڪان نڙن جا گهاٽا ٻوڙا بيٺل هئا. سامهون ڍنڍ جي پيٽ ۾ ڪٽي پاٽيءَ تہ ڪٽي نڙن جا دَڏ ۽ ڪٽي پن ۽ سڙيل گاهہ ڏسڻ ۾ پئي آيو. اڪوءَ ۽ ڪاڪي مرگهہ جي سامهون پندرنهن وکن تي اهو هُڙهو گپ ۾ ڦاتو پيو هو. جو پاٽي هيٺ لهي وڃڻ ڪري زمين تي ويهي رهيو هو. پريان ڪجهہ فاصلي تي هڪ ٻيو هُڙهو ڪين پاٽيءَ ۾ بيٺل نظر آيو. نڙن جي ڪنهن جهُڳني سان ٻڌل هو. اڪوءَ جي دل ڪيو پئي تہ هو ڪاڪي مرگهہ کي ڍنڍ اندر وٺي وڃي ۽ انهن سيني شين بابت ڪانئس اڄ ئي پڇي وٺي، جن بابت هو اڃ نہ ڄاڻندو هو.

”بابا، جي پاڻ بہ انهن نيرڳن تائين هلون تہ؟“ اڪو خاموشي ٽوڙيندي

ڪاڪي مرگهہ اڳيان پنهنجي اندر اپري آيل شوق جو ذڪر ڪيو.

”پاڻي تمام ننڍو آهي، پٽ.“ مرگهہ سمجهائيندي چيس.”هڙهو ڪنهن نہ ڪنهن جاءِ تي هلي ڦاسي پوندو. پر پاڻ ٿوري منزل تائين هلي سگهون ٿا.“

اڪوءَ جي اکين اڳيان پوپٽ ڊوڙڻ لڳا. هن جي چپن تي مرڪ ڇا آئي جڻ تہ هن جو سمورو مک مهڪي اٿيو. هن ڏٺو تہ ڪاري رنگ تي پکين جي هڪ ٽولي اڏرندي هنن مٿان گذري ويئي. اهي ڪنيا هئا. ڪانئرن کان وڏا ۽ پيٽن کان ننڍا، ڪڏهن ڪڏهن ڍنڍن اندر ڪنڍين ۾ لئين جي سڪل بنڍين تي جڏهن چڙهي ويهندا هئا تہ ڪاڪي مرگ جي ڳوٺ ۽ آسپاس جي مياڻين جا ملاح انهن کي سٺي سوڻ طور ڏسندا هئا. ڪيترن کي تہ چارين ۾ ڦاسائي ٿورو هيراڪ بنائي ٻيڙين سان ٻڌي ڇڏيندا هئا تہ جيئن انهن جي مدد سان ٻيا پکي ڦاسائي سگهجن.

ڪاڪو مرگهہ فقط مڇي ماريندو هو.هن جي زال ڇڳي تڏيون ناهيندي هئي. ننڍڙو اڪو هاڻ اچي هڙهو هاڪارڻ جهڙو ٿيو هو. انڪري مهيني ڏيڍ کان ڪاڪو مرگهہ هن کي پاڻ سان گڏ مڇي مارڻ لاءِ وٺي وڃڻ لڳو هو. ڪڏهن ڪڏهن پن لٽڻ ويندو هو تہ بہ کيس ساڻ رکندو هو.

ڪاڪو مرگهہ ۽ ننڍڙو اڪو جنهن ويل پاڻيءَ ۾ ٻيڙيل هڙهي ڏانهن وڌيا پئي ان ويل شهر مان آيل وڏڪاري مهم وارا کين ويجها تي آيا هئا. مرگهہ کين ذاتي طور سڃاڻندو هو. ڇو تہ اهي اڪثر ڳوٺن ۾ ايندا رهندا هئا، ۽ ڳوناڻن تي وڻن، ٻوٽن، پکين ۽ جانورن کي بچائڻ جي تبليغ ڪندا هئا. جنهن تي ڳوناڻا مٿن کلندا هئا.

”سڄي تباهي ٻاهريان کان آيل لوڌون اچيو ڪن_ ۽ هي اسان کي ٿا اچي چون تہ انهن جي پارت اٿئوا!“ ڳوناڻا پنهنجي منهن هڪبئي سان حال ونڊيندي چوندا هئا.”جڻ تہ ڊئم اسان ناهيو هجي! جڻ تہ پکي ۽ جانور اسان ماريندا هجون!“

شهر مان آيل عالمي ماحولياتي تنظيم جي ملازمن ۽ انهن سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شامل اخباري خاطن ۽ اسڪولي شاگردن ڏئمر جي بند هينيان ڍنڍ جي ڪناري سان هڪ خوبصورت جاءِ ڳولي اچي پڙاءُ ڪيو. انهن مان ڪيترائي هيڏانهن هوڏانهن جا چڪر ڪاٽي قدرتي نظارن مان لطف اندوز ٿيڻ لڳا. هنن جي هٿن ۾ شهر جي جنرل اسٽورن ۽ سپر اسٽورن تي ملندڙ صاف پاڻيءَ جون بوتلون، نمڪو ڪاچا، خشڪ ڈاليون، چپس، بسڪٽن جا ڏٻا، لنچ باڪس، جوس ۽ ۽ برف جي وڏن ڪولرن ۾ پوريل يخ ٿڌيون پيپسيون هيون.

ڪاڪي مرگهہ اڪوءَ کي ٻڌايو تہ "هنن ويچارن کي هتي جي وڻن، جانورن، پکين ۽ ٻوٽن کي بچائڻ جو وڏو اونو آهي. هيءُ هتان جو پاڻي نٿا پيئن، پر جن پکين ۽ جانورن کي بچائڻ نڪتا آهن، سي هنن ڍنڍن جو پاڻي پيئن ٿا. هي هتان جي ڍنڍن ۽ دٻن کي زهريلو سڏين ٿا، پر انهن کي زهريلو بنائڻ وارا خود اهي شهري ماڻهو آهن. شهرن جي سموري گند ۽ ڳترن جو منهن هاڻ هنن ڍنڍن ڏانهن ڪيو آهي. پر، پٽ، تو ڏسنديں تہ اهي پاڻ اچي تبليغ ڪندا تہ ڍنڍن کي خراب نہ ڪيو. تيلهيون استعمال نہ ڪيو! هنن ۾ ڪپڙا نہ ڌوئو! ۽ هنن ۾ تيل پيٽرول نہ هاريو. پر اهي تيلهيون، بوتلون ۽ ٻيو گند پاڻ ڍنڍن ۾ اڇلائي هليا ويندا!"

ننڍڙي اڪوءَ جي نظر ڪنين جي ولر تان ڇڄي ڏار تي پريان ڍنڍ ۾ لهندڙ ڪن پکين سان وڃڙي پئي، جن تڪڙو تڪڙو پاڻيءَ ۾ لهي چوڦير ڦري جهڻ تہ مارين جو واءُ سواءُ پئي لڏو.

"بابا، اهي ڪارا ڪانئرا آهن نہ؟"

"نہ، پٽ." ڪاڪي مرگهہ وراڻيو."انهن مان ڪجهہ ڪُنيا، ۽ ڪجهہ سريون آهن. انهن جا پير ڳنڍيل هوندا آهن. چُهنب وڏي ۽ هيٺ تي مڙيل هوندي اٿن. جنهن سان اهي مڇيون شڪار ڪري کائيندا آهن. تنهنجي ڏاڏي جي ٻيڙيءَ تي سدائين هڪڙي سِري ويٺل هوندي هئي، ۽ گهر ۾ نيرڳين جو ولر. هاڻ تہ پکي ٻہ گهٽ تي ويا آهن. ملاحن جي ٻيڙين تي هاڻ توکي سانهون ۽ ڪانئرا ويٺل نظر ايندا."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪاڪو مرگهہ ۾ اڪو نڙن جي جُهڳٽي مان ٻيڙي ڇوڙي، منجهس چڙهي، اندر ڍنڍ ۾ جتي سندن چار اڏيل هئا اوڏانهن وڃڻ لڳا.

فيبروريءَ جي شايد اها ستاويهين تاريخ هئي. ڏينهن چڙهندي بہ ٿڌي ٿڌي هوا پئي لڳي. هفتي اڌ کان ٿڌ بہ هلڪا هلڪا وڍ پئي وڌا. انڪري پکين وري موٽ ڪاڏي هئي. ايڪڙ ٻيڪڙ ٽوليون ڏينهن ڏٺي جو بہ ڍنڍن ڏانهن پئي آيون. انهن ٽولين پنيان وري شڪارين جون ٽوليون هيون جيڪي ڍنڍن جي ڪنارن سان پٽن جا ور وڪڙ ڏيو پئي هليون.

”تنهنجي بابي جي يادگيريءَ ۾ هت هنج بہ لهندا هئا. پر اها تڏهن جي ڳالهہ آهي جڏهن هنن ڍنڍن ۾ تازو پاڻي وهندو هو ۽ ڇوڏاري لِڪ هوندي هئي. هنن ۾ نہ گٽر وهندا هئا، نہ ماڻهن جا گونهن. نہ ڪارخانن جا زهر شامل هوندا هئا نہ وري فصلن جا! ڍنڍن ۾ پاڻي نہ ايندو تہ پٽ، انهن اندر رهندڙ ڪوڏن جي بيدن سان هي ڍنڍون ايئن پرجي ويندون جو هت رڳو توکي ڪانئرا ۽ ٻگهہ نظر ايندا. ڍونڍ جي ڏپ پئي ميلن تي ساڙيندي “

اڪو هڙهي جي پنئين حصي تي وينو هو. ڪنهن مهل هڪ ڪينو اڏرندو هن جي پشم جهڙن وارن مٿان گذري ويو.

” هي ويچارا بہ ڏس نہ ڪيڏو پنڌ ڪري اچيو هت نڪرن. جڏهن نارو سمنڊ ۾ ڇوڙ ڪندو هو تہ هنن ڍنڍن مان جهينگو بہ مرندو هو تہ پلو بہ . هي ڪينو ۽ هي خوري اصل ۾ سمنڊ جا پکي اٿئي، پر هوا بہ پاڻ سان هڪڙو سمنڊ کنيو هلي، جنهن جي ساءَ تي اڏرندا هي هت اچيو پهچن. “

اڪوءَ کي ڪينو ۽ خورين بابت ڳالهہ سمجهہ ۾ نہ آئي. هو چپ رهيو ۽ ڍنڍ جي پاڻيءَ ۾ هلندڙ ننڍڙن ننڍڙن پونگن کي ڏسندو رهيو.

”پکي، جانور، مڇيون ۽ ماڻهو، هڪڙو ئي ڪٽنب ٿئي، پٽ. “

ڪاڪي مرگهہ هڙهي کي رڇن ڏانهن هاڪاريندي چيو”ڍنڍون، درياءَ ۽ سمنڊ انهن جا گهرو وسيلا آهن. جي اهي تباهيءَ جي ور چڙهيا تہ پوءِ گهر ڀاتين کي بہ ڪير بچائي نہ سگهندو. اهي مري ويندا، ختم ٿي ويندا ـ اها ڳالهہ سينيءَ کي سمجهہ ۾ اچڻ کپي. تو مون سميت سينيءَ کي!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”پر، بابا، پنهنجي مسيت جو مُلون تہ ايئن نٿو حئي؟“ اوچتو اڪو ملي جي ڳالهہ چوري، ڇو تہ اڪوءَ جو ڪجهہ وقت مسيت ۾ ملي وٽ پڙهندي بہ گذرندو هو.

”مُلين کي بہ سوچڻو پوندو. “ ڪاڪي مرگهہ چيو”مُلون ڪنهن ٻي دنيا جي مخلوق تہ ناهي!“

ان وچ ۾ مرگهہ ڍنڍ جي سطح مٿان تاهہ ڪائي تورو پرپرو وچي لهندڙ پيهوڙي پکيءَ ڌانهن ڏٺو جنهن اڏرندي ئي سندس ڪنن تي ڏاڍي سُريلي ٻولي اچلائي.

پنهنجي ڳالهہ کي جاري رکندي چيائين.”ملون ڪجهہ بہ چوي پر پاڻي ماءُ آهي، جنميندڙ آهي ۽ زندگيءَ جو ڏاتي آهي. جو ان کان انڪار ڪندو پنهنجو سر وڃائيندو!“

اڪوءَ جي نظر وچ جيئن پتڪي وچي پريان ٻن پٽن جي ٻُڪڙ ۾ بيبنل ان ڪنڌي کي ڇهيو جو ٽن چئن سالن کان وسڪارو نہ ٿيڻ ڪري سڪي سڙي ويو هو. جنهن لاءِ ڪن مقامي ماڻهن جو چوڻ هو تہ ان تي غيبات جو اثر آهي. پر ڪاڪي مرگهہ کي خبر هئي تہ زندگي ان جي هڏن مان هلي وئي آهي. جنهن جو دارون دوا فقط پلر جي پالوت ۾ آهي.

اڪو ۽ ڪاڪو مرگهہ هاڻ پنهنجن رچن کي اچي ويجها پهتا هئا. هنن کي ڏسندي ئي پاسي ۾ چڳندڙ هڪ ٽولي نيرڳن جي تاهہ ڪائي پولار ۾ چڙهي. سامهون ڍنڍ جي ڪناري وٽان زوردار نڪاءُ ٿيو. پهريان هڪ. پوءِ ٻيو ۽ پوءِ ٽيون. ان ڪانيوءِ نڪائن جا ڏوڙيا ٿي ويا. ڪاڪي مرگهہ کي الائي ڇا ٿيو جو هن کي نڪائن تي پنهنجو اڪو ٻولاتيون ڪائيندي نظر آيو. اڏامندڙ نيرڳن مٿان ڇيرن جي وسڪاري مٿن رت جو مينهن وسائي ڇڏيو. ٻيءَ پٽ جون عام ڪيفيتون تبديل ٿي ويون. حيرت ۽ اچرج سندن اکين ۾ اچي واسو ڪيو. پهريان هڪ نيرڳ ڪريو. پوءِ ٻيو. ۽ پوءِ هنن ڏسڻ ڇڏي ڏنو. جڻ تہ پکي نہ هئا ڪي ماڻهو هئا. رت ۾ لت پت ٿي پئي پاڻيءَ ۾ ڪريا.

”مالڪ ڪو انڌو ڪرينءَ!“ ڪاڪي مرگهہ جي وٽان نڪتو.

”مسين ڏينڊين جي رونق وري هئي. اها بہ سَني ڪونہ ٿين! اکين کان تہ انڌا آهن پر دليئون بہ انڌا آهن.“

ٿورڙي ئي دير ۾ ڏنڊ جو اهو حصو، جتي نيرڳن ڏاڍو ڪيو هو، ريتي رت سان چمڪڻ لڳو. ڏنڊ جي بلوري سطح تي اڻ وٽندڙ رنگ نچڻ لڳا. ٻي گهڙي جڏهن اڪو آسمان ڏي ڏٺو تہ سڄو پولار ڪاوڙ ۾ ڪروڌ ۾ رڙندڙ ڪنگن، ڪانئرن، ٻگهن ۽ ٻين پکين جي احتجاج سان گونجي اٿيو هو.

بلبل سائينءَ جو ڪتبو

(هر فاتح جا هٿ خالي هوندا آهن: ارنيسٽ هيمنگوي)

سچل جي پيرانديءَ کان بيٺي، هُن جڏهن پنهنجا هٿ دُعا لاءِ ڊگهيڙيا تہ سامهون ديوار جي هڪ ننڍڙي ڳڙکيءَ مان هُن کي هڪ بُربلو نظر آيو جو ڪبڙ جا سُڪل پيرون ڏاڍي مزي سان کائي رهيو هو. سچل تي هن جي اها آخري حاضري هئي. پنهنجن آڱرين جي وٿين مان اک ڪڍي جڏهن غور سان ڏنائينس تہ خبر پيس،هُن جي هڪ ٽنگ پڳل هُئي. ۽ ميوي کي جڏهن ٽڪيائين ٿي تہ هُن کان پاڻ سنڀاليو نہ پئي ٿيو. هو دُعا گهري درگاهہ جي اڱڻ تي اچي ويٺو ۽ سامهون پراڻن يادگار ڪبڙن تي "ٽيڪڙو ٽيڪڙو" ڪندڙ بربلن کي ڌيان سان ڏسڻ لڳو. هُن کي اُهو زمانو ياد آيو جڏهن هو ناري جي اُن پراڻي پٽ مان بـُربلا ڦاسائي وڪڻندو هو جتي سانوڻي هر سال هڪ انوکو بهار کڻي ايندي هئي، جنهن جي آجيانَ ۾ جاڳري ٻيرين جا جُوها بہ سرهائي محسوس ڪندا هئا. جن جي ٽارين تي ڪارا ايراني ۽ سنڌي بـُربلا جيت جڻن پنيان سجو ڏينهن پيا ٽـِپا ڏيندا هئا. اِهي مئي ۽ جون مهينن دوران بيماري هيٺ آيل پيلن پنن کي وري سائو ٿيندي ڏسي، پنهنجون ننڍڙيون معصوم چهنبون هڻندي پنهنجي پاڻ کي سُک ۽ شانتيءَ واري ماحول ۾ پيا محسوس ڪندا هئا. پر افسوس جو هاڻ، اِنهن نادان ۽ نفيس قسم جي ننڍڙن پکيئڙن سان لاڳاپيل منظرناما، جن جي ٻولين کي شاعرن جي دائمي جذبن واري زبان مليل هئي، آهستي آهستي اکين کان اوجهل ٿي رهيا هئا!

سنڌ جي صحرا ۾ سانوڻي بہ پاڇاتو بهار بنجي ايندي آهي. اِنـڪري اِهي جيت کائيندڙ ۽ واپرائيندڙ محبت جي داستانن ۾ باغن ۽

باغبانن جي دلين تي راج ڪندڙ سهڻا پکي، سنڌ جي بئراج وارن علائقن مان هجرت ڪري اچي ٿاريلا توڙي ٿاڪرو پٽ وسائيندا آهن، جتي جڏهن برسات پنهنجي پلُر سان گڏ هڪ ڀي بهار جي خوشخبري آڻيندي آهي، تڏهن پرواني جهڙا پراڻا خفتي سُٽ سان اُٺيل جاريءَ وارا بيگ هٿ ۾ ڪري وڃي ٽڪر جو پاسو جهليندا آهن، جتي ٿاڪرو وڻڪار جي وچ ۾ خالي پيل پٽن تي چوڳون وجهي، ڦب وڇائي، جيئرا بربلا ڦاسائي اچي پڃرن ۾ بند ڪندا آهن.

بُربلا ڦاسائي پالڻ ۽ ويڙهائڻ واري شوق ڇڏئي پرواني کي، جيتوڻيڪ ڳچ سال ٿي ويا هُئا، پر پوءِ بہ شهر جي وچ ّمان گذرندي، نوجوانن جي آڱرين تي ويٺل پکي ڏسي دل ستون ڪائيندي هُيس. ايئن محسوس ٿيندو هيس، ڄڻ تہ هن جي گهر مان تاندو ڪٽڻ وارا سندس خفت جا ڏٺي تي وينا آهن. هو جڏهن ويجهو وڃي بہ گهڙيون ساڻن ڪچهري ڪرڻ چاهيندو هو يا خفت تي ڳالهائي دل خوش ڪرڻ گهرندو هو، تہ ڇورا ڏڪاري نظرانداز ڪري ڇڏيندا هُيس.

ڪُراڙو نيڻ ڪري، هُو هونءَ بہ اڪيلائيءَ جو شڪار هو. ويتر اهميت وٺڻ جي ڪوشش ۾ تڙبو هو تہ دل جا ٽوپا اڊڙي پوندا هُيس. جوڻس سون ٻائيءَ جي لاڏاڻي کان پوءِ، پٽن بہ نڪمو، بيڪار ۽ اجايو بار سمجهي گهر جي هڪ ڪنڊ ۾ ڏڪي ڇڏيو هوس، جتي ڪٿ، ڀڳل پيتي ۽ ٻن ٽن رلين کانسواءِ هن لاءِ ڪجهہ بہ پيل نہ هو. اهڙي صورتحال ۾ مِٽن مائٽن، سنگتين ساٿين ۽ عام خلق طرفان عطا ٿيل ڏڪار کيس محبت جو مريض بنائي ڇڏيو. جنهن جي آسيس وٺڻ خاطر، هو وتندو ولين ۾ بزرگن جون چائنون چمندو هو.

گهڻا سال اڳ، جڏهن سيارو اچا پنهنجا پير سوري رهيو هو تہ هُو چار پنج بربلا ڦاسائي گهر کڻي آيو هو. سندس مقابلي ۾ جيڪي بہ پراڻا خفتي هُئا، سي هِن ننڍڙي سَٽي واري شوق طرف ماڻهن جي گهٽ دلچسپي ڏسي ميدان ڇڏي ويا هُئا. هُنن ۾ ڪُڪڙن ۽ ڊڳن تي پئسا رکڻ جي چُوس پئجي چُڪي هُئي. پر هُو جيڪو هِن ننڍڙي پکيءَ جو پوڄاري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو تنهن کي هِـن پتڪڙي ويڙهـ ۾ ڏاڍو مزو ايندو هو.

ميرن جي راڄڌانيءَ واري اِن پراڻي شهر ۾ اِن قسم جي ويڙهـ جو باني هُو پاڻ نـ هو. هن کان اڳ هن جو ڏاڏو اهو شوق ڪندو هو. هن کي خفت ڏاڏي کان ورثي ۾ مليو هو. هن سڄي جُوءِ ۾ ڪن تورڙن کي ڇڏي باقين کي بُـربلا ويڙهائڻ جو شوق نـ هو. پر ڪين خفتين کي داد ڏيڻ، مقابلا ڏسڻ ۽ بربلن جي ويڙهـ تي پيسا رکڻ جا هو ڪوڏيا هئا! هُن جي اِن شوق، نوجوان ڇوڪرن ۾ باقاعدي هڪ ٽولو پيدا ڪيو جنهن، اڳتي هلي خود هن جي هڪ هٽي بـ رَئِي ڪري ڇڏي اِن ڏُک ۾ بـ هُو ڏينهن جا ڏينهن گهر ليٽيو پيو هوندو هو ۽ پنهنجي زال کي پيو ڊائلاگ هڻندو هو:

”اُڏر بلبل! اُڏر اُڏر! مون توکي آزاد ڪيو. مون توکي آزاد ڪيو.“

جنهن تي جوٽس ڪاوڙجي پيڪين هلي ويندي هُـئي، ۽ هو منٿ ميڙ ڪري وري واپس وٺي ايندو هوس. اهڙي طرح اهو سلسلو پيو هلندو هو.

پر پاڻ ڳالهـ پئي ڪئي هُن جي پنجن بُـربلن جي، جيڪي هُن وڏي جفاڪشيءَ کان پوءِ ڦاسايا هُـئا. هونئن تـ هُـن اِن موسم ۾ لڳ ڀڳ ويهـ کن پکي ڦاسايا هُـئا. جن مان ٻارنهن تـ ماديون نڪتيون. تن کي اصول مطابق هر حالت ۾ آزاد ڪرڻو هو. اِهي اصول خود هن پاڻ نـ گهڙيا هئا. پر وڏڙن جي ريت نباهيندو پئي آيو. باقي اٺن نرن مان ٽي تـ هُـن رستي ۾ ئي ڪپائي ڇڏيا ۽ پنج پاڻ سان گڏ هڪ چاريءَ واري ٻُجڪي ۾ وجهي گهر کڻي آيو.

بربلن کي پڃري ۾ قيد ڪري، هو ٻاجهري، ساوڪ ۽ جوئر جي ڳڻ ڳوڻهڻ لڳو. اِن وچ ۾ لائي چو ڪيس پنهنجيَ جوانيءَ وارا ڪئين منظر ياد اچڻ لڳا، جن ۾ هڪ منظر ان ڪڱٽين وڪڻڻ واري اڌ ساماڻل، اٿڄاڻ ڇوڪريءَ جو بـ هو. جنهن کي هو ڪنهن آني بهاني پنهنجي ڪوٺيءَ تي وٺي آيو هو جتي ڪيس منيون منيون ڳالهيون ٻڌائي. هُن سان پنهنجي پيار جو اظهار ڪيو هئائين. پر هوءَ ڏاهي ٻُربلي هئي، هن جي چڪر ۾ نـ آئي. هوءَ جيئن ئي سندس گهر مان ٻاهر نڪتي تـ سدائين لاءِ گم ٿي ويئي. ۽ اُها ڇوڪري هُـن وري ڪڏهن بـ ڪونـ ڏٺي. شايد هوءَ بـ آزاد ٿيل بُـربلين جيئن سدائين لاءِ جوءِ مَـٽي وئي هُـئي. خيالن جو سلسلو اڳتي وڌائيندو هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

الائي چا چا سوچيندو رهيو. پر بربلن لاءِ ان ۾ پاڻيءَ جي جوڳي بندوبست جو خيال هن پنهنجي دل ۽ دماغ تان نه لاٿو.

هوڏانهن پڃري ۾ ٻُـربلن کي اوجاڳي ڪرائڻ جو طريقڪار به هن تيار ڪري ورتو هو. تيز روشنيءَ وارا ٻه بلب سندن پڃري اندر لٽڪائي ڇڏيا هُـئائين. جڏهن انهن کي ٻاريائين ته بلبن جي سيڪ ۽ شعاعن، ٻـُربلن کي سر هيٺ ڪرڻ نه ڏنو. ڪين اوجاڳي ڪرائڻ جا ٻيا به گـُر ايندا هيس، پر پالتو بنائڻ لاءِ اهي شايد ايترا ڪارگر نه هئا.

هڪ ٻيو طريقو اختيار ڪندي هـُن پڃري اندر لچڪدار ٻيسُـرين گهنٽين جو اهڙو نظام متعارف ڪرائي ڇڏيو جو جيئن ئي ٻـُربلا اُنهن ڪانين جي جهل ـ نما گهنٽين تي ويهن، ته اُهي وڄڻ لڳن. پکي ويچارا هڪ ڪانيءَ تان لهي ٻي تي ويهن، ۽ اُها به وڄي ته ٽين تي هليا وڃن. اهڙي طرح پنج پکي آخر ويهن ته ڪٿي ويهن!

هڪ ته ويچارا پنهنجي فطري جبلت جا محتاج، ٻيو ته هڪ ئي وقت ٽن چئن قسمن جا ٻي سـُرا آواز گونجن، جن جون لرزشون محسوس ڪري پکين جا دوڏا ئي ٻاهر نڪري واچن.

اهڙي ريت پورا اٺ ڏينهن ۽ اٺ راتيون هـُن ننڊ ڪرڻ نه ڏني هين. پر پوءِ به جڏهن ويڙهه تي ته نوجوانن اڳيان هـُن جو هڪ به ٻـُربلو بيهي نه سگهيو هو. ۽ اصول مطابق جنهن به پکيءَ کي هارائڻو هو تنهن کي آزاد ڪرڻو هو. هـُن پنهنجون هنجون روڪي سندن ٽنگن مان ڏوري ڪڍي ته هـُن جي درزن ڪن پرستارن به روئي ڏنو هو. جمهوري قدرن جو اهڙو مظاهرو سندس سنگتين ڪڏهن به نه ڏٺو هو!

پر پوءِ الاهي سالن ڪانپوءِ هـُو وري ميدان ۾ لٿو. تڏهن هـُن جو مقصد رڳو بازي کٽڻ نه هو پر اِن شوق کي ماڻهن ۾ متعارف ڪرائڻ ۽ ٻـُربلن مٿان ظلم نه ڪرڻ جهڙا نقطا به شامل هـُئا. انڪري هـُن شهر مان چندو ڪري ٽي بينر لڪرايا. جن تي "آل پاڪستان ٻهريون بلبل ٽورناميٽ" لکيل هو جيڪو سندس ئي شهر جي هڪ پراڻي ۽ قـتل بنگلي جي اڱڻ تي ٿيڻو هو. اِنهي ٽورناميٽ جي اعلان سان بربلن تي چڱي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خاصي مار پيئي. آس پاس جا باغ، توڙي ٽڪر جون جاگري ٻيريون ماڻهن جي عتاب جو نشانو بڻيون.

جڏهن ٽورناميٽ شروع ٿيو تہ اخبار وارن ڀهريون پيرواڻ ويڙهہ جي رپورٽنگ ڪئي. پري پري جي خفتين ڪَهي اچي مقابليَ ۾ حصو ورتو. لس ٻيلي کان هڪ ٽيم آئي، جنهن وٽ اعليٰ قسم جي ايراني بربلن جي نسل جون بہ جوڙيون هـُيون. ڪاڇيلي جي باغ مان بہ جوڙي پڪڙي اُتي آندي وئي هـُئي. هي بـُربلا آندل نالي شيدي ڪٽي آيو هو. الائي ڪيتريون جوڙيون تہ رگو خيرپور مان شامل ٿي رهيون هيون. فيض محل واري باغ جا بـُربلا ، ڪيٽيءَ مان آندل ڪڙپيل جهنگلي بلبل، ناري-پار وارا ٽري جيت ڪائو جنگجو پکي، اِنهن ٽيمن ۾ شامل هـُئا. هڪ ٽيم مـِني ۽ آس پاس وارن علائقن جي سرسبز ڪونيٽن ۾ پلجندڙ اُن نسل مان هـُئي، جا اسپري توڙي ٻين غلاظتن کان بچيل ماحول ۾ پلي جوان ٿي هـُئي.

اِها ٿي اُها گهڙي هئي، جنهن لاءِ چوندا آهن تہ ٻڌائي نہ ايندي آهي، ۽ ڪيس بہ خبر نہ هئي. هر خفتي هن جون ڳالهيون ڪري رهيو هو. مادين ۽ هارائيندڙ پکين لاءِ سندس ڪهل مثال بڻيل هئي.

هن پنهنجي پاران ٽي نوجوان ميدان ۾ لاٿا. جن کي شهر وارن رول، واندا، متي ڦريا ۽ بيوقوف جي خطابن سان نوازي رکيو هو. پر هو پنهنجي ان شوق ۾ سچ پچ تہ فطرت جو اڻسڌي طرح اثر وٺي رهيا هـُئا.

اخبار وارن جڏهن سندن فوٽا پئي ڪڍيا تہ واٽهڙن مان ڪن ڪين وڏي واڪي طعنا هڻندي چيو"هائو ٻيلي هائو. وٺي وڃونَ. وڃي مائرن جا فوٽا بہ ڪڍرايونَ!"

نوجوانن اهڙين ڳالهين جي ٽڪي جي پرواهہ بہ نہ ڪئي. ٽورناميٽ جيئن ئي شروع ٿيو پِڙ تي سوين ماڻهو اچي گڏ ٿيا. قسمين قسمين جا شوقين. ڪافي تعداد ۾ ڪبوترن جا خفتي بہ اچي گڏ ٿيا هـُئا. سڀ هينين ڪلاس جا سنڌي ماڻهو هـُئا. جڏهن ڀهرين جوڙي ڦڙڪي تہ سڀَن جي مجمعي پنهنجون اکيون ٽڏيون ڪيون. "واهہ. واهہ" ٿي ويئي. سڀ کان وڏيڪ سرهائي تہ اُن بربلي کي ٿي، جنهن هارايو ۽ قانون موجب ڪيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آزاد ڪيو ويو. دنيا جي هيءَ واحد قسم جي ويڙهه هُئي، جنهن ۾ حقيقي جيت تہ اُن پکيءَ جي پئي ٿي، جنهن مقابلي ۾ هارايو پئي. اِن ڪري ڪٽيندڙ ٻُربلي کي وري بہ ٻئي نئين نڪور پکيءَ جي سامهون ڇڏيو پئي ويو.

ٻُربلا هڪ تہ ٿيندا آهن هلڪڙا، ٻيو جي هڪٻئي سان ڳنڍيجيو وڃن، تہ پوءِ لوٽ پوٽ ٿيو وڃن. نتيجي ۾ ڪمزور، اڳرائي ڪندڙ جي سامهون ٽِڪي نہ ٿيندو. هو جي ويجهو ايندس تہ سامهون وارو وٺي پڇڻ جي ڪندو، ۽ اصل نہ وڙهندو ۽ خفتي، جو سندس مالڪ بہ هوندو، دل ئي دل ۾ پيو خار کائيندو، ۽ گاريون ڏيندو تہ : "هتان نڪر تہ پڇائي ڪاوانءِ!"

جنهن پِڙ تي مقابلو پئي ٿيو اُن جي آس پاس الاهي ريڙهين وارا بہ اچي گڏ ٿيا هُئا. ڪن تہ چٽا پئي ڪپايا، ڪن وري پلاءُ ۽ ڪن قُلفي وغيره. سڀ ڪان وڏيڪ ڪمائي سَٽي بازن جي هُئي. جن پاٽي پاٽيءَ تي تي پيسا رکيا.

هُن ٻن ٻُربلن تي پيسا رکيا. هڪ تي تہ ساٺس اُڪي تي ويئي، پر "جل پري" نالي بربلي تي رکيل موڙي ڪيس هڪ هزار روپين جي ٽيڪ ڏياري، ميدان ۾ گڏ ٿيل ريڙهين وارن کان هُن پنجاهہ روپيا في ريڙهيءَ جي حساب سان ورتا، ۽ اِهڙي طرح ٽورناميٽ ۾ رجسٽري ڪرائڻ لاءِ هُن پارٽين تي في پارٽي پنجاهہ روپيا رکيا هُئا. هُن اِن سڄي ٽورناميٽ مان چار پنج هزار روپيا ڪمائي ورتا هُئا. باقي جيڪو چندو ڪيو هئائين، سو خرچ پکي ۾ لٽ پٽ تي ويو.

اُن ڏينهن لڳ ڀڳ پنجاهہ ٻُربلا ويڙهايا ويا. اُنهن مان ٽن پهريون، ٻيو ۽ ٽيون نمبر کنيو. هُن جي نمائندگي ڪندڙ نوجوان شروع ۾ ئي هارائي ويا. چو جو هنن پرواني جو چوڻ نہ ورتو. هو پنهنجن ٻُربلن کي نشي جون گوريون کارائي آيا هُئا. اڳ ۾ شايد ڪبوترن جا خفتي رهيا هُئا، انڪري ٻُربلن سان بہ اُهائي ڪار ڪيائون. پر سڀ کان پلي ڳالهہ اِها تي، جو سوين ماڻهن جي سامهون اٽڪل ستيتاليهہ ٻُربلا آزاد ماحول ۾ ڇڏيا ويا، جنهن تي هُو تمام گهڻو خوش ٿيو. چو تہ هار ۾ ئي هُن جي جيت هُئي. اِهو ئي هُن جي زندگيءَ جو ڪلائمڪس هو: شروع ۾ شڪاري، آخر ۾ رکوال يا جوانيءَ ۾ ماري، پيريءَ ۾ راکو.

اُهي ڏينهن اُهي شينهن، هـُن پنهنجي ڪـُل موڙي ڪٽائي اچي تڪر پيڙو ڪئي، جتي درگاهـ ساجن فقير جي ڏاڪڻين پر هڪ جهوني ڪنڊي بيٺل هئي، جنهن هينيان بہ تڏيون وڇائي هـُو ويهي رهيو. آهستي آهستي هـِتان هـُتان جا ماڻهو بہ وٽس اچڻ لڳا. ايئن ڏسندي ئي ڏسندي معتقدن جو هڪ وڏو حلقو سندس پاهريان جمع ٿي ويو. هو سچل جو شيدائي هو. انڪري آخري درگاهـ جنهن تي باقائدي هن حاضري پري، سا سچل جي هئي. اتان موٽڻ کانپوءِ هو ويو ڏينهون ڏينهن ڪمزور ٿيندو. ايتريقدر جو هڪڙي ڏينهن سيني کي گهرائي چيائين:

”خفتيو هاڻ پاڻ کي بہ آزادي گهرجي!“

ڏينهن پرجي آيا هئس. معتقد بہ سمجهو هئا. انڪري ”بلبل سائين“ نالي وارو سائن بورڊ ٺهرائي، رستي مٿان لڳرائي ڇڏيائون، ۽ هڪ ڪتبو لکرائي سندس قبر مٿان بہ هڻائي ڇڏيائون. ڪتبي تي هيٺئين عبارت تحرير ٿيل هئي:

خفتي: بلبل سائين

ماحول: پـُرندڙ جبل، واري ۽ رائو

رونق: جاڳري پيريون، ڪنڊيون ۽ ڄاريون

وسينهہ: قسمين قسمين جا پکي ۽ اُنهن جون ٻوليون

ٻارهو: سيپٽمبر جي پڇاڙي

باس: پکي آزاد ڪرڻ

هر سال سيپٽمبر جي پڇاڙيءَ ۾ ”بلبل سائين“ تي ميلو لڳندو آهي. جنهن جو خاص شغل ٻرٻلن جي ويڙهہ ئي هوندو آهي. پر سڀ کان اهم ڳالهہ اها آهي تہ ويڙهہ کان پوءِ هر هارائيندڙ پکيءَ کي آزاد فضا نصيب ٿيندي آهي. پر فاتح پڃري جي قيد ۾ اڪيلائيءَ جي گيتن ڪانسواءِ پاڻ سان گڏ ڪجهہ بہ نہ کڻي ويندو آهي!

هجرتن جي موسم

مئي جي منهن سازگرمين واري هڪ ڏينهن اڇي اِها ڳالهه هلي تہ سوياري بجير جي ننهن کي بہ جاڙا ٻار ڄاوا ۽ راتو رات مري ويا. نہ روڄ ٿيو نہ راڙو. پاڙو حيران تہ هي ڪهڙا ماڻهو جو هانءُ جهاپو بہ نہ آين! نہ رُنا. نہ اکيون آليون ٿيون ـ بس پنهنجي ڪم ڪار ۾ جُنبي ويا. پر عشق ۽ مشڪ وانگئون موت بہ لڪائي ڪونہ لڪي. سو منجهائن هڪ زائفان هٽي ڳالهه جو توپو اُڌيڙي وڌو. ٻي صبح جو پاڙي وارا ميڙو ڪري وڃي سوياري جي در تُنا. سويارو هڪ تہ ڏکار جو ستايل. مٿان فوتگي ۽ اُن کان پوءِ جا لوازمات. ويچاري وٽ ڪفن دفن جيترا پئسا تہ نهيو. پر پٿر تي آيل ماڻهو مڙهي جي وات ۾ لپ چانور وجهڻ جيترو اَن بہ نہ هو. انڪري آئي کي ايئن تارڻ جي ڪيائون ڇڻ تہ ڪجهہ ٿيو ئي نہ هو. پر پاڙي وارن جي اڇڻ تي ويچارا منهن گهنجائي نہ سگهيا. سو نڪراتي ڪلر مٿان بہ رليون وڇائي هو ويهي رهيا. پوءِ جيڪو وٺن آيو لپ ان جي. چُنگ چانورن جي. کنڊ ڀتي. لوڻ مرچ. ڪير جي لوٽي ۽ ليڙ لٽي جي ڪنيوتي آيو. مس وڃي ويچاري جي هانءُ تي چنڊ پئي.

سوياري ۽ سندس ڪٽنب. ڏيڍ مهينو ڪن ٿيندو جو جمال واري آئينئي ۾ اچي لَڏ لاٿي هُئي. ٿر ديس جا هِـي. لاباري لئي سانگي. ماحول جا ستيل بي گهر ٿري. ٻڌندا هئاسين تہ ڏڪر جي ڏينهن ۾ سنڌ جو رخ ڪندا آهن. پر هن سال گرمين جي لهر معمول کان اڳ اچڻ ڪري. انهن ماحولياتي مزدورن مکي ۽ ناري جي بندن جي ويجهو اچي پنهنجا پکا اڏيا هئا.

مان بہ ماڻهن سان گڏجي سندن ُدڪاڻ تي ويو هوس. ڪٻڙ جي ڪونٽن ۾ اڪ جي ٿوٽين سان ڪڙيون ڪيل ننڍڙيون ننڍڙيون جهوپڙيون. جي سندن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جوان ڏيئرن ۽ شادي شده عورتن لاءِ عام رواجي پردو ثابت ٿيڻ جي قابل بہ نہ هيون، سي هنن جو سيڪجهہ هيون. سامين ۽ جوڳين جي عارضي پکن جهڙن پيهي نما گهرن ٻاهران لـَـڌ لڏيندڙ مولهن پنهنجي پيٽ قُـوت لاءِ چؤطرف چڪر لڳائي ڪيئي چارا ناهي ڇڏيا هُـئا.

ڪاڪي سوپاري جو ننڍڙو ڊِڪرو ڏاڇيءَ جي ڪير مان ڪڙهيل چانهن کڻي آيو. جنهن جي سِـپ سِـپ ۾ پٽ لاٽيءَ جو ڪارو ساءُ سمايل هو. پوءِ سوپارو ڏک جو داستان ڇيڙي ويهي رهيو.

چئي: "اڳئين سال اسان بديٽي پڙاءُ ڪيو هو. اُت لاٻارو بہ چڱو لڳو ۽ مزوري بہ مناسب ملي. پر پاٽيءَ جي ڪال سبب هيل اُتي ڪٽڪ ماڳهين ڪونہ ٿي. انڪري سنڌ جو رُخ ڪيوسين. سنڌ اسان جي امڙ آهي. سدائين پناهہ ڏني اٿس. تهان سنڌ جا ٻچڙا منهنجا ياءُ آهيو. پنهنجي رت جيئن ٿا خيال رکو."

سوپارو پنهنجي لڏپلاڻ جو داستان هر هڪ کي ٻڌائيندو پئي ويو ۽ آس پاس جي ماڻهن پاران آندل شين کي هڪ پاسي رکرائيندو پئي ويو. پوءِ اجا بہ غمگين ٿيندي چوڻ لڳو "ڏڪر سبب امداد تہ ٿر جام ٿي پهچي. سرڪار بہ گهر گهر لاءِ سال پر جو اَن ۽ گيهہ موڪليندي آهي، پر اُهو اسان تائين نہ ٿو پهچي. سيٺيون، سومرا، ارباب ۽ لاٽ ڊوهيو پاندا پريو ڇڏين ۽ پوءِ پيا پنهنجن فلور ملن ۾ آٽو پيهي وڪڻن. سرندي پڄندي وارا تہ گهر پريو ڇڏين. اسان جهڙن جا رڳو نالا لکجن ۽ ڪوڙا اڱونا لڳن. اڳئين پيري منهنجو پٽ راشن ورهائيندڙ سان وڙهي پيو هو. چو تہ هـُن ڪوڙ ٿي هنيو تہ اسان اَن وٺي ويا آهيون. پوءِ ياءَ منهنجا، منهنجو پـُٽ ڇهہ مهينا جيل ۾ پئي سڙيو. نہ پرچو ڪٽيو نہ وري ڪو ڪيس جـُڙيو. روز جيل ۾ ڪانئس جانورن جون لـِـڏون ميڙائيندا هـُئا. سو هن سال امداد جو انتظار ڪونہ ڪيوسين. مون ڏونگرئي کي چيو. "پٽ، هل تہ سنڌ هلون. سنڌ ۾ ٻاٽيءَ جون نديون آهن. واهہ آهن، ٻيلا آهن ۽ ساوا گاهہ آهن ـ هل تہ هلي اُتي پڙاءُ ڪيون." پوءِ جڏهن سانوٽي لاٽ ٿيندي تہ مولها پلاٽي هلي پـلـُر پئبو، ڪاڙينگ ڪاٿبا ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪاٽيو رڏيو. بس دُعا ڪيو تہ ڏرتي اُج لهي تہ ماڻهن ۾ سُڪار ٿئي.“

ايتري ۾ هڪ همراهہ پٽاري پهتو. گهڙي ڪن لاءِ ماٺ. قل ۽ دُعا. ڪاڪي سوياري سان گلي مليو. "رب جي رضا“ چيائين ۽ پراڻي اخبار ۾ ويڙهيل ڪا شيءِ هٿ ۾ هيس، جا ڪاڪي سوياري جي پير ۾ رکي ڇڏيائين. هو وري ڳالهائڻ لڳو:

"ڪالهہ مون ويني ڪونجن کي ساريو. ڪونجون جڏهن بہ اسان جي جهڳين مٿان گذرن، تہ بہ لامارا ضرور ڏين. ڪڏهن قرب ڪري لهيو بہ پوَن. اسان جي وانڍ هينئيان تلاءُ آهي. تلاءُ جي چوڌاري جاگري بيريون آهن. سانوڻيءَ کان اڳ منجهن بهاري آيل هوندي آهي. ڪونجون اسان جي مهماني کائين ـ ايئن جيئن اسين توهان وٽ ترسيل آهيون. هو سيءَ جون ستايل، اسان ڏڪار جا ماريل، آخر ڪنهن در تہ ترسون نہ ابا، اُتان اُتي پوءِ رخ ڪن روهہ جو. راجستان جو روهہ ـ ڳاڙهو آن جهڙو پٿر. مٿس مينهن جي ڪٽي پوي تہ سنڌُ سنڌُ انگوريو وڃيس! بس يار دعا ڪريو تہ ڪا ڪنڌي ڪارو ويس ڪري تہ وڃي وطن جون وليون پسون!“

ڪنهن مهل هڪ کهيءَ وارو مڙس ميدان ۾ لٿو. ايندي ئي ڪاڪي سوياري تي ڏاڪا ٻڌي چڙهي ويو. چئي:"واهہ ڪاڪا، واهہ! پاڙي ۾ پيا آهيون تہ بہ خبر ڪانہ مُڪئي.“

ڪاڪي سوياري چيس،"متارا، خبر توکي ونڻ کپي يا مونکي؟ مان تہ آهيان مهمان خانہ بدوش. تون تہ پنهنجي پٽ پکي وارو آهين. اِهو ڪم توکي سونهي يا مونکي؟“ ــ ان تي متاري کي ماڻهن چيو"بانورو ٿيو آن چا جو قل ڪلمي کان اڳ ٻڌو اٿئي ميارن تي سندروا!“ .... پوءِ متارو چپ چوري منهن مٿان هٿ گهمائي، جڏهن سوياري سان سئون ٿي مليو تہ لُڙڪن جي لڙيءَ کي قابو ڪري نہ سگهيو.

"اسان بہ تنهنجا هئاسين، ڪاڪا، جيڪر خبر مڪين ها تہ ڪنهن دائي درمل جو بندوبست اسان بہ ڪري ونون ها! .... کهڙي ڪم جي هاڻ پنهنجي ياري، جو آزمائش جي گهڙيءَ ۾ لاڀي تي نہ سگهي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"خير آ متارا. مالڪ کي جيئن منظور. اڄ جي بہ واپس ورتا اٿس، تہ سياڻي جوڙي موٽائي بہ ڏيندو."

متاري ۽ سوياري جي واقفيت کي مهينو مس ٿيو هو. پر اِها هاڻ ياريءَ جي لڙيءَ ۾ پوئجي وئي هُئي.

"اسان ٽري ماڻهو ڪڏهن لاڙ تہ ڪڏهن سنڌ. ڪڏهن ناري تہ ڪڏهن هند ـ اسان جي تہ عمر ئي پنڌ ۾ گذريو وڃي. منهنجي هن پُٽ جا اڄ بہ ٻاٻا ڇنا هِن. ڪنهن کي خبر تہ منهنجي صابوڙي جو ڪيترو مال مئو هوندو. جو اسان کان پندرهن ڏينهن پوءِ سنڌ پهتو هوندو؟ اها هجرت ئي تہ آهي، جيڪا اسان کان مال بہ کسي ٿي تہ ٻال بہ کسي ٿي. تهان وٺ آ ٻلا خوشحالي. انڪري ـ سارو گهر ڇيڙ ٻـِتن سان پريو پيو ٿئو. اسان جيئن نہ هجي ڪو ڏکن ٿاڻن ۾، رستي جي ول جيئن هوند ڪو ٻِتو ئي نہ پڇائي! رب ڏاڍو آ، متارا. ڪنهن جي ڪونہ ٿو ٻـُڌي جي ڪڏهن سـُٺي ٿو، تہ مال ٻتاري جي، اسان بہ انهن جي محابي پيا تڳون!"

ڪاڪو سويارو ڳالهين مٿان ڳالهيون ڪندو پئي ويو. پٽر تي ويٺل سيني سوڳوارن توڙي عذرخواهن کيس هڪ وڏي جيئن هڪ ڪَنو ٿي پئي ٻڌو.

"ڪو دؤر هوندو هو. وڏڙا جڏهن ڪنهن کي پٽيندا هئا تہ چيندا هـُئا: تاجا ناري جائين! ... نارو ڏکيو هوندو هو. جيڪو هت ايندو هو اهو ورلي واپس ورندو هو. مال مري ويندا هين ـ ٻار گذاري ويندا هـين. پٽيان مائٽن کي بہ خبر ڪانہ پوندي هئن. پرگجرات جا شهر، ڀـُڄ، لکپت ۽ سُورت ويجها هوندا هـُئا. ماڻهو هڪ نہ ٻئي ڏينهن پيو پنيان گهر وارن جي خبر چار لهندو هو. سيڌو سامان خريد ڪري گهر ڇڏي. پوءِ پيو ويندو هو. ڪجهہ سال اڳ نارو بہ اسان جو ننگ هو پناهہ گاهہ هـُئي. پاڻيءَ جي بوند جو آخري سهارو هو. آن جو آخري سهارو. پر اڄ تہ نارو بہ ٽر جيئن اسان کي ڪاٺڻ پيو اڇي. نہ اٿس پاڻي، نہ چراگاهہ. نہ ان جو کرو ۽ نہ وري ٻاهہ ـ مشينون ئي مشينون آهن. مڪڙن جيئن سپ ڪجهہ ڳـڙڪائينديون پيون وڃن.

پـُـرهہ پـُـرهہ تي تيوب ويل، چچي چچي تي ٽريشر. مونکي تہ لڳي ٿو وڏڙن واري پـِـٽ وري سائي ٿي آهي. اسان واقعي ڏاڍا ڏکيا ٿيا آهيون!“

ڪاڪي سوياري جيئن جيئن ٿي ماڻهو ڏنا، تيئن تيئن ٿي زخمي دمڙ جيئن لـُـڇ پـُـڇ ڪيائين. ماڻهن جي ڳالهين سان گڏ ڪاڪي جي کهاڻي جاري هـُـئي. جو اسان کي اُتي وَلهہ پيڙو ٿيٽو پيو.

ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ مونکي امان ٻڌايو تہ ”پڙيليون“ آيون هيون ۽ چيڙن جون ڪچريون ۽ گدرن جا ٻج ڏيئي، اَن جي خيرات پئي گهريائون. ڪتان اَتو تہ ڪتان لپ داڻن جي ٿي ملين تہ ڏاڍيون خوش ٿي ٿيون. ڪن گهرن ۾ تہ هو اوباري سـُـڪايل گوار ۽ سنگريون پڻ تحفي طور ڏيئي ويون هيون. سندن اکيون اُتر پار ڏي هـُـيون. ڪونجن جيئن ڳچيون ڪڍي پورب ڏي ٿي واجهايائون. ايئن ٿي اُهي ٿري ماڻهو هڪ نہ ٻئي ڏينهن پيا آس پاس جي ڳوٺن ۾ ايندا ويندا هـُـئا. افسوس جي ڳالهہ اِها ٿي جو اَسو ۽ جيٺ جي لوهہ ڳار گرمين تہ ڪي ڪڪر ڪونہ آندا، پر ساونڻ ۽ بدي بہ ڪو ڪمال ڪونہ ڏيکاريو. ٿرين جي ڇهرن تي هونءَ جيڪو آسرو سدائين پيو ڪڙئي تاري جيئن ٽم ٽم ڪندو هو سو بہ مند مٺئي مانو ٿي ويو. سندن ڇهرن تي اماس رات جي تاريڪي جهڙي نا اميدي ڇانئجي ويئي. ٿر ۾ ڏڪار جي خبرن ڍنڍ ۾ لڳل ٺڙن جي باهہ جيئن ٿي نڪاءُ ڏنا. سڀ سُسي ويا هـُـئا، باز ڏيڇاريل ٽترن جيئن. جڻ تہ ڏُڪار بہ سندن تاڙ ۾ بيٺل هو!

سـَـر ڦاٽيي اچا ٿورائي ڏينهن ٿيا هـُـئا، جو هڪ ڏينهن ڪنهن ڪم سانگي شهر وڃڻ ٿيو. هوٽل ۾ چانهہ پيئڻ جي خيال سان لڙي ويس. ٿورڙي دير ڪانپوءِ ڪنهن پـُـنيان ڪلهي تي هٿ رکي صدا ڏني، "بابو بہ چار روپيا. بکايل آهيون، ٿر مان آيا آهيون، بيروزگار آهيون!“

ٿر جو نالو منهنجي ڪنن تي پيو تہ مون ڇرڪ ڀريو. پوئتي مڙي ڏٺم تہ ڪاڪو سويارو هو. هٿ ۾ لٺ هيس ۽ ٻـُـت تي ڦاٽل ۽ ميرا ڪپڙا.

هن جي اندر جي پيڙا وراڪو ڏيئي هـُـن جي ڪٽل پتڪي جي ورن جيئن سندس منهن تي وري آئي هـُـئي. هـُـن جي نظر مون تي پيئي تہ هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چِتن جي تتي ڪاڙهي جيئن تڪ ٻڏي بيهي رهيو. مون هري هري ڪري کيسي ۾ هٿ وجهي پنجن جو نوٽ ڳولڻ جي ڪوشش ڪئي، پر جڏهن اُهو نہ مليو تہ ڏهين جو نوٽ ڪڍي ڏانهس وڌائڻ جي ڪوشش ڪيم. پر هي چا؟ منهنجا هٿ تہ هوا ۾ ئي ٽنگجي ويا. مان پڙڪو ڪائي ڪرسيءَ تان اٿيس. هوٽل کان ٻاهر نڪري هيڏانهن هوڏانهن ڏٺم، پر ڪاڪو هڪ خوبصورت وهم جئان مونکي گوهي ڏيئي ڪيڏانهن گم ٿي ويو. مان اُهي ساڳيا ڏهہ روپيہ دخل تي ڏيئي هلڪا هلڪا قدم کڻندو، ان عجيب اتفاق تي سوچيندو بس اسٽاپ ڏانهن روانو ٿي ويس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏراڙ ـ ڪٽوري

اُن چانڊوڪي رات جو ڪٽوريءَ کي الائي ڇا ٿيو جو ننڊ ٽوڙي رڙيون ڪري وٺي پڳي.

چنڊ جي اها تيرهينءَ جي رات هئي، ۽ ٽي سؤ پنجهٺ ڏينهن کان پوءِ اچڻ ڪري اها چوڏهين جهڙي روشن هئي. ڪٽوريءَ کي خبر نه هئي ته مهيني جو اهو پهريون چنڊ هو جيڪو چوڏهين جهڙو ٿي پيو هو. مهيني ۾ اها پهرين رات هئي جا چوڏهين جهڙي ٿي پئي هئي- تيرهين ۽ چوڏهين ۾ ڪو فرق نه رهيو هو. ڪيس اها به خبر نه هئي ته هن رات سمنڊ چڙواڳ ٿي پوندا آهن ۽ ڏرتيءَ چنڊ کي هڪ رات لاءِ روڪي ونندي آهي. اهڙي رات کي ”نيري چنڊ جي رات“ چوندا آهن، ۽ اهڙين راتين ۾ ماڻهن جا هانءَ هندورا ٿي پوندا آهن.

اُن رات به ڪٽوريءَ جا ساهه هندوري جي ڇولين جيئن پئي ڇلڪيا. ايئن منهن ڪري ڇاڇس جڏهن پڇندي ڏٺس ته پنيان رڙ ڪري ڇيائينس، ”اڙي، چوريءِ مار پوئي ڪيڏانهن ٿي وڃين؟“ -پر لفظ هن جي ڪنن تائين نه پهتا.

رات جا اڄا ڏهه ٿيا هئا، ۽ ڇاڇس حاجي يعقوب بي بي سي جون خبرون پئي ٻڌيون. ريڊيو ڪٽ تي ڇڏي هن جي دونڪي پنيان ڊوڙي ٻڪرين جي واڙِ وٽان ڪنيي ڪٽي آيس. هوءَ سڄو ڇولين جيئن ڇلي پئي. رئڻ سان ڳڏو ڳڏ ڪنبي به پئي. ڇاڇس کي خبر نه هئي ته ڪيس ڇا ٿيو آهي، ڇو جو هُن جي ڪنهن سوال جو جواب به نه ٿي ڏنائين. حاجي يعقوب کي اڄي وسوسي و.ايو ته چوري هاڻ هٿن مان ٿي وڃي، سو ڪيس گهر جي سامهون چلهه وٽ وڇايل تڏيءَ تي سومهاري، زالهنس کي ننڊ مان اٿاري اوڏانهن وٺي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آيو. ٻنهي پاٽيءَ جو وتو يري اڳيان جهليس، پر ڇوڪري پاٽيءَ ڏانهن اُلر ئي نہ ڪري. رڳو سڏڪن ۾ هجي. ڪنهن اڻڄاڻ خوف ۾ ونجي سڄي ڇڪجي وئي هجي. هٿن پيرن جون آڱريون پڪوڙجي ويون هجنس. سڄي سيٽجي وئي هجي. جي هٿ ڪڍنس تہ پئي متي وڃي.

”آخر ٿيو ڇا ٿئي؟ اسان کي بہ تہ ٻڌاءِ نہ؟“ چاچيس پريشان ٿيندي ڏورو ڏونڌاڙيندي پڇيس.

هوءَ رڳو سيٽبي پئي وئي. پوءِ اچانڪ محسوس ڪيائون تہ هن جو متو گرم آهي. هٿن جي مُرن ۽ لونڌڙيءَ وٽ پگهر اٿس_ لوٽيائو پگهر!

”ڇا ٿيو آ، منهنجي امڙ کي؟ مونکي بہ نہ ٻڌائيندئن ڇا؟“ چاچيس هاڻ پيار منجهان پڇيس.

هن پيري ڏڪندڙ چپن تي لفظ چڙهي آيس.

”مَرمَر مونکي ناهي وڃڻو. مونکي امان ڏي ناهي وڃڻو. هو ڏاڙهي وارو آهي نہ...اهو مونکي سڏي ٿو...مان اوڏانهن نہ وينديس....نہ وينديس، چاچي، مان اوڏانهن نہ وينديس...“

هوءَ چاچيس کي چنبڙي وئي.

”تون نہ وڃجانءِ، گُڏڻ! توکي ڪنهن چيو آ؟ ڪير ٿو موڪلي توکي؟هان_اسان بہ ڏسون نہ، ڪير آهي اُهو؟“ چاچيس دلاسو ڏيندي دل ٻڌائيندي پڇيس.

”هو ڏاڙهي وارو؟“ چاچيس جي هنج منجهان متو متي کٽي هوءَ پنهنجي کٽ ڏانهن ڏسڻ لڳي.هن جي سمهڻ واري هنڌ مٿان مهارو اڏيل هو.

”ڪٿي آ ڏاڙهي وارو؟“ چاچيس پڇيس.

”منهنجي کٽ جي پاڳي وٽ. ووو_هُتي!“

چاچيس چاندوڪي رات ۾ کٽ ڏانهن ڏٺو، جتي ڪير بہ ڪونہ هو.

”ڪو بہ ڏاڙهي وارو اسان جي گُڏڻ کي هتان وٺي نہ ويندو!“ چاچيس ڏورو زور ڏيئي پنهنجي سيني سان لڳائي پيار ڪيس. هن جا سڏڪا آهستي آهستي ختم ٿيڻ لڳا، ۽ ٻت جي سيٽ بہ ڍري ٿيڻ لڳس. پر لڳن ۾ اڃا بہ

گرمائش باقي هئس. چاچيس مٿي تي چپ رکيس ته اهي سڙڻ لڳا.

”ڪجهه به ناهي، گُڏڻ“ چاچيس هڪ ڀيرو وري همٿ ٻڌائيندي چيس، ”ڇرڪ منجهان بخار ٿيو آ. هڪڙي ئي ٽڪيءَ تي ويندو زئون زئون ڪندو!“

هن ڪٽي پنهنجي جاءِ تي سمهاريس.

”اِتي دلجاءِ ڪري سمهي پئه! مان اجهو ٿي تنهنجي لاءِ ٽڪي ڪٽي اچان!“

هوءَ چاچيس جي جاءِ تي پاسيري ٿي سمهي پئي.

حاجي يعقوب جي زال سگهڙ ۽ رحمدل عورت هئي. هن کي فقط هڪڙو ئي پٽ هو جو ٻڪريون چاريندو هو. ست سال اڳ جڏهن ڪٿوري اجا ڇهن سالن جي مس ٿي هئي ته ماٽس پنهنجي ئي شادي ويلي پاڻ سان گڏ وٺي وڃڻ لاءِ ڏاڍيون منٿون ڪيون هيس، پر هوءَ ساٽس گڏ نه وئي هئي. هن چاچيس جي گهر ۾ پناهه وٺي پنهنجن پيرن جا نشان بچائي ورتا هئا.

ماٽس ته هن سان ڇهه سال به نباهه نه ڪري سگهي. هن ڪٿوريءَ جي پيءُ جي حادثاتي موت ڪانپوءِ هڪ گهاتي ڏاڙهيءَ واري شخص کي پنهنجي تخت تي ويهاري ڇڏيو هو. اهو گهاتي ڏاڙهيءَ وارو، اڌ صديءَ جو بار ڪلهن تي کڻي هلندڙ بادشاهه، ڪٿوريءَ کي عيد عيد تي ڏسڻ ايندو هو. جڏهن به هو هُن لاءِ ڪپڙا وغيره کڻي ايندو هو ته هوءَ ڳوٺ ويجهو جيڪو به فصل ڏسندي هئي ان ۾ لڪي ويندي هئي. الاءِ ڇو هُن کي هن جي ڏاڙهيءَ ۾ ڪک نظر ايندو هو.

جيڏي مهل اڌ صديءَ جو بار کڻي هلندڙ گهاتي ڏاڙهيءَ وارو اهو شخص هليو ويندو هو ته هوءَ ٻاهر اچي چاچيس کي چوندي هئي — هڪ ڏينهن ايندو مان مري ويندس. چاچي، مان ضرور هڪ ڏينهن مري ويندس! وري فورن کِلي چوندي هئي ته — چاچي، جي تو مونکي هڪ پل لاءِ به پري ڪيو ته مان هڪ ڏينهن به جيئرو نه رهنديس.

چاچيس ٻانهن ۾ ڀري ويجهو ڪري منيون ڏيڻ لڳندي هيس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ـ مان توکي چو پري ڪنديس! ايئن چوندي هن جي اکين مان رس نپوڙجي پوندو هو.

ـ تون چو مرنديئن، گُڏڻ. مرندا توکي ڏک ڏيڻ وارا! هوءَ سندس همت ٻڌائڻ لڳندي هئي.

پوءِ جڏهن هوءَ سرهائي محسوس ڪندي هئي ته سِرينهن جا گل چونڊيندي پنهنجن وارن ۾ وجهي چڏيندي هئي. اندلث جا رنگ سڄي ڳوٺ کي وڪوڙي ويندا هيا. نه نظر ايندڙ ڪڪريون هن جي ٿڪن سان گڏ پيون اڏامنديون هيون!

۽ ڪجهه ئي ڏينهن ته ٿيا هئا جو هن کي پنهنجي ٻڪرار سؤٽ جي پيرن مان ڏراڙ ـ ڪتوريءَ جي خوشبوءِ اچڻ لڳي هئي. اها خبر جڏهن چاچيس کي پيئي هئي ته هن چيو هوس ـ سياڻ جي تون چوين ته توکي ٻڪرين مان به خوشبوءِ اچي ٿي ته پوءِ؟

ها نه. چاچي. انهن مان به اچي ٿي! چاچيس اهو ٻڌي ڏاڍو حيران ٿي هئي، ۽ کلي کلي کيري ٿي پئي هئي.

پر جڏهن پٽس کان وچي پڇيو هئائين ته عجب ۾ پئجي وئي هئي.

ـ سچ ته چئي ٿي، امان. مان پٽ تي جو ٻڪريون ڪاهي ويندو آهيان. اُت قسمين قسمين اوڀڙ اُپڙي پئي آ. انهن ۾ ڏراڙ ـ ڪتوري به آهي. هلندي هلندي ڪتان نه ڪتان لڳيو وڃي. سچ ئي ته چئي ٿي، امان!

حاجي يعقوب جي زال ان ڏينهن پنهنجون آڱريون ڪائي ڇڏيون هيون. نيٺ سوچي سوچي پنهنجي پاڻ کي تسلي ڏني هئائين ته ـ بلي، اڄ جي ڇوڪرين کي ته نراڙ تي اکيون آهن!

ڪتوريءَ جي ڳالهين هن کي هڪ نئين ڳڙکي اڳيان اچي بيهاريو ڇڏيو هو. اهو هوائن جي تازن خشبودار جهوٽن جو لنگهه هو.

”هاڻ تون وڏي ٿي وئي آهين!“ چاچيس ڏانهس موٽ ڪائي ياڪر ۾ ڀڪوڙي ڇڏيو هوس.

اهي تورڙن ئي ڏينهن جون ڳالهيون هيون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”آخر ايڏي خوش خلاق ڇوڪريءَ کي اِهو اوچتو ڇا ٿيو؟“ حاجي يعقوب جي زال ڪٿوريءَ کي پنهنجي جاءِ تي سومهاريندي سوچڻ ۾ پئجي ويئي. ڪٿي عيد تہ ويجهي نہ پئي اچي؟ هو ڏاڙهيءَ وارو پوڙهو ڪيس ڏسڻ تہ نہ پيو اچي؟

نہ نہ، عيد کي تہ اجا چار پنج مهينا پيا آهن... پوءِ ضرور ڪو خواب ڏٺو هوندائين... ائين ئي هوندو!

هوءَ شينهن ڇاپ ٽڪي ڳولي ڪيس پيارڻ لاءِ کڻي آئي. پر ڪٿوريءَ کي ننڊ وٺي چڪي هئي. مٿي تي هٿ لائي ڏٺائينس تہ ڪجھ ٽڏڪار محسوس ٿيس. انڪري ٽِڪي پنهنجي پوتيءَ ۾ ٻڌي، ڏُنڊڙي تي پير ۾ سمهي پيس.

صبح جو سويرو اٿي هن سڀ کان پهريان ڪٿوريءَ ڏانهن ڏٺو تہ جيئن ننڊ جي اٿل پٿل سبب هن جي هيٺ مٿي ٿيل ڪپڙن کي سڌو ڪري سندس جسم ڍڪي سگهي. اهو سندس دستور هوندو هو. ڪٿوري اجا بہ گهري ننڊ ۾ هئي. هن جي اٿليل پٿليل ۽ بي ترتيب ٿيل ڪپڙن ڏي ڏسي هوءَ گهڻو ڪجھ سمجهي ويئي هئي. تارن، ڪتين، چنڊن ۽ فصلن جي ليکي چوڪي مطابق ڪٿوري ثابت چنڊ جي ان ئي رات اچي پورن تيرهن سالن جي ٿي هئي. انڪري چاچيس ڇولو سؤلو ڪري سٽڻ جي گهنجيل ۽ رت سان آلي ٿيل ورن مٿان ڏيئي ڇڏيس!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سرابن جي قلواڙي

سيپٽمبر جا پڇاڙڪا ڏينهن هئا. ڏرتي گهينگهي ٽورَ سج کان پنهنجو پاند ڇڏائيندي، آهستي آهستي پنهنجي اتر۔اڌ ڏانهن سرڪندي پئي وئي. سياري جي سرد هوا جو هلڪڙو ساءُ ڌرتيءَ جي خوشبوءِ سان گڏجي ساهن ۾ وچڙڻ لڳو هو.مهيني ڏيڍ کان وقفي وقفي سان مينهن پوڻ ڪري سورج پٽ طرحين طرحين جا ويس ڪيا هئا.

جڏهن بہ سورج پٽ ۾ وسڪارن ڪانپوءِ بهاري ايندي آهي تہ مان پنهنجو اسڪوٽر ڪيڏي ڪئميرا ڪلهي ۾ وجهي اڪيلو ئي اڪيلو پٽن جي وروڪڙن منجهان نانگ جي پهي جيان بل کائي جوئر، پاجهري ۽ گوار جي فصلن ۽ ڪونيٽن جي ڇتيدار وڻن ۾ گم ٿي ويندڙ روڊ رستا وٺي ان بهاريءَ جو نظارو ڪرڻ لاءِ نڪري پوندو آهيان. اهو منهنجو هر سال جو معمول آهي. اها منهنجي آڪسيجن آهي. اها منهنجي اندر جي غذا آهي.

هيل بہ سيپٽمبر جي پڇاڙيءَ ۾ هڪ ڏينهن صبح جو ساوڪ مان ڪاري نانگ جيئن ور وڪڙ کائيندڙ چمڪندڙ ڏامريلو روڊ ڏئي نڪري پيس. روڊ جي ٻنهي پاسن کان ٿر ملڪ جا مخصوص ڇئونرا، وڻ، وليون، ٻوڙا، پکي، سورج پٽ جي منظرنامي ۾ سانوٽيءَ جا سمورا مانداڻ ڪٽي هر ڏسڻ واري جي اکين اڳيان نروار ٿي چڪا هئا. ستن اٺن ميلن جي مفاصلي ڪانپوءِ هيءَ ڏامر پٽي آهستي آهستي پراسرار ٿيندي پئي وئي. ڪونيٽن جا وڻ اوني کير جي جهڳ جهڙن توتن سان ان سڄي منظرنامي ۾ جهومندا نچندا شامل ٿيندا پئي ويا.

منهنجي ساڄي پاسي کان اڪ جي شتر تي اچانڪ هڪ دري کلي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جا مونکي گهلي پنهنجي اندر وني وئي. عجيب منظر هو. اک جي بلور تي نهندڙ تصوير ۾ ڪابي پاسي کان اڪ ۽ ان مان پڇي ڇٽي ويل انبڙين جا نشان. ساڄي پاسي کان ساوا ڇهڇ ڪبڙ. وچ واري وٿيءَ ۾ پٽ جا گاهہ. ننڍا وڏا، طرحين طرحين جا. پر انهن جي بہ وچ ۾ ڪجهہ مفاصلي تي هو پوڙهو ڪير هو؟ هن جو منهن مون طرف هو پر پوز ۾ هو ايئن بينو هو جڻ تہ هو ڏکڻ طرف ويندو هجي ۽ آئون اتر طرف. هن پنهنجي ڪابي هٿ سان ڪلهي تي رکيل ان ٽوال کي جهلي رکيو هو جنهن جي پاند ۾ ڪا شيءَ ٻڌل هئي. ماني يا ڪو وکر؟ خبر ناهي تہ ڇا هو؟ هن جو ساڄو هٿ آسي ـ نما لڪڻ تي رکيل هو جنهن کي هو گاهہ ۾ کوڙيو ٽيڪ ڏيو بينو هو. ڳوڏن کان هيٺ هن جون سڪل ٽنگون ظاهر هيون. ڦِڪين، ميرڙين ۽ ٿلهين مڇن واري منهن مهانڊي واري مٿي تي اڇي ٽري پٽڪي ٻڌل هيس. پريان منظرنامي ۾ هن جون رڍون هيون. بہ ڪاموريون ٻڪريون ٿورڙو وٿيرڪو ڪنهن ڪونيٽ تي نرا ڏيئي ان جا پن ۽ ڪچڙو ٻُور روڙڻ ۾ مشغول هيون.اهو منظر ايڏو تہ دلچسپ هو جو مان اسڪوٽر بيهاري ان ۾ گهڙي پيس. خبر ناهي ان منظر ۾ ڪهڙي ڪشش هئي جو مان ان پوڙهي پيرمرد کي مٿي رڍن ۾ گم ٿي ويس. رڍن جي وچ تي هڪ تازي وسڪاري وارو پٽ هو ۽ پٽ جي چوڌاري ننڍڙيون ننڍڙيون پٿون هيون ۽ انهن پٿن جي وچ تي هڪ تلاءُ هو ۽ تلاءُ جي ڪنڌيءَ تي هڪ مندر هو. مندر مٿان ڳجهہ وينل هئي. ڳجهہ جون نظرون اداس هيون. چو تہ هر طرف ساوڪ ئي ساوڪ هئي. شايد ڳجهہ جي نظر رڍن تي هئي، ۽ رڍون ڏاڍيون خوش هيون. پٽ جي پوڇاندڻ وٽ مونکي بہ جهوپڙيون نظر آيون جن جي ڇتين تي رلهيون پئي سڪيون. جهوپڙين ٻاهريان ڪپ جو گهيريدار لوڙهو آيل هو جنهن ٻاهريان ساوڪ جي ٻَل تي ننڍڙا گهيتڙا ۽ ڇيلڙا پئي چريا. منهنجي ڪڙ تي ڦرن ۾ ڦڙڦوٽ پئجي ويو. هڪ هڪ تي گهتون هٽندا ۽ ٽپا ڏيندا گهٽيءَ اندر گم ٿيندا ويا. هڪ ننڍڙي ٻارڙي جا ٻنهہ خوبصورت ۽ معصوم هئي، مرڪنديءَ ڪپ، سڻ، ٻوهہ ۽ ڪونيٽ جي تارين واري لوڙهي واري گهٽيءَ مان منهن ڪڍي جهوپن اندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

الوپ ٿي وئي. پر هن جي مُرڪ منهنجي اندر ۾ پوپٽ جيئن ساهه کڻڻ لڳي!

منهنجي ڳچيءَ ۾ ڪئميرا لٽڪيل هئي. مونکي گهٽيءَ وٽ ڏسي هڪ پيرسن عورت مون تائين هلي آئي. گولاڙي جون وليون ساهن جا پيلانگ پيري لوڙهي مٿان وري ويون هيون. گولاڙي جي پاڇاتن گلن کي چانڊني اجا به کير سان پئي ونهجاريو. پريان ڪنهن گل تان ڪو پوپٽ اڏامي اچي منهنجين پنبڙين ۾ ڦاٿو. ڪتڪائي ٿي ته پوڙهي چيو"اندر اچ، ابا." — مان تڙپي پيس. پوپٽ جي پرن جو ساءُ اکين اندر لهي ويو. هلڪڙو ڪسارو! مان پوڙهي پنيان جهوپڙ جي آڳر تائين ڇڪبو ويس.

"ڪالهه به ڪي ماڙهو آيا ها. پاڻ ڪنهن ڪان ڪين لڪايون. بس، ان جي مرضي آ. پانهجي وس ۾ ڇائي؟" ڪراڙيءَ جي لهجي ۾ رب جي رضا تي راضي رهڻ واري ڪڙواهٽ هئي. هن ڪي روائتي ٽري گج پاتل هوءِ پڙي جي آخري گهيري وٽ ڳاڙهي پٽي هيس، جنهن ٻاهريان پوپٽ پئي ڦريا. هوءَ مونکي پنهنجي جهوپي اندر وٺي وئي. پر ان ڪان اڳ مون ان مٿان سُڪندڙ خوبصورت رلهيءَ جو فوٽو ڇڪيو ۽ منهنجون نظرون ان معصوم ٻارڙيءَ جي تلاش ۾ هيڏانهن هوڏانهن ڀٽڪڻ لڳيون. جا ڪراڙيءَ جي اچڻ ڪان اڳ گهٽيءَ وٽ منهن ڪيدي ڪيڏانهن گم ٿي وئي هئي.

ٻارڙي ته مونکي ڪٿي نظر نه آئي، پر رلهي ۽ سڪندڙ ڪپڙن مٿان پوپٽ ضرور نچيا پئي. پوپٽن انهن ڪپڙن مٿان ڇا ڏٺو هو؟ رنگين رلهين، رنگ برنگي گجن ۽ گهيريدار پڙن ۾ ڪنهنجي خوشبوءِ سمايل هئي، جو هيڏي ساري ساوڪ ڇڏي پوپٽ اچي انهن مٿان مڙيا هئا؟

ان سوال کي مون پنهنجي ذهن مان ڪيدي دل اندر محفوظ ڪري ڇڏيو.

" هوءَ ننڍڙي ٻارڙي، امان...؟" مان لوٽا هٽندي پڻ پڻ ڪندي جهوپي جي در وٽ بيهي رهيس.

ڪراڙي چيو"اندر هلي آ."

جهوپي اندر داخل ٿيس ته اندر هڪ ٻي دنيا هئي.

"هتي، هيڏانهن تي ويهه!" ڪراڙي چيو. هڪ کٽ. جا خالي پيل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئي، مان ان تي تي ويهي رهيس.

”پاڻي پيئندس،“ مون چيو.

”پاڻي؟“ڪراڙي الائي ڇو حيرت وچان پڇڪيو. پوءِ پاسي ۾ رکيل هڪ پتل جي گهگهيءَ ڏي ڏسندي چيائين،”پاڻيءَ تہ ٻچا، اُن جو آهي. پاڻي ڪوڙ. ڪوهہ پريا پيا آهن. پريا پيا آهن... پر اٿن تہ الائي ڇا... نہ اڄ ٿا لاهين نہ رت ٿا ناهين! پوءِ بہ پاڻي ڪوڙ.. اجهو تي ڏيان.“

هن گهگهيءَ ۾ هٿ وڌا، پر اها خالي هئي.هوءَ پاڻي ڪڻڻ لاءِ ٻاهر هلي وئي. منهنجي سامهون ڪٺ تي ڪپڙو ويڙهيو ڪو ستو پيو هو. ڪراڙيءِ منهنجي ڳالهائڻ جي باوجود هن ۾ ڪا چر پر نہ آئي.

ڪراڙي مونکي پاڻي آڻي ڏنو.

”مان توهان کي امان سڏي سگهان ٿو؟“

مونکان الائي ڇو وسري ويو تہ مان هن کي اڳ ۾ ئي امان سڏي چڪو هوس.

”ها، بابلا. تون منهنجو پٽ آهين.“ ڪراڙي منهنجي مٿي تي هٿ گهمائيندي شفقت منجهان چيو.

مان هڪ ئي ساهيءَ ۾ پاڻي پي ويس. ٻاهريان رڍن جي ٽڙن جي ”ٻي ٻي“ ٽيڻ لڳي. ايئن پئي لڳو جڻ تہ رڍون واڙ ۾ پهچي ويون هجن.

”ماڻهوءَ کي ڏسي رڍن جا ٽرڙا اهڙا آواز ڪندا آهن. پٽ! ان ۾ پريشانيءَ جي ڪا ڳالهہ ناهي.“ ڪراڙي مونکي بيچين ڏسي جڻ تہ وضاحت ڪئي.

پر مون ڪڏهن بہ ايئن نہ ٻڌو هو. مون ٻڌو هو تہ جڏهن رڍون واڙ خالي ڪنديون آهن تہ ٽرڙا ٻيڪاٽ ڪندا آهن ۽ جڏهن واپس اينديون آهن تہ کير جي آسري ۾ پنهنجن مائرن جي آواز کي ورنائيندا آهن.

”هوءَ ننڍڙي ڇوڪري؟“ مون ڪراڙيءَ کان ور ور ڪري ان ڇوڪريءَ جو تي پڇيو جا سويرو مون گهٽيءَ وٽ ڏٺي هئي.

ڪراڙي کٽ تي ستل ان نستي جسم تان چادر لاهي ڇڏي، هن جو منهن مون ڏانهن ڪرائيندي چيائين،”هيءَ آهي منهنجي ننڍڙي شهزادي!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون ان بيجان وجود جو منهن ڏنو تہ مونکان رڙ نڪري وئي.

”چا ٿيو آ، هن کي؟“

”بس، ابا، قدرت جو ڪو قير آهي الاءِ ڇا جو اسان کي تہ خبر ئي ڪانہ ٿي پوي. ڪي چون ٿا تہ پاڇو پيو اٿس. ڪي چون ٿا تہ هڏن جو پاڻي ختم ٿي ويو اٿس. پاڙهيتن کان ويندي دوا درمل تائين ڪو حيلو نٿو هلي!“ ڪراڙي روئڻهارڪو منهن مون ڏانهن ڪندي چيو.” مون تہ. پٽ، هن جي شاديءَ جا جوڙا بہ ناهي ڇڏيا هئا، پر .....“ هُن، هُن جي تنگن، ٻانهن ۽ هٿن پيرن ڏانهن اشارو ڪندي ڏڪندڙ آواز ۾ چيو” پر اهي سڀ عضبا، ابا، ماشوم آڏو ٿي بينا.“

مون شهزاديءَ جي منهن ڏانهن هڪ ڀيرو ٻيهر ڏٺو. هن جي اکين جي روشني اجهامي چڪي هئي. هن جو ڪنڌ سُن ٿيل هو. هن جي ڳاٽ هڏي ۽ سينو سڪل ول جيئن هن جي فطري تاريخ جي رڳو نشاني بنيل هو. عبرتڪدن ۾ گل نہ ٿيندا آهن. ڪمزور کي بي يارومددگار ڇڏڻ جيڏو ڏوهہ ٻيو ڪو ٿي سگهي ٿو؟ مونکي سرہاڻن ۾ ڪنهن چيو. مون لوٽو هٽي ڏٺو تہ ڪير بہ ڪونہ هو. شايد خيالن جو پڙ ـ چڙ هو اهو. مون ان طرف خيال نہ ڏنو. منهنجي نظر ٻيهر هن جي هڏائين پڃري سان وچڙي. هن جي جسم جي ڪنهن بہ ڪنڊ تي ڪا مکڙي موجود نہ هئي. مندر مٿان وينل ڳجهہ جيترو بہ هن ۾ گوشت نہ رهيو هو.

منهنجي نظر هن جي ڪرنگهي نما جسم تان هٽي تہ مان اداس ٿي ويس. جهوپڙي اندر لٽڪندڙ سڪل تورين جا ٻج مونکي ڪڙڪندي ٻڌڻ ۾ اچڻ لڳا. شهزادي ٻج ڏيڻ کان اڳ ئي سڪي چڪي هئي. ڪراڙيءَ لاءِ اها وڏي اذيت جي ڳالهہ هئي.

”هوءَ ننڍڙي ڇوڪري...؟ مون ور ور ڪري ڪراڙيءَ کان ان ڇوڪريءَ جو پڇڻ ٿي چاهيو جا مون ڪجهہ دير اڳ گهٽيءَ وٽ ڏٺي هئي.

”مونسان تہ وڏي ڪربلا ٿيل آهي، پٽ!“ ڪراڙي اکين ۾ آب آڻيندي چيو.”پر ڏٺي طرفان آهي، ڇا ڪريان؟“

هن جي اکين مان پاڻي نار ڪري وهڻ لڳو.

"الله چڱي ڪندو امان! مالڪ مهرباني ڪندو." مون ڪيس آٿت ڏيندي جهوپڙيءَ کان ٻاهر ڏسندي چيو.

"منهنجو وڏو پٽ ويهن سالن کان هڪ جاءِ تي پيو آهي. ڪير ڪونهي جو اسان کي ٻڌائي، اسان کي ڇا ٿيو آهي؟" ڪراڙي مونکي ٻانهن کان جهلي هڪ ٻئي جهوپي ۾ وٺي وئي جتي هڪ مرد هيٺ واريءَ تي ڪرونڊڙو ٿيو ستو پيو هو. هن ڪا به ظاهري چرپر نٿي ڏيکاري. ايئن ٿي لڳو جڻ هن جو ڌڙ سسيءَ کان ڌار هجي. جهوپي ۾ عجيب اداسي هئي. مون هن کي هٿ ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي پر هن جا هٿ نٿي چريا. هن جا هڏا، ڪرنگهوءِ هٿ پير مڙيل هئا. ڪچيءَ ۾ سير سڳن جو پيل هوس.

"هيءُ جڏهن ويهن سيارن جو ٿيو ته مرض ڪيرائي وڌس. تڏهن کان وري اٿيو ئي ناهي. عيلاج ته گهڻو ئي ڪرايوسين، ابا، پر وريو ڪي ڪين. ڪراچي حيدرآباد تائين ڪنيوسين، پر ڏاڪدارن کي به ڪا سمجهه ڪونه لڳي!"

همراهه جي شڪل ڏسي منهنجي اکين اڳيان اهو پوڙهو پُراسرار ريڍار ڦرڻ لڳو جو رستي تي ڪونيتن ۽ ساوڪ جي منظر ۾ اوچتو نظر تي چڙهي هڪ پاسي تي رهجي ويو هو. ڪيڏو خاموش هو اهو ڪُراڙو. چرندڙ پرندڙ تصوير ۾ هلندڙ ڪنهن شخص جيئن. ڪراڙيءَ جي هِن پُٽ ۽ پوڙهي ۾ فرق رڳو ايترو هو جو پوڙهي جون مڇون وڏيون ۽ ڏاڙهي لٽل هئي. پر هن همراهه جون ڏاڙهي مڇون هڪ ٿي ويون هيون.

"ابا، هُن تئن جهوپي ڏانهن به هلندين نه؟" ڪُراڙيءَ جي اهڙي سوال تي مان پريشان ٿي ويس. مونکي خوف ٿيڻ لڳو. مون ۾ هاڻ ٿيون هڏائون پيچرو ڏسڻ جي همٿ نه رهي هئي.

مون چيو "نه امان. مان ته بس ايئن ئي آيو هوس."

"ايئن ئي؟" ڪراڙي حيرت وچان مون ڏانهن ڏٺو. "تون هنن جڏڙن کي ڏسڻ نه آيو هئين؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”نہ امان،“مون چيو”مان تہ بس، ايئن ئي پلجي پيو هوس.“

”پلجي پيو هئين؟“پوڙهي جي اکين ۾ رت تري آيو.” تہ تون اهو ناهين جو هفتو اڳ اسان وٽ آيو هو۽ منهنجن ٻچن جا فوٽا ڪڍي ويو هو؟“

مون ڪنڌ ڌوڻي انڪار ڪيو.

”تون اهو ناهين جو وڏي گاڏيءَ ۾ چڙهي آيو هو۽ چيو هئائين تہ هو هنن کي ڪٺي ويندو۽ هنن جو عيلاج ڪرائيندو؟“

”نہ امان، مان اهو ناهيان.“

”تہ پوءِ تون هت ڇو آيو آهين؟“ڪراڙي پنهي هٿن سان مونکي ڌڪو ڏيندي چيو”تون جي اهو ناهين تہ پوءِ تو اسان ڏي منهن ڇو ڪيو؟ تو مونکي ڀهريان ڇو ڪونہ ٻڌايو تہ تون اهو ناهين جنهن چيو هو تہ هو هن ٽر جي جر کي منو ڪري ڇڏيندو۽ ان مان زهر ڪڍي ماکي پري ڇڏيندو!“

”نہ امان، مان اهو ناهيان.“

ڪراڙيءَ جي ڪروڌ ۾ ڌڪن ڪري مان ٻہ ٽي پيرا ڪريس، پر پاڻ سنڀالي وري اٿي ٽي بيٺس. جهوپي مان ٻاهر نڪري اچي مون پنهنجي پاڻ کي ڇنڊيو. ڪئميرا ٻہ واريءَ ۾ ڪري ڌوڙٽي ويئي.

پوءِ ڪنهن مهل ڪراڙيءَ جي سڏڪن جي آواز مونکي ڇرڪائي وڌو. مان ٻہ ڇڪجي هڪ پيرو وري ڏانهس هليو ويس. ٽيستائين هوءَ ٻہ جهوپي مان ٻاهر نڪري آڳر سامهون پوڪيل ٽِمر هيٺيان اچي ويٺي هئي. مون هن جي سينڌ جي اڇن وارن تي هٿ رکيو. چيم.”امان، مونکي معاف ڪر! مان تنهنجن ڦٽن تي لوڻ ٻرڪڻ نہ آيو هوس. پر مونکي تہ تنهنجي ان ويڙهي اندر ان ٻارڙيءَ جي معصوم ۽ پراسرار مرڪ وٺي آئي، جنهن گهنٽيءَ وٽ بيهي مونکي پاڻ ڏانهن سڏيو هو۽ پوءِ تيزيءَ سان اندر گهر ٽي ويئي هئي!“

”ٻارڙي؟ ڪهڙي ٻارڙي؟“ ڪراڙيءَ جا پيرون ٽاٽجي ويا. ”اهڙيون تہ ڪيئي ٻارڙيون اسان جي هن ويڙهي اندر گهمن ڦرن پيون. تون ڪهڙي ٻارڙيءَ جي ڳالهہ تو ڪرين؟ هنن جا روح اندر ٻاهر ٻڪن ڊوڙن پيا. هيڏانهن هوڏانهن، جتي ڪٿي!“

”جتي ڪٿي؟ چري ٿي آهي ڇا هيءَ پوڙهي!“مون دل ئي دل ۾ ورجايو.
”جهڙي طرح تون انهن مان هڪ جي مرڪ جو ڏوکو کائي ڀنيلجي پيو آهين، تيئن روز اسان به توهان جهڙن پڙهيل ڳڙيل سڌريل سرابن جي همدرديءَ جا شڪار بڻجون ٿا. ڪيئن فرق ڪيون اسان تو جهڙي ڀنيلجي پٽڪيل سراب ۽ ٻين ڀنيلائيندڙ ۽ پٽڪائيندڙ سرابن ۾؟“
”مان سراب ناهيان، امان. مان لاڪيو آهيان. لاڪيو لالچند وارو.“
مون پوڙهيءَ جو اعتبار رکڻ لاءِ بس ايئن ئي چئي ڏنو ”مان هر سال هت سورج پٽ ڏسڻ ايندو آهيان، ۽ هميشہ پٽڪي ويندو آهيان.“
”صورتون توهان سڀنيءَ جون هڪجهڙيون آهن. ڳالهيون به تہ سڀ ساڳيون ٿا ڪيو. توهان لاڪيا هجو يا لالچند، اسان وٽ تہ سڀ سراب بنجي اچو ٿا! هڪ ڀيرو اچي ڳالهين ئي ڳالهين ۾ اسان جا کوهہ منا ڪري ٿا وڃو. ستلن کي اٿاري، مئلن کي جئاري، اسان جي جهوپن ٻاهريان گاڏين جي ويلن جا نشان ڇڏي هليا ٿا وڃو. اعتبار لاءِ، سرابن جيئن. وري وري دوکي ڏيڻ لاءِ! ڪهڙي خبر تون به اهڙو ئي ڪو دوکو هجين، دولاب هجين، ۽ سرابن جيئن همدرديءَ ڪري هڪ نئين اعتبار جي ديوار ڪڙي ڪندو هجين!“
”نہ نہ. اهڙي ڪا بہ ڳالهہ ناهي، امان.“ مون چيو”مان قطعي ڪو دوکو دولاب ناهيان!“
”تہ پوءِ، تون ڇا هين؟“ڪراڙي وري زخمي شينهن جيئن ڪر ڪنيو.
مونکي خبر نہ هئي تہ مان ڇا هوس. پوڙهيءَ لاءِ منهنجا سڀ شناختي ڪارڊ اڏورا هئا. مونکي فقط ايتري خبر هئي تہ ٿر ملڪ ۾ مان هر سانوڻيءَ ۾ سورج پٽ جي ساوڪ ڏسڻ ايندو هوس ۽ ان جي حسن ۾ وڃائجي الائي ڪيترا ڀيرا رستا ڀلجي ويهي رهندو هوس. هن ڀيري بہ مان رستو ڀلجي پيو هوس. پوڙهو رڍون، ڇوڪري ۽ پوپٽ، سڀ منهنجي ڀل هئا. ٿر جي حقيقت فقط پوڙهيءَ جي اکين ۾ لڪل هئي!

روپلو

روپلي جي ماءُ ڪلمو پڙهيو ۽ شيخڻ بڻجي ويئي. نالو رکيائونس حليمان. چرميءَ مان حليمان ٿي ويئي. هوءَ هر سال فصل لٿي اسان وٽ ايندي هئي. رهندي تہ هوءَ ڪنهن ٻئي ڳوٺ ۾ هئي، پر جڏهن بہ اسان جي ڳوٺ ايندي هئي تہ گهٽ ۾ گهٽ هفتو ضرور ترسندي هئي. بابا کي "ادو" ۽ امان کي "ڀاڄائي" چوندي هئي. هفتي جي ستن راتين مان هڪ رات اسان وٽ بہ ترسندي هئي.هر ڀيري روئندي چوندي هئي،"منهنجو ڪو محرم ناهي. مان حج تي ڪيئن وڃان؟"

هن جي مسلمان ٿيڻ جو سبب هن جو مڙس هو. مڙس ويچاري وفا نہ ڪيس. هن منجهان پنج ٻار هئس. واريءَ جي وٽ ۾ گهر هون. ٻن ايڪڙن جو هاريو ۽ محنت مزوري ڪري گذر سفر ٿي ڪيائون. مڙس بيمار ٿيس تہ ٻائڙن علاج نہ ڪرايس. چرمي زميندار وٽ وئي، پر اتان بہ ڪٿو جواب مليس. ٻار اڃا ننڍا هئس. ڪجهہ ڏينهن ڪانپوءِ مڙس ڏٽي در دم ڏنو. ڪريا ڪرم ڪري، واندو ٿي، ڏيرن مان هڪڙي، ڀاڄائيءَ کي پنهجي گهر اچي رهڻ لاءِ چيو. پر هن چين تہ " مان پنهنجن ٻارن سان خوش آهيان. محنت مزوري ڪري کين ڪارائيندي رهنديس، پر پرائي در تي نہ گذاريندیس."

ان وقت هن جو وڏو پٽ تيرنهن سالن جو ۽ ننڍو اڃا نون سالن جو هو. ڪجهہ مهينا محنت مزوري ڪري هوءَ جيئن تيئن ڪٽي ويئي. ڏيرن جي دل ۾ ڪتر وينل هو سو هنن هڪ ڏينهن ٻل وٺي کيس ڪٽائڻ چاهيو. پر ڳوٺ وارن جي سجاڳي ۽ چرميءَ جي رڙين تي هو کيس ڇڏي ڀڄي ويا. صبح جو خبر پيئي تہ چرميءَ کي ڏيرن وڪڻڻ چاهيو پئي. هنن سوڻي وٺي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙو سودو ڪري ٻه چڏيو هو. چرمي ڏنو تہ هن جو تحفظ ڪرڻ وارا اڄا ننڍا آهن. ان ڪري هوءَ پنهنجن ٻارن کي ساڻ ڪري پنهنجي ماءُ ۽ پيءُ ڏانهن هلي ويئي. اتي بہ هنن کيس تنگ ڪرڻ نہ ڇڏيو. نيٺ ڇا ڪيائين جو ٻارن کي پنهنجي ماءُ ۽ پيءُ حوالي ڪري مسلمان ٿيڻ لاءِ پاڙي ۾ وڃي پناهہ ورتائين. اتي مُلان ذات جون ڪي مايون واقف هيس جن کيس مسلمان ڪرائي پاڻ وٽ ترسايو. هنن وٽ هوءَ يڪو لاءِ رهي پيئي. پوءِ عيد يا ڏياريءَ تي پنهنجن والدين ۽ اولاد وٽ چڪرڙو هڻندي هئي، ۽ هفتو ڏيڊ رهي سوٽي ايندي هئي. هو بہ وٽس ايندا هئا. هوءَ انهن جي خدمت ماءُ ۽ ڌيءُ جيئن ڪندي هئي. ڳوٺ وارا هن جي ان ميل ميلاپ تي هرون ڀرون ناراض نہ ٿيندا هئا.

ڪنهن بہ حالت ۾ شادي ڪرڻ نہ ٿي چاهيائين. پر ان هوندي بہ ڪجهہ ڏين جي پاڻرن رات جي اونداهيءَ ۾ سندس ڪتون پڳيون. سماجي ميل ميلاپ لاءِ هن پنهنجي منهن ٻولئي ماءُ پيءُ جي مٽن مائٽن ۾ وڃڻ شروع ڪيو. جتي کيس تمام گهڻو مانُ مليو. ايئن هڪ اڪيلي رن وارو رتبو تنس ۽ هوءَ گهڻن جي پيٽ بني. عورتن جي صلاح تي نماز قائم ڪيائين. جنهن اوباش ۽ ڏانهس ميرين نگاهن سان ڏسندڙن خلاف بند ٻڌو ۽ هوءَ سڪون سان رهڻ لڳي.

اِهي ضياءَ آمر جي مارشلا جا پويان ڏينهن هئا. انهن ئي ڏينهن ۾ هوءَ اسان جي ڳوٺ آئي تہ پنهنجي ننڍي پٽ روپلي کي بہ پاڻ سان گڏ وٺيو آئي. هن جي عمر هاڻ يارنهن سال کن هئي. هو تہ هو ننڍو پر ڳالهيون هن جون وڏيون هيون. منهنجي ۽ منهنجي دوست مِشوءَ جي ساڻس جهٽ ۾ دوستي ٿي ويئي. ننڍڙي پيل کي پنهنجي ماءُ سان گڏ ڏسي گهڻن جا منهن لهي ويا. چاچي مير کيس ٽڪائڻ کان جواب ڏيئي ڇڏيو. نيٺ هو اسان وٽ رهي پيئي. پهرئين ڏينهن هو اسان جي هڪ بيمار عزيز کي ڏسڻ لاءِ پاڙي جي هڪ گهر ويئي. جتي سڄو ڏينهن ڳوٺ توڙي ان کان ٻاهريان ايندڙ ويندڙ عورتن ۽ مڙسالن کان هنن جي مٽن مائٽن بابت پڇندي رهي.

امڙ مونکي چيو تہ مان ننڍڙي روبلي کي اسڪول، اوطاق ۾ دڪان جو چڪر لڳرائي اچان. ڪيس اسان جي ڳوٺ جي پر سان پراڻي ڪنب، نئين ڪاهيل ڪٽڪ، بان واهہ بہ ڏيکاري اچان ۾ شام جو والي بال تي بہ وٺي وڃان. مون ايئن ئي ڪيو. روبلي کي چاچي حاجيءَ جون رڍون ڏيکاريم، ڳوٺ جون ڍڳيون، مينهون ۾ ٻڪريون بہ ڏيکاريون مانس. جانورن کي پاتل ڳانڊيا، ڳانيون، چڙا ، ڪرڪيون، ڪِرڪ ۾ سنيارون ڏيکاريون مانس. روبلو اسان جي ڳوٺ جا نظارا ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو. شام جو مان ۾ منهنجو دوست مِشو هونئن ئي ڳوٺ جي پرائمري اسڪول تي والي بال کيڏڻ ويندا هئاسين، هن ڀيري روبلي کي بہ ساڻ وٺيو وياسين. ڪافي ماڻهن اسان سان چرچا ڪيا تہ اسان کي هاڻ ڀيل ٽاٽڻ جي ضرورت پيئي آهي.مونکي امان جو سمجهايل هو تہ ڪو ڪجهہ بہ چوي پر ورندي ناهي ڏيڻي. پر جي ڪو گلي پئجي وڃي تہ چوانس،"بابي جو مهمان آهي". پاڻهي مٿس ماڪ پئجي ويندي. جڏهن اسان والي بال کيڏي فارغ ٿياسين تہ مون روبلي کي سڏ ڪيو. هو مون وٽ آيو ۾ مان هن کي مسيت واري نلڪي تي پاڻي پيارڻ لاءِ وٺي ويس. ان ويل سج لٿي واري آذان پئي آئي. اتي وضوءَ جي انتظار ۾ بيٺل هڪ همراهہ مونکان پڇيو."هيءُ ڇوڪر ڪير آهي؟"

مون کيس ڪا بہ ورندي ڪانہ ڏني.

"ڇوڪرو مونکي مسلمان نہ ٿو لڳي!" هن چيو.

"تہ پوءِ توکي ڇاٿو لڳي؟"مون سمجهو تہ ايئن بس پوڳ ٿو ڪري. انڪري مون بہ چئي ڏنومانس.

" هندو ٿو لڳي،" هن پنهنجي ليکي انڪشاف ڪندي چيو."يا تہ ڍيڍ آ، يا وري ڀيل ڪولهي. پر مسلمان ڪونهي!"

روبلو هن ڏانهن وڏي تجسس ۾ غور سان ڏسڻ لڳو.

"سمجهين ٿو تہ هيءُ ڇاٿو چوي؟" مون روبلي کان پڇيو.

روبلي ڪنڌ هاڪار ۾ لوڏي چيو."ها. سڀ ماڻهو ايئن ئي چوندا آهن."

اينري ۾ پنيان مِشو بہ اچي پهتو.

”توهان اجا مسلماني ناهي سگهيا ...“هن مونتي پنهنجي ڪاوڙ چنڊڻ جي ڪوشش ڪئي.

”مسلماني سکبي آهي ڇا؟“ مشو منهنجي ڀاران چيس.” اسين مسلمان جي گهر ۾ پئدا ٿيا آهيون. انڪري اسان کي مسلماني سکڻ جي ضرورت ناهي!“

مشو ٻارنهن درجا پڙهيل هو. انڪري هن کي مُلن سان بحث ڪرڻ ۾ ايندو هو. مونکي امان جو چيل هو تہ ڪنهن سان بحث نہ ڪجانءِ.

مشوءَ جي جواب تي مُلون گهڙي کن لاءِ چپ ٿي ويو. پر وري چيائين. ”هندو جا هٿ لڳل شيءَ حرام هوندي آهي. دين کان پري آهيو نہ انڪري مستي ٿا ڪيو.“

”هن جي ماءُ مسلمان آهي. جنهن جي صدقي هيءُ بہ بخشجي ويندو. تون وڃ، وڃي نماز پڙهہ!“ مِشو سندس ڏيان مسيت ڏانهن ڇڪائيندي بحث جو رخ ٻئي پاسي ڪرائيندي چيو.

”مان انهي مُلين جي پنيان نماز ناهيان پڙهندو.“هم راهہ هڪدم ڦاٽو.

”ڇو؟ اهو ملو مسلمان ناهي ڇا؟“

”مان انهي کي بہ مسلمان ناهيان سمجهندو“مشوءَ کي ذري گهٽ چڙٻ ڏيندي چيائين.”هيءُ قبر پرست آهي!“

”وڃ ... ڄ ڄ....!“مشو جي واڇ ٽڙي ويئي. ”جيڪو مسيت ۾ امامت پيو ڪري اهو بہ مسلمان ناهي! واهہ سائين. واهہ!“

”توهان نوجوان آهيو. ڪجهہ دين کي سمجهو. انگريزي پڙهي سمجهو ٿا تہ سڀڪجهہ ٿا ڄاڻو. دين ايترو آسان ناهي جيترو توهان سمجهو ٿا. دين سمجهڻ ۽ سمجهائڻ خاطر ماڻهن پنهنجون جانيون قربان ڪيون. دين ۾ ديني طريقہ ڪار جو اوهان کي ڪو پتو ئي ڪونهي.“هن ٿورو ساهي پٽي وري چيو.”هندو پليت آ. توهان کي خبر ئي ڪونهي، ان کي توهان گڏ وٺيو پيا هلو.“

”اسان ٻار آهيون اسان کي ڪهڙي خبر!“ مون وچ ۾ ڳالهائڻ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪوشش ڪئي. مشو منهنجي وات تي هٿ رکي ڇڏيو.

"توهان جو قصور ڪونهي، توهان جي وات ۾ گرڻهن وجهندڙن جو ڪارو منهن آ!"

"اسان جا والدين ته سادا آهن. هنن کي ته پنهنجي رزق جي خفي مان وٽي ئي نٿي ملي!" مشو چيس.

"رزق الله جو آهي، بندي جو ان ۾ ڪجهه به نه وڃي!" هن مٿي آڱر کڻندي چيو."مونکي ڏسو مونکي ڪٿان ٿو ملي؟ مان ڪهڙا ٿو هر ڪاهيان! منهنجي ڪهڙي اهڙي نوڪري آهي؟ پوءِ به مونکي رب ڪٿان ته ڏئي ٿو!"

"اسان کي ڪهڙي خبر، توکي الله سائين ڪٿان ٿو ڏئي؟"مشو چيس.

"ته پوءِ ٻڌهو نه...؟ ماڻهن کان پڇو ته مان ڪٿان ٿو آڻيان؟"هن ذري گهٽ وجد ۾ ايندي چيو."الله ٿو ڏئي. او ميان. الله! مٿان... ڇت ڦاڙي ٿو ڏئي!"

"اسان کي ته ڪونه ٿو ڏئي..."مشو نماڻائيءَ مان چيس.

"اعمال سڌاريو."

"توهان پلا ڇا ٿا ڪيو؟"مشو پڇيس. "اسان کي به ته خبر پوي نه؟"

"ٽائم ڪيو. اچو مون وٽ. وقت جي قرباني کان سواءِ دين سکي ئي نه ٿو سگهجي. الله جي قربت لاءِ هيءَ دماغ ولوڙڻو ٿو پوي!"

مونکي ٻانهن جي هڪ پاسي کان نونٽ وٽان روپلي ٿوري چڪ ڏني ۽ چيائين."دلبر هلون. اوندهه پئي ٿئي!"

سامهون مسيت مان جماعت به نماز پڙهي اچي ٻاهر چڙهي. جنهنڪري روپلو ٿورو ٿورو پريشان ٿيڻ لڳو. ڇو ته هو اهڙن ڪيترن ئي تجربن مان گذري چڪو هو.

مسيت مان نڪرندڙن مان ڪيترن مونکان روپلي بابت پڇيو. مون چيومان ته"ماسي حليمان جو پٽ آهي."

ٻن ٽن نمازين ته وڏي اچي مونکان ماسي حليمان بابت پڇيو. هنن روپلي کي خرچي ڏني ۽ مٿي تي هٿ به گهمايو ۽ چيائون." اسان جا پيءُ کي سلام ڏجانءِ ۽ چئجانس ته اسان وٽان چڪر هڻندي وڃي!"

جڏهن ڪان اسان جي ڳوٺ جي ڳڌيل مسيت ۾ واڍن جي ڳوٺ مان نئون ملون آيو هو، تڏهن ڪان مقامي ملن ۽ ماڻهن وچ ۾ سوچ جي هڪ واضع لڪير ڇڪجڻ لڳي. نئن تي ڳڌجندڙ ۽ بحث ڪندڙ همراهه به ان جي مخالف مُلئين جو بالڪو هو. هت انڪري ايندو هو ته جيئن هتان وارن همراهن سان مناظرا ۽ بحث ڪري ماڻهن جي ذهنن ۾ شڪ ۽ دلين ۾ وڏيڪ وٺي وجهي سگهي. هن جي ان تبليغ ڪري هتي ماڻهو ماڻهو ڪان ڇڪجي هلڻ لڳا هئا. ڪين ايئن ٿي لڳو جڻ ته جنهن ڪنهن سان ملڻ سان سندن ايمان خطري ۾ هو. جنهنڪري آس پاس جي ڳوٺن ۾ ننڍيون ننڍيون ٽوليون ٺهڻ لڳيون هيون. ڪي اهل حديث، ڪي بريلوي، ڪي وهابي، ڪي صوفي ته ڪي مولائي سڏجڻ لڳا هئا.

ان ننڍڙي بحث ڪي ڇڏي اسان جو بيو سارو ڇڪر ڪامياب رهيو. اسان گهر موٽي آياسين ته ڪنهن سان به ڪا ڳالهه ڪونه ڪئيسين. رات جو امان ۽ مون ماسي حليمان ۽ روپلي سان دل کولي ڪچهري ڪئي. مون بتيءَ تي روپلي کي پنهنجي ڪتابن منجهه ڇپيل ڦوٽا ڏيکاريا. ڪتابن مان رٽيل بيت ٻڌايامانس. ماسيءَ ڪان اسان مارواڙيءَ ۾ گيت ٻڌو:

او اري، رائيچند جِيو، او ٻوليان چاليان ڪرو،

.......منا منرا مينا ري......او تمين آئو ني....

او مانجا رائيچند جيو...... او تمين آئو ني....

ڳائيندي ڳائيندي ماسي حليمان جي اکين مان نير وهي آيا. خبر ناهي ته هن ڪنهن کي پئي ياد ڪيو ۽ ڇا ٿي چيو. پر ڪنهن ويجهي ۽ دلگهرئي سان جڻ هوءَ مخاطب هئي.

”ايئن هو نه روپلا؟“ مون روپلي کان گيت جي معنيٰ پڇڻ جي ڪوشش ڪئي. هن هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏي منهنجي ڳالهه جي تائيد ڪئي. جي زبان سان ”ها“ چوي ها ته شايد روئي پوي ها.

پر رات جو مونکان روپلي الائي ڇو پڇيو، ”دلبر، تون نماز ڪونه ٿو پڙهين؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون چيو، ”نـا!“

”ڇو؟“هن معصوميت منجهان پڇيو”ملان توتي ڪاوڙجي ڪونہ ٿو؟“

”خبر ناهي، يار. ڪاوڙبو تہ ضرور هوندو“مون چيو ”پر اهي سڀ بابا ڪان ڏجن ٿا.“

”ڪهڙي بابا ڪان؟“

”منهنجي پيءُ ڪان...“

”ڪٿي آ، تنهنجو پيءُ؟“

”ٻنيءَ تي...“

”اتي ويندو هين؟“

”هائو پر ڪڏهن ڪڏهن.“مون وراڻيو”هاڻ جڏهن مان ڏهين ڪلاس ۾ ايندس تہ بابي وٽ رهي پوندس. ڏهينءَ ۾ جام محنت ڪرڻي ٿي پوي“

روپلو ڪنهن سوچ ۾ ٻڏي ويو.

مون پڇيومانس، ”مونکان تہ جام پڇئي، پر تو تہ ڪونہ ٻڌايو، تون ڇا ٿو ڪرين؟“

”مان؟“

”ها، تون..!“مون ڪيس يقين ڏيارڻ جي ڪوشش ڪئي.

روپلو ڀيريان ٿورو کليو. پوءِ چيائين، ”راڻي جون رڍون ٿو چاريان.“

”ڪنهنجون؟“

”راڻي بادل سنگ جون....“

”اهو وري ڪير آ؟“

”راڻو؟“

”ها، ها، راڻو“ مون چيو ”مان توکان اُن جو ئي تہ پڇان پيو.“

”خبر ناهي، يار“ روپلي ذهن تي زور ڏيندي چيو”هو مونکي مهيني ۾ هڪ ڀيرو ٻاڙ وٽ گهرائيندو آهي. پر هو مونسان ٻاڙ ناهي ملندو.“

”ڇو؟“

”خبر ناهي، يار!“

”خبر ناهي؟ توکي بہ خبر ناهي؟“ مون عجب کائيندي کائنس پڇيو”هن جي اکين ۾ ايڏو تاب آهي ڇا؟“

”نہ نہ. تاب جي ڳالهہ ناهي. مونکي هن ڏي ڏسڻ جو حڪم ئي ناهي!“روپلي چيو”هو اُچي ذات وارو نڪر آ ۽ مان ...... “ هن لفظ کائي وري چيو” هو ڪڏهن بہ منهجي اک تي ناهي چڙهيو!“

”اووو..... اهو تہ وڏو معاملو ٿو لڳي!“

”ها, ايئن ئي آهي. هن جا ڪيترائي نوڪر آهن. هن جو هڪ بجير منشي مون وٽ واڙ تي ايندو آهي ۽ مونکي ڪم ڪار يا ڪا شيءِ چوڻي هوندي اٿس تہ چئي هليو ويندو آهي. مان تو وانگر يار پڙهي نہ ٿو سگهان. نڪر جو منشي چئي ٿو تہ هو سنڌ ۾ بني وٺندو تہ مونکي اتي ضرور نوڪر رکندو. مان بنيءَ تي رهي ٽريڪٽر هلائڻ سگهندس. مونکي ڊرائوريءَ جو الاهي شوق آهي.“

”تون هن کي ڇڏي هت اچي رهہ نہ!“

”ڪنهن وٽ؟“

مان پهريان تہ منجهي پيس. پر پوءِ چيومانس تہ”سنڌ ۾ جام زميندار آهن. توکي جام پيسا ڏيندا.“

”تر ۾ ڪئين هاري نوڪر تي نڪر وٽ ڪمائين پيا. توري گهٽي گيسر بہ ڪن ٿا. پر نڪر ڪجهہ بہ ڪونہ ٿو چئينَ.“

”مطلب تہ تون اتي خوش آهين!“

”خوش ناهيان, پر نيڪ آهيان. امان ڪان پري رهي ڪير خوش ٿيندو؟“روپلي چيو.”مان تہ اڃا ننڍو آهيان. منهجو وڏو ڀاءُ ساماري ۾ بني ڪندو آهي. بہ ٽي پيرا زميندار بڏي ڇڏيس. هاڻ تہ الاءِ ڪٿي آهي!“

مان ۽ روپلو آمهون سامهون ڇپرڙي جي پڏر تي ستا پياهئاسون. پئي هيڏانهن هوڏانهن جون خبرون ڪيونسين. امان ۽ ماسي حليمان ڳوٺ جي آيل ماين سان پئي ڪچهريون ڪيون.

ايئن ڳالهيون ۽ خبرون چارون ڪندي ان رات اسان کي ننڊ ڪٽي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويئي. صبح جو اٺياسون تہ نيرن کان اڳ ئي روپلي مونکان عجيب سوال ڪيو. پڇيائين، "دلبر، جي مان مسلمان ٿيان تہ ... ماڻهو مونکي ايئن تہ نہ ڏسندا؟"

مان ڏڪي ويس. ڪيترو وقت تہ مان هن جي اکين ۾ ڏسندو رهيس. هن جي اکين ۾ ڍنڍ لهي آئي هئي.

"يار، مونکي خبر ناهي. پر تون ايئن ڇو ٿو چوين؟ تورات جو ننڍ تہ ڪئي آهي نہ؟ "مون هن جي ان عجيب سوال جو جواب لهڻ ٿي چاهيو.

پر روپلي مونکي ورندي نہ ڏني. پاڻ سنيالي فقط ايترو چيائين، "يار، مون توسان پوڳ پئي ڪيو. بس چڙينس. هندو مسلمانيءَ ۾ ڇا هي رکيو. ماڻهو ماڻهو آهي. ڪائڻ لاءِ بہ گرنهن ماني ۽ سمهڻ لاءِ بہ گز زمين. بس! انکان وڌيڪ بيو ڇا کپي ماڻهوءَ کي!"

روپلي گهڻيون ئي وضاحتون ڪيون پر منهنجو تجسس نہ مئو.مان اجا بہ ڏانهس حيرت مان ڏسندو رهيس.

ڪنهن مهل اندر جي اوچتي اڌمي سان هن جي اکين جا گهٽ گهيڙ پجي پيا. ٻئي ٻانهون گوڏن ٻاهريان ورائي منهن مونن ۾ ڏيئي ڇڏيائين. سڏڪي سڏڪي جڏهن بس ڪيائين تہ چيائين،"نيڪ آ، دلبر، سڀ ڪجهہ نيڪ آ.بس گهڙي کن لئہ دل ننڍڙي ٿي وئي هئي!"

ٻي ساعت ٻئي جڻا اٿي اسان جي گهر پويان وهندڙ واٽر تان هٿ منهن ڌوئڻ هليا وياسون.

راڌاءِ ڪمني ـ هڪ ننڍڙي پيار ڪهاڻي

چون ٿا تہ هو اڌ مستانو هو. هن جي مستاني ٿيڻ پنيان هڪ خوبصورت پورهيت عورت جو هٿ هو يا جيڪو سماجي نظام هو ان جو! پر هو مٿو اگهاڙو ڪري هلندو هو. پيرن ۾ جتي بہ نہ پائيندو هو. فقط گوڏ ۽ قميس پاتل هوندي هيس. هٿ ۾ وڄائڻ وارو چمٽو هوندو هيس، جو عشق ۾ ناڪام ٿيڻ بعد کنيو هئائين.

هو چمٽو وڄائي "جگني" ۽ سنڌو چيل ڪلام "اوڏڻي" ڳائي خيرات گهرندو هو. ٻيا لتا توڙي محمد رفيع جا گانا بہ ڳائيندو هو. رڙڪري جڏهن "او، مينو عشق اوڏڻ دي ڏٺايا ملنگا" چوندو هو تہ سندس ساجي ٽنگ پٺي عارف لوهار جيئان لڏندي هيس. هو ڦيري يا گهمري نہ پائيندو هو. پر ٽنگون مسلسل لوڏيندو رهندو هو. "اوڏڻ" ڏکهو نظم هو جو پاڻ چيو هئائين..

عجيب ماڻهو هو. پئسا يا داد ملندو هوس تہ ٻانهون بہ ٻڌندو هو ۽ سر بہ جهڪائيندو هو. اصل ۾ جڏهن مکي سڪي ۽ واريا سو ملڪ آباد ٿيڻ لڳو تہ حڪومت هٿ طرحين طرحين جا ماڻهو وٺي اچي آباد ڪيا. پر ڪمنيءَ جا ابا ڏاڏا شايد انگريزن جي پهرين آبادڪاريءَ دوران آيا هئا. هو مسڪين هاري هئا. جيئن فوجين جا ڪمي. يا مصلي يا مزارا. بهرحال ڪنهن اهڙي سچاٽپ سان ٽنگجي آيا هئا جو پاڻ کان وڏيڪ پيسي واري ماڻهو سامهون پاڻ کي ڪمتر سمجهندا هئا. پوءِ اتي ئي سانگهڙ ۽ نوابشاهہ جي وچ تي پٺي پٽڪيا.

پر جڏهن چَڪن ۾ مٿيءَ جون پٽيون ناهيندڙ سندي ئي ڪلاس جي هڪ شادي شده اوڏڻ سان هن جي اکين جا پاند اٽڪيا تہ هن جي دل ۾

هڪ ئي وقت ڪوئل بہ ٻولڻ لڳي تہ شينهن بہ گجگوڙون ڪرڻ لڳا. دل۔ لڳي پنهنجو رستو ورتو. چو تہ دل پنهنجو دڳ پاڻ ونندي آهي. هو عشق جو انيڪ رنگن وارو ۽ دل جي تارن ۾ سرمنڊل ڇيڙيندڙ روڊميپ وٺي بابا جي اوطاق نما اوتاري تي پڄي آيا. پر بابا وٽ اچي هن عشق جي ان تعلق مٿان ڪاسائي واري ڪاتي رکي. ان وڏي ڪلاس جي ٻوٺواري ڪيائين جيڪو غير مسلمانن سان پنهنجي ملڪ ۾ سدائين ڪندو آيو هو. هن ملان گهرائي محبوب کي مسلمان ڪيو. عشق کي مذهبي تحفظ جو ٿپو هڻايائين. پر مذهب بہ هن جي مزور ۽ ٻڙي سماجي طور حيثيت هئڻ ڪري هن کي تحفظ ڏياري نہ سگهيو.

ڪجهہ ڏينهن تہ بابا وٽ ويهي محبوب جا سپ تجلا پسيائين. پر ڪنهن جي پٺ نہ هئڻ ڪري پنهنجي عشق کي عام اڳيان ظاهر ڪري نہ سگهيو. جيترا ڏينهن لڪي يارن جي اوطاقن ۽ جهنگن جهرن ۾ پناهہ وٺندو رهيو اوترا ڏينهن هن جا يائر ۽ عزيز ٺاڻن ۽ جيلن تي لوڙيندا رهيا. مهينو کن هن عشق جو جام پيتو پر نيٺ هڪ ڏينهن ماٺن جاسوسي ڪري پڌرائي وڌس. پوليس ڪتي ڪتي هيٺا حال ڪيس. بانهن تہ اوڏ پنهنجي واپس وٺي ويا. پر ڪمني پوليس جي مارن ۽ مائٽ اغيارن هٿان ڏڪارجي تڙجي ويو. جنهنڪري اڌ چريو بنجي در در پيو واڪا ڪندو هو.

بابا ڳالهہ ڪندو هو تہ هن جڏهن چنبي جي ويجهو ڪنهن زميندار جي ٻنيءَ مان جهنگ جا لاهہ پٽي ڪڍيا. ڪمني پنهنجي يارٽيءَ کي اتي ڪٺي آيو. بابا جو اتي ڇٺونرو نهيل هو.هو چوندو هو تہ هن ٻنهيءَ کي هفتي ڏيڍ جو سيڌو سامان وٺي ڇٺونري اندر رهايو. هو پاڻ لوڙهي ٻاهريان هڪ وڻ هينيان کٽ رکي سمهندو رهيو.ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ اجازت وٺي هو الائي ڪيڏانهن هليا ويا.

جڏهن جيل ڪاٽي سزا مان ڇٽي آيو تہ مائٽن ڪيس پاڻ وٽ رهائڻ کان جواب ڏيئي ڇڏيس. زال بہ ڇڏي مائٽن هلي ويس. سو جڏهن ڪنهن بہ اچڻ ڪونہ ٿي ڏنس تہ هو اڪثر ڳجهڙيہ چاليهہ چڪ ۽ مکيءَ جي اندرئين

ڳوٺڻ ۾ ننڍي وڏي مزوري ڪري گذارڻ لڳو. اڪثر اوطاقن ۾ رهڻ ڪري، اوطاقي تمدن مٿس اثر ڪيو. هو شاعري به ڪرڻ لڳو ته ڳائڻ به شروع ڪري ڏنائين. سنڌ ۾ گهور جي رواج گهٽڻ جا گهر هلايا، سو ڪمنيءَ جو به گاڏو گهلجڻ لڳو. ڪجهه وقت ته هو ڏڳا وني پڙيءَ تي کپائيندو رهيو. پر جڏهن به فصل لهندا هئا ته هو مکيءَ جي ڳوٺن جو ڦيرو ضرور ڪندو هو. هن جي اچڻ سان اوطاق هجي يا ڪنهن وڻ جي ڇانوَ ننڍن وڏن ۽ ٻارن ٻڍن جي ڀيهه لڳي ويندي هئي. جڏهن به ۽ جتي به لاڏائو ڪٽنبن کي ڏسندو هو ته ٻوڙي وڃي انهن ۾ پنهنجي راڌا جي تلاش ڪندو هو. ڪائنن پڇندو هو ۽ ڏس پتو نه ملڻ تي مايوس ٿي موٽي ايندو هو.

هڪ ڏينهن راڌا وارن جو لڏو مکيءَ جي هڪ ڳوٺ ويجهو ڪنهن باغ جي پٽ ڏيڻ لاءِ اچي لنگهيو. ڪمني ان ويل ان ڳوٺ جي اوطاق تي ئي ٽڪيل هو. هن اوطاق تان ئي راڌا کي گڏهه مٿان وينل سجاتو. ٻوڙي جڏهن ويجهو ويو ته سندس نظرون مٿس پونديءَ ئي وجد ۾ اچي ويو. پوءِ ته اهي جهُمريون پاتائين جو آخر بيهوش ٿي ڪري پيو. جيئن ئي سڄاڳ ٿيو هڪ تنگ کان منٻو هو. هٿ جي مرين ۾ سور هيس. پيرن جون آڱريون سڄيل هيس. اکيون ڏرا ڏيئي اندر گهڙي ويون هيس. هو ٽانڊن تي پئي هليو. چر ٻيليءَ جهڙن ٽامٽن ٽانڊن هن جي پيرن کي پئي وڍيو. هن جي پنن ۾ سڇپترا پئي لڳا. ڪنن ۾ سپاهين جي گارين جي ريهه پئي ٻريس. گوڏ مان شورو پئي ٽميس. چوڪرن جڏهن اوطاق ۾ ڪٽ تي سمهاريس ته ننڊ ولين ۾ ويڙهجي ويو. عشق ۽ ايذاءُ جو ڪپر، ڪيف ۽ سرور جو ٻل ٻنجي کيس ٻکجي ويو.

جهرڪين جي آکيري ۾ نانگ گهڙي آيو هو. هن اک پٽي ته سج به ڪانا چڙهي چڪو هو. هو اوطاق مان ٻاهر نڪري سامهون نازبوءِ جي ٻوٽي جي پير ۾ پيشاب ڪرڻ ويهي رهيو. اوطاق اندر رڙندڙ جهرڪيون خاموش ٿي ويون. شهر کان ايندڙ برف جي ڪارخاني تي ڪم ڪندڙ عنايت ٻڌايس ته اوڏ سامهون ڪرستانن جي باغ جي پٽ پيا ڏين. هن چمٽو آسمان ڏي اڇلايو. نه مٿي پولار هو نه هيٺ پاٽي هو. چمٽو هن جي هٿن مان نڪري سُرن

سميت وچي پنهنجي قدردانن کي پهتو. ڪمنيءَ جون جڏيون تنگون ۽ سڄيل پير بہ هاڻ سڏائيءَ ۾ سفر ڪرڻ لڳا. هو باغ ٻاهريان چڪر لڳائي آلي ديوار کي ڏسندو مٿيءَ واري ڪڏ ويجهو ويهي رهيو. وار وڏا هجڻ ڪري، ڏاڙهي ڇڏيل هئڻ ڪري ۽ لٽا ميرا ۽ بي ترتيب هئڻ ڪري ڪنهن بہ هن جي موجودگيءَ جو نوٽس نہ ورتو. ان جي برعڪس اوڏن مان ڪن تہ ڪيس اوتار سمجهڻ شروع ڪيو. هو بہ ڪڏ مان مٽي پٽي ان جي ڪناري تي وڏا وڏا گولا ناهي رکڻ لڳو. راڌا ۽ بہ تي پيون اوڏڻيون گڏهن تي چڙهي جڏهن مٽي کڻڻ تي آيون تہ هو بہ انهن کي پنهنجا گولا آڇڻ لڳو. پر اوڏڻين کي هن جي گولن جي ضرورت نہ هئي. ايئن هو انهن گولن کي رات جو پاڻيءَ ۾ لاهي رکندو هو ۽ صبح جو ٻاهر ڪڍي هر واري راڌا کي آڇيندو رهندو هو. هن جي ان عمل تي اوڏن ۾ اهو مشهور ٿي ويو تہ هو هڪ درويش آهي. انڪري روز ڪيس ماني پاڻي رسائڻ لڳا.

اوچتو هڪ ڏينهن راڌا جي ننڍڙي پٽ کي بخار ٿي پيو. هوءَ بہ ڪيس درويش سمجهي وٺس ڦيڻي لاءِ ڪٺي آئي. هوءَ جڏهن ويجهو پهتي تہ ڪمنيءَ راڌا کي ڏسي اٿي بيٺو. راڌا مٿي وارو ڪپڙو ٿورو هيٺ سرڪائي هلڪڙو گهنڊ ڪڍي ڪيس چيو تہ "فقير سائين، ننڍڙي کي تپ نٿو ڇڏي ڪا دعا ڏيو. ڪو ڦيڻو رکي ڏيو!"

ڪمني ننڍڙي کي هن جي هنج مان ڪٺي ورتو ۽ مڻ مڻ ڪري بہ ٽي ڦوڪا ڏيئي وري سندس هنج ۾ ڏيئي ڇڏيائين. راڌا جو ٻارڙو ٻئي ڏينهن چڱو ڀلو ٿي ويو. صبح جو مٿي ڍوئڻ ايندي مهل هوءَ فقير لاءِ منڍي ماني کڻيو آئي. جڏهن ڪپڙي جو گهنڊ ناهي ڪيس ماني ڏيڻ لڳي تہ ڪمني پنهنجي منهن تان وارن جون ڇڳون هٽائي راڌا ڏي ڏسڻ لڳو. پريان ٻير جي وڻ تي وينل ٻن ڪانگن پاڻ ۾ چنهبون ملايون. راڌا سندس چهرو ڏسي تپرس ۾ پئجي ويئي. جڏبن جي چولي مڪ تي ظاهر ٿي هن جي جان کي ترو تار ڪندي هلي ويئي.

"ڪمني تون؟" هن جي زبان مان نڪتو. پر ڪمنيءَ جي اکين مان

فقط ٻه لڙڪ لڙيا ۽ ڪاٻه ورندي نه آئي. راڏا ساٽس ڳالهائڻ جي ڪوشش ڪئي، پر ڪمني ڪو ٻه جواب نه ڏنس. هوءَ سمجهي ويئي ۽ اتان هلي ويئي.

ايئن جڏهن اوڏن ۾ اهو هُلي ويو ته فقير سندن لاءِ رحمت بنجي آيو آهي ته سندس روز ڪا نه ڪا خدمت ڪرڻ لڳا.راتو رات هنن ڪيس جهوپڙي ٻه اڏي ڏني. راڏا ۽ ٻيون مايون هڪ نه ٻئي ڏينهن وٽس مرادون کڻي وڃڻ لڳيون.واڏا ته ڪيس ڏسي رڳو پنهنجو عشق ٿي سائو ڪيو. پيار ۽ محبت جي ڪوماٽل سلي کي پاڻي ڏيڻ لاءِ محبوب جو ديدار لازمي هو. پر محبوب جيڪا نئين صورت وٺي آيو هو سا راڏا لاءِ ڏاڍي دلچسپ هئي. هو راڏا هوندي گهٽن سامهون پنهنجي منهن تان وار نه هٽائيندو هو. راڏا ويلي هو وچان سينڌ ڪري ڪيس ٻن اکين سان ڏسندو رهندو هو. پر ساٽس ڳالهائيندو نه هو. هو ڪنهن سان ٻه نه ڳالهائيندو هو. راڏا کي ٻيهر ڏسڻ ڪانپوءِ هن پنهنجي زبان تي تالو هٽي چڙهيو هو. اهو ڪامياب نسخو هو. ڪجهه ڏينهن بعد راڏا وٽس اهو ٻار ٻه وٺي آئي جو منجهانئس ٿيو هو. وٺي ته هو ظاهري طور دعا لاءِ آئي هئي پر اصل مقصد ڪيس ڏيکارڻ هو. ڪمني ٻار جي مٿي تي هٿ ڦيريندي راڏا ڏانهن ڏٺو. هن اشارن ۾ چيس "تنهنجو منهنجو آهي!" ڪمني مٿو لوڏي تائيد ڪئي. راڏا جا چپ تڙي پيا. ايئن درشن جي دري کلي پيئي.

ڪجهه ڏينهن ڪان پوءِ اوڏ ڪيس پنهنجن پکن ڏانهن وٺي ويا. هاڻ هو اوڏانهن ئي رهڻ لڳو. ڪوٽ نهندو رهيو. ڪمنيءَ جي فقيريءَ ۾ نکار ايندو ويو. نيٺ ڪوٽ نهي راس ٿيو ۽ اوڏ ڪنهن ٻي منزل ڏانهن سهڙڻ لڳا. اسان جي ڳوٺ وارن مان ڪنهن ڏٺو هڪ وڏن وارن وارو درويش صفت ماڻهو اوڏن جي لڏي واري قافلي ۾ راڏا جي پنيان هلندڙ گڏهه تي لڏندو لمندو پئي ويو. هن کي ڪپڙا ته صاف پاتل هئا. پر پيرن ۾ جتي نه هئي.

سِيگل، سمنڊ ۽ گيتا

سيگل کي خبر نہ هئي تہ هُو ڪڏهن ساڳئي گيڙو راجستاني پٿرن سان اسريل اُن ننڍڙي خوبصورت گهر ۾ موٽي ايندو جتي گيتا جا ٽهڪڙا، هُن جي نازڪ ڪنن جي ڍُهلڙين سان ٽڪرائجي ڪنهن ڪمزور چوليءَ جيئن اڏ ۾ ٽٽي پوندا هئا. بي ترتيب شهر جي ڀرپور آباديءَ واري علائقي جي هڪ سوڙهي ڳليءَ ۾ هُن لئہ وري بہ ساڳيو در کُليو هو جنهن جي تاڪن جي وچ واري وٿي سدائين هـُن لئہ جهاتين ۾ هوندي هـُئي. بہ اکيون ـ گول گول، معمول کان وڏيون ـ سندس چهري جي معصوميت ۾ ايئن وجائجي ويندڙيون هيون، جڻ تہ مينهن ڪٽينّ ۾ ڪا اندلٺ جـُڙي پوندي هـجي.

سو زندگيءَ جي قيمتي اڄ وري ڪيس گيتا جي در تي اچي بيهاريو هو. ڪال بيل تي آڱر رکندي هـُن جا هٿ ڏڪي رهيا هـُئا. گهنٽي وڳي تہ دروازي مان آواز آيو: " ڪير؟" ــ هو اندر تهائين ڪنهن اٽلڪي ڪرنٽ ۾ ونجي ويو. سـُوال جي مدِّرتا، مـَن جي وياڪلتا ۾ ليئو پائي اِهو چوڻ تي مجبور ڪيس تہ:"مان ـ سيگل!"

الائي ڪيتري عرصي کانپوءِ هـُن پنهنجو نالو کنيو هو. هـُن کي ياد آيو تہ هو جڏهن بہ وٽس ايندو هو تہ گيتا کانئس ساڳيو ئي سوال پڇندي هـُئي، ۽ هو"سيگل" چئي اندر هليو ويندو هو.

دروازي اندريان آواز جي لمس هـُن جي من ۾ هڪ ڀيرو وري اُن سدا بهار موسم جا گـُل قلاري ڇڏيا، جنهن جي سـُرهاڻ اجا تائين ڪيس جيئرو رکيو پئي آئي. پوءِ دروازي جي وِٿيءَ مان ڳورڙن هٿن جو رڱو اولون ظاهر ٿيو. ٻن حِجابي نيڻن جي چلڪي ۾ هـُن هڪ وار ٻيهر جيئري رهڻ

جي تمنا محسوس ڪري ورتي. دروازي جي اِها وِٽي اچا جڏهن وڏي ٿي تہ هو اندر هليو ويو. هـُن ڏٺو سامهون گيتا بيٺي هـُئي.

"اچو سر!" هـُن ڪيس مـُرڪي اچا بہ اندر اچڻ جي دعوت ڏني.

سيگل ساڳئي ئي ڪمري جي ساڄي ڪنڌ ۾ رکيل نيٺ سان واٽيل اُن ڪُرسيءَ تي وڃي ويهي رهيو جتي ديوار سامهون گيتا جي ڦُل اِسڪيپ تصوير ٽنگيل هـُئي. هو گهڙي ڪن لئہ اُن تصوير ۾ گُم ٿي ويو.

ــ سمنڊ ڪناري ڇولين جي پسمنظر ۾ سائي، نيري ۽ پيلي گلابي پٽن واري چادر ۾ ويڙهيل گيتا. سامونڊي هوائن جي ڪينچل ڪان پنهنجن اُڏامندڙ اٽين وارن کي بچائي رهي هـُئي. سمنڊ، جنهن جو رڱو نالو ڪٽڻ سان دل لامحدود وسعتن ۾ ڦهلجي ويندي آهي، اُتي گيتا جا نيڻ قزاقن جي چالبازين کان ڏُور ڪنهن وڻجاري جي آمد جو اوسيئڙو اُٽي رهيا هـُئا!

عجيب ڪيفيتن ۾ نڪتل اِن تصوير ۾ هـُن جي جاميٽريءَ جا سڀ نڪت زندگيءَ سان ڀرپور وجود جي تشريح ڪري رهيا هئا. سيگل کي الائي ڇو اُن ويل ڪنهن ڪهاڻيءَ جي خوبرو نائڪ "ايلن" ياد آئي، جا سمنڊ پار رهندڙ محبوب جا سپنا ڏسندي بہ ڪنهن اٽلڪي خوف سبب پنهنجو شهر ڇڏي نہ سگهي هـُئي.

"ڇا گيتا بہ ڪو اهڙو سپنو ڏٺو هو؟" هـُن تصوير تان نظر هٽائي پنهنجي پاڻ کان پڇيو. پر هو اُن ويل ڪو خاطر خواهہ جواب ڳولي نہ سگهيو.

پوءِ ڪنهن مهل دروازي جي چيرجڻ جو آواز آيو. هـُن ڪنڌ ورائي ڏٺو تہ سـُمـَن پنهنجي نوٽ بـُوڪ سميت اندر داخل ٿي. سـُمـَن کان اڳ سرينهن جي گـُلن مان ڇٽندڙ خوشبوءِ جي هڪ رولاڪ ڇـَـٽَ سيگل جي حواسن ۾ سـُتل سراب کي جاڳائي وِڌو. جنهن جي ڦڙتيءَ ۾ گيتا جي نگاهن جي تـِـڪَ سمايل هـُئي.

سـُـمـَن جيتوڻيڪ ميٽرڪ اڃا مس ڪئي هئي، پر هـُن جو خيال هو تہ ڪاليج وڃڻ کان اڳ هـُن جو ذهن بلڪل تيار هجڻ گهرجي. هـُن شايد پنهنجي پاڻ کي دوکي ۾ رکڻ نہ ٿي چاهيو. انڪري هـُن کي بين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مضمونن سان گڏ ادب سان بہ دلچسپي هـُئي. هـُن سيگل کان ادب پڙهڻ تي چاهيو. پر هـُوءِان تي حيران هو."اِن عمر ۾ هوءَ ادب کي ڪيئن سمجهنديءَ" سيگل هڪ عجيب مونجهاري ۾ پئجي ويو.

"آخر گرامر ڇو نہ؟" هـُن نيٺ تہ سـُمـَن کان پـُڇي ورتو.

هـُن ڏيرج وچان وراڻيو"گرامر تہ مان ديديءَ کان بہ سکي سگهان ٿي."

"ديديءَ کان ڇو؟"

"ديديءَ کان انڪريِ جو هوءَ اڄڪلهہ ٽيوشن پڙهائي ٿي." هـُن ساڳي معصوميت وچان وراڻيو.

سيگل جي خوشيءَ جي ڪا انتها نہ رهي. هو حيرت ۽ پيار مان ڏانهس ڏسڻ لڳو. گيتا ٽيوشن پڙهائي پئي.اِها سچ پچ تہ خوشيءَ جهڙي ڳالهہ هـُئي. هـُن جو پڪ مڃي ماني وارو ضرور هو. پر گيتا جا ارادا ڏسي دل کي تسلي آيس تہ هوءَ "ديوارن" مان نڪرڻ تي چاهي. هوءَ چاهي ٿي تہ ڪنهن جي آڱرين کي جهلي دل جي دنيا آباد ڪجي. هوءَ آزاد ٿيڻ چاهي ٿي. هوءَ پنهنجن پيرن تي بيهڻ گهري ٿي. دل ۾ڪيئي خيال آيس. پر گيتا جو مـَن ڪتي بينل هو. کيس خبر نہ هـُئي.

هـُن سـُمـَن کي ادب، اُن جي ڪارج، اِرتقا ۽ اُن جي تاريخي پسمنظر بابت بـُڌايو. زندگي ۽ ادب جي سنجوگ بابت کيس ڄاڻ ڏني. کيس اِهو بہ ٻڌايائين تہ ـ هڪ تصوير اُها ٿيندي آهي. جا آرسيءَ ۾ ڏسبي آهي. ۽ ٻي تصوير مـَن اندر جي آئيني ۾ جـُڙندي آهي. جنهن جو حقيقي عڪس خود آئيني جي ارتقا. تبديلي ۽ تحريڪ جو سبب بڻبو آهي. ادب آئيني جو اُهو عڪس آهي جو پنهنجي شڪل تبديل ڪرڻ سان گڏوگڏ آئيني جي شڪل ّبہ تبديل ڪندو اڳتي وڌندو رهندو آهي. خود سيگل هڪ آئينو هو. هو پاڻ بہ تہ هڪ عڪس نهڻ واري حادثي ۾ وجود ۾آيو هو. هـُن کي اِها بہ خبر هـُئي تہ هـُن جي روح ۾ رچيل رنگ ڪنهن جا آهن. ۽ اُنهن رنگن ۾ رچيل خوشبوءِ ڪنهن سمائي آهي. سوچيندي سوچيندي هـُن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ذهن تي هڪ سوال اُڀريو:

”ڇا سُمَن گيتا جو پرتوَ تہ نہ آهي؟“

هو سوچ جي لوچ ۾ ٻُڏي ويو. پر سُتت ئي پاڻيءَ جي اُڃ ڪيس ساڳي دنيا ۾ موٽائي آئي. هُن پاڻي گهريو ۽ سُمَن اُٿي گهر اندر هلي ويئي. هُن تڏو شوڪارو ڀري پنهنجي اکين تي هٿ ڏيئي ڇڏيا.

" ڪهڙي دنيا ۾ اچي نڪتو آهيان،“ هن دل ئي دل ۾ چيو"جتي خيالن ۽ ويچارن جي سچي تي پورڻ جو گُمان هرُ پل ڏينيوءَ جيئن ڏنگيندو تو رهي.“

هو سوچي رهيو هو. پر جڏهن هُن جون اکيون کُليون تہ هُن ڏٺو گيتا سندس سامهون گلاس پاڻيءَ جو جهليو بيٺي هُئي. گيتا ڏانهس پاڻي وڌايو تہ هو پريشان ٿي ويو. هُن هڪ ئي ساهيءَ ۾ سمورو پاڻي پي ڇڏيو.

”ٻيو سر؟“ گيتا پنهنجا نيڻ کڻي ڏانهس ڏٺو.

” نو، ٿينڪ يُو.“

گيتا گلاس رکي سندس سامهون ٿي ويهي رهي. هوءَ سانئس ڳچْ عرصي کانپوءِ ملي هُئي، انڪري سمجهہ ۾ نہ ٿي آيس تہ ڇا ڳالهائي.

”ڪيئن آهيو سر؟“ گيتا ابتدا ڪندي پڇيس.

”بس، نيڪ آهيان.“

”الاهي وقت لڳائي ڇڏيَوَ؟ ڪٿي هُيَوَ سر؟“

" اِتي ئي ـ اِنهي شهر ۾. پاڻ کي مصروف رکڻ لئہ جيڪو ڪجهہ مليو پئي، ڪيم پئي.“

”مونسان رابطو بہ نہ رکيَوَ؟“ گيتا ايئن سوال ڪيس جڻ تہ هوءَ ان عرصي ۾ سانئس ملڻ چاهيندي هجي.

”مون وٽ تنهنجو فون نمبر جو نہ هو!“

”پاڻ وٽ فون نمبر نہ رکڻ واري قسم تہ نہ ٽوڙيَوَ سر، پر بہ قدم ڀري اچڻ بہ پسند نہ ڪيَوَ!“

هو هڪدم پريشان ٿي ويو. سمجهہ نہ ٿي آيس تہ ڇا چوي.

”اڄ بہ نياپي تي آيا هوندؤ؟“

”خالي نياپو بہ تہ نہ هو....؟؟“ سيگل هلڪڙو احتجاج ڪندي وراڻيو.

”تہ پوءِ؟“ گيتا جي اکين ۾ ڏوراپو پيڙ بنجي پڙڪڻ لڳو.

”ڪجهہ يادون بہ تہ هيون.“ هُن ڏڪندي ڏڪندي وراڻيو.

”چڱو پيرم رکيَوَ يادن جو سر؟“

سيگل کي لڳو جڻ تہ ڪنهن متس ٽانڊا رکي ڇڏيا هجن.

”مونکي اندازو نہ هو گيتا....“ هُن پاڻيءَ جي گلاس ڏانهن وري هٿ وڌائيندي چيو.”شايد مرد هجڻ سبب مان تيئن محسوس ڪري نہ سگهيو هوندس، جيئن تو ڪيو هوندو.“

”توهان کي ڇاهي، سر. توهان تہ ـــ“ هُن ڪرب ۾ ڪنڌ کي هڪ پاسي جهٽڪو ڏيندي چيو.”توهان مرد مينهن جي واچڙ جيئن جنهن کي چاهيو پـِجائي هليا ويو. ڪنهن کي پاڻ سُڪائڻ لئہ انڌلٺ جيتري روشني ملي نہ ملي!“

”مان شرمسار آهيان، گيتا، مون توکي ڏک ڏنا ۽ اُنهن کي محسوس ڪري نہ سگهيس.“

”محبت جي دعـــويٰ ڪندڙ ايڪسڪيوز تہ ناهن ڪندا، سر. توهان خود ئي تہ سيڪاريندا هيَوَ. سيڪاريندا هيَوَ نہ، سر؟“

”يئس، سيڪاريندو هوس. سيڪاريندو تہ هوس پر ـــ آئون تہ وري بہ ڪمزور نڪتس، هار کائي ويٺس.“ سيگل جي دل پرجي آئي،”مون نہ ٿي ڄاتو تہ محبت چانڊوڪيءَ جو سفر آهي، جنهن کي مستقل روشني گهرجي. مان اِن سفر ۾ پوئتي ضرور هٽيو آهيان، پر پنهنجي قدمن کي روشنيءَ جي رستن کان الڳ ڪري نہ سگهيو آهيان. مون توکي وِساريو ناهي، گيتا! توسان گهاريل گهڙين کان وڌ مان تو بابت سوچيندو رهيو آهيان، تنهنجا خواب ڏسندو رهيو آهيان، تنهنجي تمنا ڪندو رهيو آهيان، تون منهنجي ظاهري خاموشيءَ کي بيوفائي ڪوني نہ ٿي سگهين!“

گيتا جي وڏين خوبصورت اکين جي ناسي ڪتورن وٽ گڏ ٿيل لُڙڪن ۾ الائي ڇو سچائيءَ جا املتاس ڦُٽي پيا. هوءَ اڃا روئيندي به مُرڪي پئي. پوءِ گلاس ۾ پاڻي لاهي اُن مان اڌ پاڻ پيتائين ۽ باقي اڌ سيگل ڏانهن وڌائيندي چيائين:

”هيءُ وٺو سر. باقي اڌ توهان لاءِ آهي. اڄ ڪانپوءِ سڄڻ پنيان ڊوڙندي ڪڏهن اتفاق سان ڪري به پئو ته من ڪو پنهنجو اڌ توهان کي ياد اچي!“

سيگل ايئن ڇرڪ پريو جڻ ته ڪنهن سندس سيني ۾ وچي هٿ وڌو هجي. هـُن جي پنهنجي ئي فلسفي هـُن جي جهيڙيندڙ قوت ختم ڪري ڇڏي هـُئي. هـُن کي پنهنجي اندر جي دروازي جي چير مان، پنهنجي من آڱر جي ديوار تي وينل پکي ڦٿڪندي ڦٿڪندي ساٿا ٿيندي نظر آيا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيت _ روپ

”يونورسٽي وڃي، تو يار، دوستن کي تہ ڇا، پر ڳوٺ کي بہ وساري ڇڏيو آهي!“ اسڪول جي زماني واري منهنجي دوست محبوب خط لکي منهنجي اندر جي موسم ئي تبديل ڪري ڇڏي. مٿان منهنجن ”ڪامريڊ“ يائرن، جيڪي يونيورسٽين ۾ چاچن مامن جي نالن سان ڄاتا سڃاتا وڃن ٿا، نش نشان ڪري، ٽائر ساڙي ، پاڻ ۾ وڙهي، سميسٽر ملتوي ڪرائي وڌو. وي - سي ڪاوڙ ۾ اچي هڪ مهينو مادر علمي بند ڪرڻ جو اعلان ڪري ڇڏيو. ماحول کي ٿڌو ڪرڻ لاءِ ڇوڪرن کي هاسٽل بہ خالي ڪرڻ جو چيو ويو. اهڙي خبر اخبارن ۾ بہ ڇپي ۽ يونيورسٽيءَ طرفان وري نئين اعلان تائين شاگردن کي ڪلاسز بند رکڻ جو اطلاع بہ ڏنو ويو.

اهو منهنجو پهريون سيمسٽر هو. پر اهو بہ بنا امتحان جي مهينو اڳتي وڌي ويو. نتيجي ۾ ڳوٺ وڃڻ ڪانسواءِ ٻي ڪا واهہ نہ رهي. يونيورسٽي ڇڏڻ کان هڪ ڏينهن اڳ مان روپا سان مليس. هن ڪجھ دير تائين مونکي قابو ڪري ڇڏيو. هوءَ جڏهن بہ مونسان ملي، مون پنهنجي پاڻ کي وساري ڇڏيو. ان ڏينهن بہ ايئن ئي ٿيو. پوءِ جڏهن گهر پهتس تہ خبر پيئي مان هن سان مليو هوس. ذهن جي ٽبڻيءَ ۾ سمايل يونيورسٽيءَ جا سڀ نشا چڪناچور ٿي ويا. مون پنهنجي بيگ کي وري گهر جي ڪنهن ڪنڊ ۾ اڇلائي ڇڏيو.

ڳوٺ پهچڻ تي خبر پيئي تہ بابا جي طبيعت بہ ڪافي خراب آهي. سو ان بهاني ڪيس نواب شاهہ جي هڪ سني ڊاڪٽر وٽ وٺي ويس، جتي ايڪسري ۽ الٽراسائونڊ جي چڪاس بعد انڪشاف ٿيو تہ کيس ٽي بي آهي. ٽي بيءَ جو ٻڌي مان ڏڪي ويس. پر بابا کي ذرو بہ الڪو ڪونہ ٿيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيتوڻيڪ هر وقت نوانوي يا سؤ فارنهائيٽ ڊگريءَ جو بخار چڙهيل هوندو هوس، ان جي باوجود بہ هو ٻنهين ۾ پيو ڪم ڪندو هو. ڪڏهن لين جا لاهہ پيو ڪيندو هو تہ ڪڏهن ڪک ڪانا پيو وڍيندو هو. سال ۾ هڪ ڀيرو موني مان ڀڄرن يا ڪانين جي لاٽ آڻيندو هو جو مڪيءَ جي ماڻهن ۾ وڪڻي پنهنجو پيٽ گذر ڪندو هو. ڪڏهن ڪڏهن مونکي بہ هڪ اڌ جوڙو ڪپڙن جو وٺي ڏيندو هو. سياري اونهاري ڳوٺ کان ٻاهر رهندو هو. جتي رهندو هو اُتي اوطاقڙي ناهي ويهي رهندو هو. الائي ڪٿان ڪٿان کان "ڳوناٽيون جنڙيون" ڳولي اچي لهنديون هيس. مٿن خرچ بہ ڪندو هو. هينئر ستر سالن جي عمر ۾ بہ هڪ دلگهري "داسڻ" رکيل هيس، جا پوءِ ڪراچي لڏي ويئي هُئي ۽ هو مهيني مهيني پيو ڏانهنس چڪر ڪندو هو.

مان جڏهن هاءِ اسڪول ۾ پڙهندو هوس تہ بابا سان ملڻ ضرور ويندو هوس. اتي اڪثر ڪراچي لڏي ويل هن جي ڪرستان سنگتياڻيءَ سان بہ ملاقات تيندي هئي. هوءَ سگريٽ پيئندي هئي ۽ بابا سان بي انتها پيار ڪندي هئي. مان ڪيس ائين درجي کان سڃاڻيندو هوس. مان رنگ ۾ تورو ڳورو هوس، انڪري مونکي "گورا" سڏيندي هئي. پنجابي هجڻ ڪري کلي چوندي هُئي:"ميرا پُتر ـ چِٽا گورا!"

ڪڏهن ڪڏهن بابا مونکي سندن ڳوٺ ۾ قائم اسپتال وٺي ويندو هو. اُتي جي انگريز ڊاڪٽرياڻي،جنهن جي چمڙي ڏونئري جهڙي اڇي هوندي هئي ۽ منهن ڪشميري صوفن جهڙو گلابي هوندو هوس، مونکي مالٽا هلڻ جون صلاحون هڻندي هئي. ڊپ ۾ منهنجي دل ڇاهي جيئن سسي ويندي هئي.

ڪرستانن جو ڳوٺ، جو ان زماني ۾ بہ سؤ گهرن تي مشتمل هو، اسان جي ڳوٺ کان بہ ٽي ڪلوميٽر پري هو. جتي جو هر ماڻهو بابا کي سڃاڻندو هو.

بابا جي اوطاق تي مون لاءِ چٽن جي دال ۽ ڪڪڙ جو ٻوڙو پڪل هوندو هو. پٽاٽا، توريون، پيندبيون ۽ لوٽڪ بابا جون پسند جون ڀاڄيون

هيون. دال تہ چوويھہ ڪلاڪ وٽس موجود هوندي هئي. مان اڪثر ڪيس ڪنگھندو ڏسندو هوس, پر صحت بابت ايترو شعور نہ هيم جو اڳواٽ ڪجھہ ڪري سگھجي ها. بيو تہ گھر ڪان پري رهڻ ڪري نہ تہ امان کي خبر پوندي هئي تہ ڪو هو بيمار آهي, نہ وري منهنجي ڀائرن کي! سو پنهنجي منهن جھنگ ۾ پيو هوندو هو. بيمار ٿيندو هو تہ پاڻھي ٺي چاڪ ٿي ويندو هو. يا ڪرستان ڊاڪٽرياڻيءَ ڪان, جنهن کي وڏي عمر وارا "سسٽر" ۽ نوجوان "مدر" سڏيندا هئا. گوريون وٺي کائي ڇڏيندو هو يا سُئي هڻائي ايندو هو.

بابا سگريٽ ۽ سلفيءَ جو موالي بہ هو. ڪڏهن ڀنگ يا نرو نہ پيتو هئائين. ميڊل يا پولو جا پاڪيٽ کيسي ۾ هوندا هيس. کيس ٽي بي ڪڏهن ٿي, ڪهڙي شئي مان ٿي, خبر پئجي نہ سگھي. پر ڊاڪٽر مونکي ٻڌايو تہ هُن جو هڪ ڦقڙ بلڪل ختم آهي ۽ کيس علاج جي فوري ضرورت آهي. هُن دوا لکي ڏني ۽ چيائين تہ ٽي مهينا سيون لڳنديون ۽ هو ٺيڪ ٿي ويندو. ان ڏينهن کان اسان بابا جو علاج شروع ڪري ڏنو. کيس پابند بنايوسين تہ هو جتي بہ هوندو, روز شام جو اسٽريپٽومائسن سئي ضرور لڳرائي ويندو ۽ اهو سلسلو اُن ڏينهن کان ئي شروع ٿي ويو.

ساڳئي ڏينهن رات جو مان پنهنجي پرائمريءَ کان هاءِ اسڪول تائين جي استاد سياڳي خان سان بہ ملڻ ويس. سائين سياڳو خان اِن ڪهاڻيءَ ۾ اُهو خاموش ڪردار آهي, جنهن مونکي يونيورسٽيءَ تائين پهچايو. اولاد نہ هجڻ ڪري هن منهنجي پٽن جهڙي مدد ڪئي. هو منهنجو محسن هو. مان, جيڪو اسڪول ۾ هوس ۽ مان جيڪو يونيورسٽيءَ ۾ هوس, سو هُن جي ڪري ئي هوس. هو تمام سادو ماڻھو هو. گھٽ خرچ, يار ويس, اوڙي پاڙي کي آڏي مانڊي ڪم اچڻ وارو هو.

منهنجي اچڻ تي هو ڏاڍو خوش ٿيو. ملڻ کان اڳ, ٽورو وٽيرڪو جهلي پڇيائين."ڪيئن, خرچ پکو تہ پهچئي پيو نہ؟"

" جي, سر." مون نوڙي سندس پيرن کي ڇهڻ چاهيو پر هن مونکي ڏؤنرن کان جهلي, ڇڪي ڪٽي ياڪرن ۾ پريو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شروع شروع ۾ مان جڏهن يونيورسٽي پئي ويس تہ هن مونکي بينڪ اڪائونٽ کولڻ لاءِ ڪجهہ پيسا ڏنا، جن سان مون پنهنجي نالي جو کاتو کولرايو. هو هر مهيني پگهار تي مونکي پندرهن سؤ موڪلي ڏيندو هو. هو چوندو هو تہ “It is my love for my dream child!” مان هُـن جي خوابن جو پٽ هوس. خيالن ۽ خوابن ۾ ساڻس ڳالهائيندڙ، ٺهڪڙا ڏيندڙ! مان رڳو هُـن جي آٿت هوس. هُـن جي اندر ۾ پار جي خال کي وڏي ٽيڻ کان رڳو روڪيو بيٺو هوس! مان ڪڏهن بہ هُـن جي گهر واريءَ جو پار تي نہ سگهيس، توڙي جو هوءَ مونسان هڪ ماءُ جيئن محبت ڪندي هئي. پنهي هٿن سان منهنجي ڳلن کي ڇهندي هُـئي، مٿي تي چُـمي ڏيئي چوندي هئي، "پٽڙا، پڙهي وٺ. متان ڪنهن جي ڪم اچي وڃين!"

گهٽ ڳالهائيندي هئي. مونسان پوڳ چرچا بہ ڪندي هئي. چوندي هئي تہ "خبر ٿئي تہ تون منهنجو سياڳ آهين؟" مان پريشان ٿي ويندو هئس ۽ پڇندو هومانس تہ "اُهو ڪيئن؟" تہ چوندي هئي: "تون نہ هجين ها، پٽ، تہ سياڳو منهنجي لاءِ اياڳو ٿي پوي ها."

مان ڪلي پوندو هوس. هن جو اشارو بہ شاديءَ ڏانهن هوندو هو. ڪڏهن ڪڏهن مونکي ڪاوڙ ايندي هئي پاڻ تي. مان سائين سياڳي جي اندر جي ارمانن آڏو پاڻ کي رنڊڪ محسوس ڪندو هوس. پر اهو سوچي تہ هُـن بہ پار پيا بہ پنهنجا ڪيا آهن، خاموش ٿي ويندو هوس.

سائين اڄ ڏاڍو خوش هو. مون کان يونيورسٽيءَ جا حال احوال پڇڻ لڳو. "يلا، پيو ڪو احوال؟" هن جو اشارو منهنجي ذاتي زندگيءَ ڏانهن هو.

مان ڪلي پيس.

"ظاهر آ تہ، نوجوان آهين. سوچيندو تہ هوندين؟"

"پهريان پڙهائي، پوءِ پيون ڳالهيون." مان لچارو ٿي سدائين جئين هينئر بہ ساڳيو جواب ڏيئي جان ڇڏائي ويس. رات جو مونکي رڌڻ جي ڪير جي چانهہ پيارپائين _ گهاٽي مائي جهڙپي سائين هاڻ پڪو گهر بہ ٺهرائي ورتو هو. بہ اناس پنيءَ جا بہ هيس، جيڪي سندس پاڻتيا پوکيندا هئا. دلبر

ماٺهو هو! هر سال ساريون پوکرائيندو هو. ايڪڙ کن تہ ڳاڙهن رتڙن جو بہ کهرائيندو هو. فصل لهندو هوس تہ پاڙي جي رنڙ زالن، يتيم ٻارن، ۽ شاگردن جي دل کولي مدد ڪندو هو. خاص ڪري مائي منان لاءِ ڏاڍو فڪرمند رهندو هو. ڳوٺ کان ٿورڙي فاصلي تي منان جي ماءُ پيءُ جو ڳوٺڙو هو. چار ايڪڙ زمين جا بہ هين. هو اُن ۾ گهر ناهيو ويٺا هئا. منان جي بدقسمتي اِها هوندي هُئي جو هُن کي اڪثر طلاقون ملنديون هيون. جيڪو ساٿس شادي ڪندو هو، ڇهين مهيني ڇڏي ڏيندو هوس. هوءَ بہ عدت پوري ٿيڻ ڪانپوءِ نئين گهوٽ لاءِ واجهائيندي هُئي. هُن کي ٽن مڙسن مان درزن کن ٻار هُئا، جيڪي سدائين ٽپالن ۾ هئا. جن مان بہ سائين سياڳي جي سنيال هيٺ هئا. هڪڙو پنجين ۾ پڙهندو هو تہ ٻيو نائين ڪلاس ۾. ٻيا ڍِڪن ٿاٻن ۾ هُئا. ڪڏهن پيءُ وٽ تہ ڪڏهن ماءُ وٽ، ۽ هيءُ هُئي جو مرد ڪانسواءِ هڪ ڏينهن بہ گذارڻ ڏکيو هوس. منان لاءِ تَر جي ماڻهن ۾ دلچسپ قصا مشهور هئا. هوءَ بہ وات جي کُلي هُئي. زبان تي جيڪي چڙهيس، چئي ڏيندي هئي. هُن جو هڪڙو جملو، جو ڪنهن ساهيڙي سان سور سليندي چيو هئائين، کيس ڏسي هر ڪنهن کي پيو ياد ايندو هو.

"نر نہ هجي، تہ منهنجو هي جُسو مونکي کائي وڃي!"

عجيب مائي هُئي. مون بہ ڏٺي هُئي. شادي بابت هن جا خيال روحاني، سماجي يا مذهبي لاڳاپن وارا نہ هئا، پر نج حياتياتي علم تي ٻڌل هئا. هوءَ مرد کي سڏيندي ئي "نر" هئي ۽ عورت کي "مادي"!

هن تي آخري ٽن مردن (مڙسن) ڏاڍو ظلم ڪيو هو. پر پوءِ بہ هوءَ سندن ساراهہ ڪندي هُئي. هُن جو هڪڙو مڙس، پنهڻ جي تال تي ڪم ڪندو هو جو سڄو ڏينهن ڪانيون ڏاريندو هو. تنهن کيس سٽيءَ جي رسي سان ٻڌي تي ڏينهن مار ڏنس. هُن جي مُرن وٽ رسي جي وِڍن جا نشان ڪنگڻن جي گهيرن جيان نمايان ڏسبا هئا. مزي جي ڳالهہ تہ مڙسن جي مار کائيندي رهندي هئي پر پاڻ سندن گهران ڪڏهن بہ ڪونہ ڀڳي، اُلٽو سيني تڙي ڪيڊي ڇڏيس. هن وقت تائين ٽن مڙدن جون مانيون پچائي چڪي

هـُـئي ۽ چوڙتين لاءِ سرگردان هئي.

منان ڪم ڪار ۾ مڙني کان مٿيري هئي. ڳوٺ جون مايون اڪثر رلهيون ڳانڍڻ، سوڪڙيون نهرائڻ ۽ گگها سبرائڻ، سيپ ڪچو پڪو ڪرائڻ، گاهـ پني تي وني ويچڻ، چونڊي رونبي ۽ لائي لاباري ڪرائڻ ۽ ڪمند وڍرائڻ جهڙا ڪم وٺنديون هيس. ڪنهن کان بـ ڪنڌ ڪونـ ڪيائيندي هـُـئي. مايون اڪثر هـُـن اڳيان پاڻ کي ڪمزور پائينديون هيون. چو تـ هوءَ مردن بابت هنن کان وڌيڪ ڄاڻندي هئي. هـُـن وٽ ڪئين قصا هئا. هڪ تـ هن جو منهن مرداڻو هو، مٿان ڪاڏيءَ تي بـ تي ٽلها وار هـُـن جي چهري جي رونق هئا. مڇن جا وار بـ ٻين عورتن جي پيٽ ۾ وڌيڪ اُپريل ۽ پليل هئس. هلڪڙين ڪڪين مُـڇن جي ڪري ڪي وري "منان، مڇن واري" سڏيندا هيس.

"منان ڪهڙي؟"

"آئي،اڙي،اِها مڇن واري!"

اهي ۽ ان جهڙيون ڪيئي ڳالهيون سندي ذات وارن ۾ گردش ۾ هئس. سائين سياڳو خان چوندو هوس تـ "ڪو شريف مڙس ڳولهي ويهي رهـ! ٻارڙا ڄڻيو تاريو چڏين، گناهـ ٽيندءِ!"

سائينءَ کي وري عجيب ست سـُـريون ٻڌائيندي هـُـئي."پاڻ کي تـ مولا ڪونـ ڏنئي، ٻين کي تو روڪين! ڏس، ماستر، تون تـ هڪڙي تاريءَ تي وينو پنهنجو رَسُ چوسين! اتان اُڏر تـ گلڙن جي خبر پوَئي!"

سائين سياڳو ويهي مونکي هن جون ڳالهيون ٻڌائيندو هو. سائين جي عمر هاڻي گُلڙن جي واس وٺڻ جي نـ رهي هئي. هن جو ارادو هو تـ رٽائرمينٽ وٺڻ کانپوءِ پنهنجي علائقي ۾ هو هڪ اسڪول کوليندو جتي انين درجي تائين تعليم ڏني ويندي. اُن سان گڏو گڏ هو هڪ هاسٽل بـ نهرائيندو جتي يتيم ۽ پري پري جا شاگرد رهندا ۽ هو پنهنجي زمين جي ٽڪڙي جي پئداوار مان هنن جي ماني ڳيي جو بندوبست ڪندو رهندو.

رات جو ڏهين وڳي مان سائين سياڳي کان موڪلائي پنهنجي ڳوٺ هليو آيس. ڦوٽهڙي جي رُت هـئي. ڏينهن پورو پـُـنو ۽ راتيون ٿڌيون

هيون. مونکي روبا رکي رکي پئي ياد آئي. هن جي وجود جي خوشبوءِ منهنجي حواسن ۾ رچي وئي هئي. عجيب پڪل سنگ جهڙي مست ڪندڙ خوشبوءِ! اُن رات جنهن انداز سان هـُـن منهنجا بوسا ورتا هئا, منهنجي رڳن ۾ ان هر هڪ گهڙيءَ جو تاثير اجا بہ ول ۾ بيٺل ميوي جيئان تازو هو.

صبح جو منهنجو اسڪول واري زماني جو دوست محبوب آيو جو مونکي والي بال ميچ کيڏارڻ لاءِ پنهنجي پراڻي هاءِ اسڪول گرائونڊ تي وٺي ويو. جتي منهنجن پراڻن دوستن سان ملاقات ڪرايائين. سڀ ڏاڍا خوش ٿيا. مونکي سينٽر کيڏايائون. سامهون شاهپور چاڪر جي ٽيم هئي. جڏهن بہ رانديون اسان کٽي وياسين تہ هو ويچارا مايوس ٿي ويا. ٽين راند هنن کٽي تہ سندن مکڙن تي مـُـرڪ موٽي آئي. راند جو فيصلو تہ ٿي چڪو هو. پر وري بہ منهنجي صلاح تي بيسٽ آف فائيو ڪيائون. مون سينٽر ڇڏيو ۽ هڪ هڪ تي برابر ٿياسيون. پوءِ رات دير تائين هوٽل تي ويٺا رهياسين.

مونکي دوست روز شام جو شام ان گرائونڊ تي پريڪٽس لاءِ کڻي وڃڻ لڳا. مان بہ روز وٽن وڃڻ لڳس. ان دؤران مون ساڻن گڏجي بہ ٽي مئچون بيون بہ کيڏائي ورتيون, جن مان هڪ هارائي وياسين ۽ بہ کٽيون سين. مونکي بيحد خوشي ٿي تہ منهنجا پراڻا دوست ساٿي والي بال راند کي جيئن جو تيئن قائم رکندا پئي آيا, ۽ ڪيترائي نوجوان رانديگر تيار ٿي چڪا هئا. اهڙي نموني يونيورسٽيءَ جي طلسماتي ماحول سان گڏو گڏ منهنجو رابطو هڪ ڀيرو وري پنهنجي ڳوٺ, شهر ۽ علائقي سان جـُـڙي پختو ٿي ويو.

ڪجهہ ڏينهن گذريا. بابا تي اچانڪ فالج حملو ڪيو. کائڻ پيئڻ بند ٿي ويس. مٿان هڪ سؤ چار تي بخار! ساهہ جي نڙي بہ سوڙهي ٿي ويس. پهريان تہ دوا وٺي آياسين. اچا هليو چليو پئي. پر دوا دارون دوران بيماري ٻيو حملو ڪيس. کٽ تي ڍيري ٿي پيو. شام تائين سڪرات وٺي ويس. رات جو گذاريءَ ويو. صبح جو مٽي هينيان هليو ويو. زندگيءَ سان ڳنڍيل هڪ باب هٿ روڙي, دل ڦٽي ۽ ذهن وزني ڪري هليو ويو.

مٽ مائٽ ۽ يار دوست آيا. مالڪ جي مرضي چئي هليا ويا. سائين

سياڳو ڪيترائي ڏينهن تڏي تي وينو رهيو. مونکي دلگير ٿيندي ڏسي چوندو رهيو "دل نہ لاهجان. مان وينو آهيان نہ!"

سائين سچ تي چيو. هو برابر مون لاءِ ٻڙ جي ڇٽ جهڙو گهاٽو ڪڪر هو. وسندو بہ هو تہ ٿڌڙي هوا بہ ڏيندو هو. پل ۾ سانوٽيءَ تہ پل ۾ بهار بنجي ويندو هو. هن جي وجود ۾ نہ هاڙهي جو تتہ هو تہ نہ پوهہ جو پارو. هو زرخيز مٽي جيئان سدا بهار هو. اهڙي ڏي هوندي بہ لڳو ٿي تہ ڪجهہ قرجي ويو آهي، قافلو ڪٿي رهجي ويو آهي.

ان وچ ۾ روپا جو خط پهتو. لکيل هو:

"تنهنجي ڏک ۾ شامل نہ ٿي سگهڻ جو ڏاڍو ڏک اٿم. منهنجا ڪبوتر ضرور تو تائين پهتا هوندا. چو تہ جڏهن کان خبر پئي اٿم تہ تنهنجو والد هاڻ توسان گڏ نہ رهيو آهي، منهنجي وجود جا ڪڏا خالي ٿي پيا آهن. سڀ ڪبوتر اڏامي ويا آهن. تڏي تي وينل تنهجي استاد سان منهنجو ذڪر ضرور ڇيڙجان. جيئن ئي ڪاڪي جي اڏامڻ جي خبر پيئي تہ ڄامشورو پل تي نڪري ويس. هڪ پاسي درياءَ ۾ واري هئي تہ ٻئي پاسي پئسن وارن جو پاڻي پئي وهيو. منهنجي دل کي ڌڪ لڳو تہ ڪو آهي جو درياءَ ۽ سمنڊ کي ملڻ نٿو ڏئي! ڪو آهي، جاني..... ذهن ۾ رکجان!"

مون خط پڙهي سائين سياڳي ڏانهن وڌائي ڇڏيو. هن خط پڙهي ٿڌو ساهہ پريو. مون ڏي ڏٺائين تہ اکين مان لڙڪ لڙي پيس. لوٽيانا گرم لڙڪ. دل ۾ هڏڪي وجهندڙ ڪا سار ذهن تي تري آيس. ڏنڊلي، جنوريءَ جي ڪوهيڙي جهڙي سار ڳيرن جي ڳٽرڳو جهڙي! سائين سياڳي ڏي ڏسي مونکي الائي ڇو چانڊوڪيءَ ۾ ڇاڙهيڪن تي وينل تتر ياد آيا. ڪٽڪ جا آنيونءَ پٽيندڙ منو ياد آيا. انبن ۽ ٽالهين جي ٻورن ۾ پيار جون ٻوليون ٻوليندڙ منو. مارچ ۽ اپريل ڏاران سرينهن ۽ گدامڙيءَ جي گهاٽن ساون جهڳٽن ۾ ويهي پاڪيون پائيندڙ ڪانگ هانءُ تي هرڻ لڳا.

خط پڙهي سائين ڪابہ راءِ نہ ڏني. مان سمجهي ويس تہ هن مونکان ٻڌڻ ٿي چاهيو. پر مون خاموش رهي، هن جي ذهن ۾ جوش کائيندڙ سوالن

ڪي برف ٿيڻ کان بچائي ورتو.

بابا جي ڪرستانڻ ساهيڙي دعا لاءِ آئي. ملول هئي ويچاري. امان سان ملي. ڳوٺ وارن سان ملي. گهڻيءَ ٻاهريان مونکي ڳلڪڙي پائي روئڻ لڳي.

"بس، رب دي مرضي!" هن پنجابيءَ ۾ سڏڪو ڀريندي چيو.

مان سمجهي ويس تہ ان حادثي هن جا بہ ڪيئي تعلق ھُـڦ ڪري ڇڏيا. بابا سان گڏ. جا موسم هن جي هئي، سا هاڻ ڪڏهن بہ نہ اچڻي هئي. هن جي دل جي پنل ڪيتن ۾ هاڻ ڪا هبڪار نہ ٿيڻي هئي. هوءَ هلي ويئي. ڏينهن جي پهرين پهر جي ڏنڌ ۾ گم ٿي ويئي.

مُنان آئي. گهر جي آڱر تي امان کان ٽورو پري جهلي مونکي چيائين،"مان عورت آهيان. مونکي خبر آهي تہ مرد جو مرڻو وڏو حادثو آهي." هن امان ڏي نهاريندي، منهنجي ويجهو ٿيندي، ڪن ۾ چيو تہ "تنهنجي ماءُ اها ڳالهہ نہ سمجهندي. مرد جو مرڻو انڪري وڏو حادثو آهي تہ هو ڪيڙي ٿو. هو زمين چيري ٿو ۽ ان ۾ ٻج ڇٽي ٿو. پوءِ انتظار ڪري ٿو. اها ذميواري هاڻ تو تي آهي، پٽ! هاڻ تون بہ ٻني ٻاري وارو ٿي. ريج ڪرٻج ڇٽ ۽ ڪيت جو مالڪ ٿي."

مُنان منهنجي اندر هر جي مُنيي ڪي قابو جهلي بيهندڙ هاريءَ کي جاڳائي وڌو. مون هن کي روپا بابت ٻڌائڻ مناسب نہ سمجهو. پر يونيورسٽي وڃڻ کان اڳ مون پهريون ڀيرو سائين سياڳي کي ٻڌايو تہ "مون روپا ۾ ڇيٽ پوکيو آهي!"

ڳول ڳول ڳوڳول

سونيءَ جو گهر هڪ ننڍڙي باغيچي مثل هو. بربلن ۽ ٻين ديسي پکينّ جي جنت جهڙو. درياءَ جي هن پر، وڻن جي گهاٽي جهڳٽي ۾، هڪ خوبصورت ننڍڙو بنگلو هو جنهن جي چوڌاري ڪنڊن واري تار جو لوڙهو ڏنل هو. هن کي پنهنجي پيءُ وانگر پکين ۽ وڻن سان بيحد پيار هو. هوءَ طبيعتن فطرت پسند هئي. سندس پيءُ رٽائرڊ اِريگيشن عملدار هو. کيس خدمتن عيوض اجا تائين پراڻي اريگيشن بنگلي مان بيدخل نه ڪيو ويو هو.

ڪوٽڙي بئراج ٺهڻ کان ڪجهه سال اڳ درياءَ جي ريماڊلنگ دوران ٽي انگريز انجنيئرن هن کي پنهنجي سروي ٽيم ۾ ڪٽي چڙهيو هو. ان وقت هن جي عمر سترنهن سال هئي. هو ڪچڙو نوجوان هو. اجا ڏاڙهيءَ جي ٻر به ڪانه آئي هئس جو هو درياءَ بادشاهه جي ڊيوٽيءَ ۾ لڳي ويو هو. درياءَ، اهو اڄ وارو سنڌو درياءَ نه هو جنهن جي ”قتل“ جون خبرون اڄ اسان پنهنجن شهيدن جيئن پڙهندا آهيون. تڏهن درياءَ دولهه دريا خان جهڙو هو. هوشو هيمو ۽ هالار جهڙو هو ۽ سورهيه بادشاهه جي للڪار جهڙو هو. هن جون ڇوليون سمنڊ جي موجن سان ٽي ڪيڏيون. توپن جي ڌڌڪن ۽ وڄ جي ڪڙڪن جيئن ٽي گونجيون.

درياءَ جي خيرپور واري پاسي کان هو ڪڏهن ڪڏهن انگريزن سان حرن جي چڪرين جون خبرون به ٻڌي ونندو هو. نه ته اڪثر هو ان جي ٻنهي پاسن کان پيو بيخوف خطر هلندو هو. سونيءَ جي ماءُ کي به هُن درياءَ جي هڪ ننڍڙي پيٽاريءَ تان هٿ ڪيو هو. سونيءَ جي شخصيت تي ماءُ ۽ پيءُ، ٻنهيءَ جو گهرو اثر هو.

هن ڪان پنهنجي پيءُ متعلق ڳالهيون ٻڌيءدل ساڻس ڪچهريءَ لاءِ سڪون ڪائيندي هئي. ريٽائر ٿيڻ ڪانپوءِ به هو هڪ مشوراتي ڪمپنيءَ ۾ ڪم ڪندو رهيو هو. ۽ سال ۾ هڪ پيرو ڪيميرا کڻي ڪير ٿر،ڪارونجهر ۽ مڪيءَ جي ڊنڊن ڏانهن به نڪري ويندو هو. هن جي ان سيلاني طبيعت جي اثر ڪري مونکي به سونيءَ سان گڏجي منڇر،ڪينجهر،هاليجي ۽ سمنڊ ڏسڻ جا موقعا مليا هئا.

پوءِ هڪ ڏينهن سونيءَ جي بيحد اصرار تي، قسمت مونکي ڪاڪي ساوڻ جي گهر گهلي آئي. دل ۾ هڪ اميد پيدا ٿي ته متان هن سان ڪا اوچتي ملاقات ٿي به وڃي! پر بدقسمتيءَ سان ائين ٿي نه سگهيو.

سونيءَ سان گڏ هن جي گهر ڏانهن اهو منهنجو پهريون سفر هو. اتي پهچندي ئي هوءَ مونکي ٻاهر باغيچي ۾ ڪکن جي هڪ موڙي تي ويهاري پاڻ گهر اندر غائب ٿي ويئي. مون پنهنجي نظر چوڌاري پکيڙيل. هوا جي هلڪڙن جهوٽن تي جهولندڙ ٻوٽن ۽ وڻن تي وڌي ته دل خوشيءَ مان ٻهڪڻ لڳي. ڪنهن سني مالهيءَ ڪانسواءِ اهوممڪن ئي نه هو ته سوني ۽ هن جو خاندان اهڙو باغيچو پاڻ وٽ رکي سگهن ها. باغيچي سميت اڌ جريب جي ايراضيءَ تي اڏيل هنن جي گهر اندر هڪ ئي خاندان جا پنج ڀاتي ٿي رهيا. هڪ عدد نوڪر پڻ رکيل هون، جيڪو باغيچي جو مالهي هو. جنهن جو ڪم هو: موسم آهر وڻ رکڻ، ڇٻر لڳائڻ، گل ٻوٽا پوکڻ،گڏ ڪڍڻ ۽ ڪين پاڻي پيارڻ. هو بازار وڃي سيدو سامان به وٺي ايندو هو.

گهر ڀاتين ۾ سونيءَ جو پيءُ ساوڻ (جو هاڻ سونيءَ جي چوڻ مطابق گهڻو پوڙهو ٿي چڪو هو)، دلاور (سونيءَ جو انجنيئر ڀاءُ)، سوني، سهڻي ۽ سندن ماءُ شهزادي. سڀئي حال حيات هئا. هُن جو چوڻ هو ته"اسان هڪ مڪمل خاندان آهيون. اسان کي ڪير به الڳ ڪري نٿو سگهي."

جيتوڻيڪ هن کي اهو حق هو ته هوءَ ائين چئي، پر مونکي نٿي لڳو ته هنن جي خانداني تاريخ ڪنهن وڻ جي شجري جيئان هئي.

ڪجھ دير بعد شايد هن کي ياد آيو ته هوءَ باغيچي ۾ ڪا شيءَ پلجي

وئي هئي، ۽ جڏهن پنهنجن هٿن جا هٿ واپس هٽ ڪرڻ لاءِ باغيچي ڏي مڙي ته مونکي پنهنجي جاءِ تي نه ڏسي هڪدم سڏ ڪيائين. هن جو وٽندڙ دل لبائيندڙ آواز وٽن چاٽي ڪٽي مون تائين پهچايو. مون پريان باغيچي جي ڪنارن سان پوڪيل وٽن کي ويجهو وڃي ڏسڻ تي گهريو جتان پکين جي ٻولين اڏري درياءَ جي پاٽيءَ کي تي لوليون ڏنيون. مون ڏٺو ته باغيچي جي اولهندي ڪناري سان پوڪيل زيتونن مان ميوا خوشبوءِ تي اڏامي چڪا هئا. هينيان چٽيل پنن وچان نڪرندڙن پتڪڙن زيتونن منهنجي نظرن سان تي چلولايون ڪيون. مان هڪدم اتان موٽي آيس.

جڏهن سونيءَ جي ويجهو پهتس ته پڇيائين، "چا پئي ڏٺئي؟"

"ڏٺم پئي ته ڪيئن نه گدامڙيءَ جي وٽن پنهنجي وجود ۾ اجا تائين پرسال وارا ڪانگن جا آکيرا سنڀالي رکيا آهن. هو ڪونوڪارپس جي ننڍڙي وڻ ۾ ڪارڪٽيءَ جو آکيرو اجا به سڄو بيٺو آهي. پريان بيد مشڪ جي سگهي ٻيلنگهه ۾ سرڻ جو گهر به ڏسي آيو آهيان."

"اهي سڀ پکي بابا جا دوست آهن. اڄ هو گهر ناهي، نه ته مان توسان ضرور ملايان ها. هو رات ڏينهن پيو انهن جي سيوا ڪندو آهي." هوءَ اوچتو پنهنجي جهوني مهمجُو ٻيءَ جي تعريف ڪرڻ لڳي، "چانهن پي وٺ ته توکي اجا اهو وڻ ڏيکارڻو اٿم، جيڪو بابا تمام گهڻي محنت سان نپائي وڏو ڪيو آهي، جنهن جو ميوو "گول گول گوگول" اهڙو ته منو آهي، جو تو ڪڏهن چکيو به نه هوندو. چون ٿا ته اهو ڏاڏي آدم سان گڏ الله سائين زمين تي لاٿو هو!"

"گول گول گوگول؟" مونکي ميوي جو نالو ٻڌي حيرت وٺي ويئي. گنڀيرتا مان پڇيومانس، "چرچو ته ڪونه ٿي ڪرين؟ مون ته اهڙي ڪنهن ميوي جو نه ٻڌو آهي، جيڪو ڏاڏي آدم سان گڏ زمين تي لٿو هجي؟"

"بس آهي!" سوني مسڪرائيندي، شرارت واري انداز سان چيو.

"واقعي ٿي ڪو اهڙو ميوو آهي ڇا؟"

"آهي، آهي." سوني پنهنجي ضد تي قائم رهندي چيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"جي آهي تہ پوءِ ضرور چڪبو."

منهنجي ان چوڻ تي هڪ ننڍڙو واچوڙو هن جي چڳن ڪي هوا جي هٿن سان ڇهندو باغيچي جا پن اڏائيندو ڪيس حيرت ڏياريندو اڳتي وڌي ويو. سوني پنهنجي رئي ڪي سنياليو ۽ هڪ عجيب اجنبي مرڪ هن جي اندر مان ڪر ڪڍي هن جي چپن مٿان ليٽڻ لڳي.

ايتري ۾ گهران، سندن نوڪر نواب علي بہ چانهن ڪٺي اچي حاضر ٿيو. سونيءَ پنهنجي پيءُ جي اٽيڊينٽ نواب عليءَ جو ذڪر اڪثر ڪندي رهندي هئي، جنهن هاڻ گهر جو نوڪر تي ڪم تي ڪيو. ريٽائرمينٽ ڪان پوءِ جيتوڻيڪ هو بہ جهونو تي ويو هو، پر پورهيت هجڻ ڪري هن جي لڱن ۾ اجا بہ لوهہ سمايل هو. ڪاڪي نواب علي چانهن ٺاهي اسان ٻنهيءَ جي سامهون اچي رکي.

"بس تون هاڻ هل." سوني عجيب بيچينيءَ وچان نواب عليءَ کي چيو. جو ٻئي هٿ ٻڌي سندس سامهون بيهي رهيو هو. هو "اڇا بيبي" چئي فورن هليو ويو.

"هن کي هاڻ آزاد ڪري ڇو نٿا ڇڏيو؟"

مونکي الائي ڪيئن خيال آيو تہ نواب علي جهڙوڪر قيد ۾ هجي. اجا بہ پورهيئي هن جي جان نہ ٿي ڇڏي. هن کي هاڻ رليف ڪپي. اسٽيٽ رليف. پورهيت فرينڊلي اسٽيٽ رليف!

"بابي جي باغيچي جا سڀ پکي آزاد آهن." سوني چيو "نواب عليءَ جي زال بہ اسان وٽ آهي. جهڙوڪر اسان جي گهر ڀاتڻ آهي. هنن کي اولاد ڪونہ ٿيو. بابا هن کي پاءُ ڪيو. وي آر آءِ وَن فيملي. يار! هيءُ ان عمر ۾ ڪيڏانهن ويندو؟"

سوني چانهن جا گرم گرم سِپ پريندي، بي حجاب منڙيون منڙيون ڳالهيون ڪندي، مونکي لاجواب ڪندي ويئي. مون نواب عليءَ جي شڪل کي بيهر ذهن ۾ آندو. هو مونکي الائي ڇو ڪجهہ منجهيل منجهيل تي لڳو.

"نواب علي پنهنجي دؤر جو مشهور ناڪئو هو. جڏهن ڪان درياءَ کي

سُڪايو ويو آهي. تڏهن ڪان ناڪئا ماضيءَ جي قصن ۾ زندگي بسر ڪرڻ تي مجبور آهن." سونيءَ جي چوڻ جو انداز بدلجي ويو. منهنجي. دل ئي دل ۾. ڪاڪي نواب عليءَ جي ڪردار ۾ دلچسپي وڌڻ لڳي.

"هڪ پيرو جو اسان وٽ آيو. اهو اسان جو ئي ٿي رهجي ويو!"سوني ڏور باغيچي جي پٺي چيڙي ڏانهن گهوريندي الائي ڪنهن سان مخاطب ٿيندي چيو. مون پنهنجي باهريان هن جي وجود جو هلڪڙو گهيرو اٿجندي محسوس ڪيو.

اسان باغيچي جي جنهن ڪنڊ ۾ ويٺا هئاسين. تنهن جي پٺيءَ پاسن کان ليمن جا گهاٽا وڻ پوکيل هئا. ٻه ڪارا ايراني بربلا اچي سامهون ليمي جي هڪ ٽاريءَ تي ويٺا. منجهن بيچين روح هجڻ ڪري هنن بار بار ٽپ ڏنا. پڇ لوڏي. ڪنڌ ساجي کابي موڙي. بوليون ڪري. هنن چڻ تہ سونيءَ کي پاڻ ڏانهن پنهي سڏيو.

"مان سنڌ جي بربس تي هڪ آرٽيڪل لکڻ چاهيان ٿي."سوني انڪشاف ڪندي چيو."تون ان ڏس ۾ منهنجي ڪهڙي مدد ڪندين؟"

جيئن تہ مون ان ويل بربلن ڏانهن پٺي ڏنو. انڪري چيومانس تہ"مان توکي ٻڌائيندس تہ سنڌ ۾ بربلن جو خفت چا ٿيندو آهي. مان توکي اهو بہ ٻڌائيندس تہ درياءَ پکين لاءِ ڪيئن اهم آهي!"

سونيءَ جي چهري تي سترنگي پوپٽ اڏامڻ لڳا. هن مسڪرائي مون ڏانهن ڏنو. منهنجي دل ۾ مگرو مهڪي پيو.

چانهن جواهو منهنجوآخري ڍُڪ هو جو مون باغيچي جي اترئين ڪنڊ ۾ ليمن ۽ انگورن جي جهڳٽن وچ ۾ اونڌي پيل هڪ ٻيڙيءَ تي نظر پوڻ کان اڳ پيريو هو. چانهن جي ان آخري ڍڪ جي مزي ۽ ٻيڙيءَ جي ان انوکي انداز مونکي سچ پچ تہ موهي وڌو هو. مونکي ڪا گهڙي ناڪئو نواب علي ياد آيو. سڙهہ ٽاٽيل ٻيڙيءَ ۾ ويٺل. جا اپي سير کي چيري تي مٿي چڙهي. چا ڪاڪو نواب علي درياءَ جي جوڀن جو ديوتا هو جو ريٽي جر جي جولانين مان ٿي مٿي اپريو؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اونڌي پيل ٻيڙي باغيچي جو پنهنجو گهر هئي. زيتونن جي سڄي ڇانوَ ٻيڙي اندر هئي! خوبصورت سناءَ ۽ دلڪش انداز سان. ناڪئن جي جهاز ۾ جيئري جاڳندڙ ڇانوَ!

"اٽ هلون!" اوچتو سونيءَ منهنجي ٻانهن کي ڇهندي چيو.

"ڪيڏانهن؟" مون پڇيو.

"ٻيڙيءَ ڏانهن." هن وراڻيو. مونکان ڇرڪ نڪري ويو.

پريان يوڪليپٽس جي ٽاريءَ جي ٽٽڻ جو آواز آيو. سوني شايد نه ٻڌو. مون پنهنجي اندر ۾ جهاتي پائي ڏٺو. زيتونن جي ٽاريءَ مٿان بور ايري آيو هو. سوني منهنجي ٻانهن ۾ ٻانهن ڏيئي، مونکي ان ٻيڙيءَ ڏانهن وٺي ويئي، جنهن کي ڏسڻ لاءِ ٿوري دير اڳ منهنجي دل ڏاڍو بيچين هئي. اتي پهچي سوني هڪدم اندر پيل کٽ تي پنهنجو پاڻ اڇلائي ڇڏيو.

"اٽ از بيوٽيفل. لولي هائوس!" هن ترنگ ۾ ايندي انگريزيءَ ۾ چيو. "ڪم آن، ڊارلنگ يو ول ريئلي انجواءِ!"

مان به ڪنڌ هيٺ ڪري ان اندر هليو ويس.

"هيڏانهن اچ. منهنجي پير سان ٽي ويهه." سوني درياءَ وٽان ايندڙ هوا تي اڏامندڙ منهنجون وارن ڏانهن ڏٺو. پريل مضبوط مردانگي جسم تي نظر وڌائيون. پوءِ مک تي نظر کپائيندي پاڻ ڏانهن سڏيندي چيائين. "هيڏانهن، هيڏانهن، منهنجي ويجهو ٿي ويهه!"

مون به ٻچي ٻچي قدم کنيا پٺي. سامهون هنجي ساهه کڻندڙ سيني منهنجو به ساهه تي ڪيو. درياءَ وهي آيو هو الائي ڇا جو هن جي دل ۾ ٻلهڻين تي سيا ڏٺا. مون به پنهنجين رڳن ۾ سمنڊ کي ڇانئجندي پٽي محسوس ڪيو. هڪ درياءَ ۽ سمنڊ جي ميلاپ جو منظر مون ڪجهه سال اڳ سانوڻين ۾ ڏيلٽا جو سفر ڪندي ڏٺو هو. ۽ هڪ پٺي درياءَ جي هڪ اهڙي ئي بيچين سمنڊ ٿي ساڻ جي اٿئو منهنجي سامهون ڇولين جيئن پئي ڇلي

ٻيڙي هينيان. کٽ جي پاسي ۾ جتي ڪن کان مشڪل ٻي وڃايل هئا. جتي جوتو لاهي مان هيٺ ويهي رهيس. سوني تڏ ڏيئي اٿڻ جي ڪوشش ڪئي پر کٽ هن کي ڇڏڻ لاءِ تيار نه هئي. گهڻي ڪوشش بعد هوءَ

کٽ تان لهي منهنجي ويجهو ٿي ويٺي. درياءَ ۽ سمنڊ هڪٻئي جا ڏڪا ٻڌڻ لڳا. ٿوري دير بعد هن جي هٿن جون آڱريون هوا ۾ جهولڻ لڳيون. وچ وراڪا ڏيئي، منهنجي وجود مان ٽڙڪا ڪندي، زمين اندر هلي ويئي.

بي چيني ۽ بي اختياريءَ مان چيم. "سوني!"

"هون!" ٻن غزالي اکين جي حيرت رنگن جيئن ڦهلجي ويئي.

"خبر ٿئي،تون اهو ڇا پئي ڪرين؟" ڪائنس انڪري پڇيم جو اندر ۾ وسوسن جي وڻ کي وري اُپرندي محسوس ڪيم.

"ڪجهه به ڪونه." جڻ ته ڳهر مان ڳالهايائين.

پوءِ آهستڙي پڇيائين، "ڏڄين ٿو؟"

"ٿورو ٿور..." مون الاءِ ڪيئن وراڻيو.

"ڇو؟" هن وري پڇيو.

"ايترو ويجهو ٿيڻ سان..." مون جملي کي وري اڌ ۾ ڇڏي ڏنو.

"ڇا ٿو ٿئي. ويجهي ٿيڻ سان؟"هن وري سرٻاٽن ۾ ڳالهايو.

"توکي علم ناهي؟"

"ٿورو ٿورو."

"پوءِ؟"

"پوءِ ڇا؟" هن پاڻ کي وچايل ڏين مٿان ڇڏيندي چيو" اعتراض پوپٽ کي ڪرڻ کپي يا گل کي؟"

مان سمجهي نه سگهيس ته پوپٽ ڪير هو ۽ گل ڪير هو.

"جي نئن وهي درياءَ ۾ پوي ۽ درياءَ وهي سمنڊ ۾، ته ان تي پلا ڪنهن کي ڪهڙو اعتراض ٿي سگهي ٿو!"سوني منهنجي ساڄي ٻيڙي وٽ چنبوئي پائيندي، هلڪڙو ڌڪو ڏنو.

"ٿيڻ به نه کپي!" مون چيو.

"آهي به ڪونه!" پريان درياءَ سان ڪنهن ڇوليءَ جي بيچينيءَ جو آواز آيو. ڪجهه ڇنڊا منهنجي شرٽ کي لڳا. ڪجهه وٽن جا پن ڳهي ويا. سوني جڏهن پاسو ورايو ته ٻيڙيءَ جي تختن مان چيڪاٽ نڪري ويا.

"ڪم آن. برڊ."جڻ ته پنهنجي وجود پاڻ ڏي سڏيم ٿي."توکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پکين جون ٻوليون نٿيون وڻن ڇا؟"

پکين جون ٻوليون کهڙي ڪافر کي نه وڻنديون هونديون. دل ۾ سوچيم. ڪجهه چوڻ چاهيم، پر چئي نه سگهيم.

اوچتو ڪنهن اڻڄاتل قوت مونکي ٻنهنجن چنبن ۾ ڪٺي ورتو. آس پاس جا پن اڏامي واچوڙو بڻجي ويا. ڪٿان پاسي مان "چر" جو آواز آيو. "ڪم آن، ڊيئر...!" آر جو آواز تيز ٿي ويو. پاسي ۾ ٽمڪندڙ غزالي اکين ۾ چيتي جي نهار نچڻ لڳي. ۽ پوءِ... ٽر ٽر ڪندڙ ماڪ وچ جيئن ٻڪڻ لڳو. رڳن ۾ رباب وڄڻ لڳا. ڪي ٻانهون ڳچيءَ جا ڳانا بڻجڻ لڳيون. ڪي نارنگيءَ ڦارون ڦارن ۾ وچڙي رقص ڪرڻ لڳيون. چڪ چڪ چڪ، چڪ چڪ چڪ... ڦارن جو رڌم. چپن اندر چپُو... ارٽ جو گهمڻ. ٻيڙيءَ جو اونڌو ٿيڻ.... درياءَ جي ڇولين جو گوڙ... درد، خوشي، اکيون آليون، چپ آلا، ٻيڙا ۽ سڪون، ميلاپ جو موهه. زندگي، امرت، وڻن سان واءُ جون شرارتون. ليمن جي لامن جو لڏڻ، رقص ڪرڻ، هڪ عجيب ميناس هڪ ئي وقت چپن ۾ لڳن ۾ سفر ڪندڙ ساهن جون ڇوليون، هٿن ۾ هٿ ۽ ڪونجن جو ناچ. هلڪي هلڪي هونگ، سرور ۽ سسڪيون، ساهن جو ٽٽڻ. ڪنهن جون آڱريون وارن ۾ وچڙيل، ڪنهن جو ڪنڌ ڪنهن جي ڇاتين مٿان ڍرڪي پيل.

ٿوري دير ڪانپوءِ:

ڳلن، اکين، ڳچي، ڪنن، سيني ۽ ڪاڌيءَ تي هلندڙ نارنگيءَ جون ڦارون. پوءِ مرڪ، لافاني مرڪ، نه متجندڙ مرڪ، هنجي چپن تي پوپٽن جيئن رقص ڪندڙ.

"ٿينڪس!" موهه جي نشي ۾ مسرور سونيءَ جو آواز گونجيو.

مون جتين ئي ڪوئر جيئن ٽڙي پاٽيءَ مٿان ڏٺو، ته منهنجي اکين اڳيان ريتا رنگ چانئجي ويا. ڇوليءَ جي ٽٽڻ کان پوءِ واري خاموشيءَ کان پوءِ جڏهن هڪٻئي ڏي تڪيوسين ته بار بار مرڪي ٿي پياسين. ٻيڙيءَ هينيان ٻاهر نڪري چوڌاري نظر گهمائي ڏٺوسين ته آس پاس جا سمورا نظارا تبديل ٿي چڪا هئا. ڪاڪو نواب علي ڪڪرن تي ئي اڏامندو ۽ هن جو پيءُ سترنگيءَ ۾ تي جهوليو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن جي پيرن ۾ زمين وچ ۾ وتي ڪاهي پئي. هوءَ هڪ ڀيرو وري لچڪندي ۽ لمندي منهنجي ويجهو آئي. هينئين اڏ ۾ هلڪڙي مني سور جا تاثر محسوس ڪرائيندي چيائين، "ٿيڪس، ڊيئر. آئي لوَيو ويري مچ!"

"مي ٽوا“مون به پنهنجي ليکي اڏامندي چيو.

پئي هڪ ڀيرو ٻيهر ڳرانڙي پائي مرڪڻ لڳاسين. وري جيئن جو هڪٻئي کان الڳ ٿياسين ته مونکي ڏاڍي آدم وارو اهو وڻ ياد آيو جنهن جو ذڪر سوني اڳ ۾ ڪيو هو.

“ڪٿي آهي اهو وڻ، جنهن جي ميوي جو تو سويرو ذڪر پئي ڪيو؟"مون موضوع مَٽائڻ خاطر سونيءَ واري سويرڪي ڳالهه ٻاهر ڪڍي.

"ڪونه ڏٺئي ڇا؟"

"نـا!"

"صفا ڪوپوڪ آهين..."

"ڇو؟"

"تورو هيڏانهن ته اچ."سوني مونکي پاڻ ڏانهن سڏي، منهنجو هڪ هٿ پنهنجي هٿ ۾ ڪٽي پنهنجي سيني تي نچندڙ پوپٽن تي رکرائي ڇڏيو. پر ٻيو هٿ پنهنجن چپن تي آٽرائي، چيائين، "تنهنجي هٿ ۾ ڇاهي؟"

مون چيو."پوپٽ!

"اڙي نان، اتي ڪٿان آيو پوپٽ؟"سوني منهنجي ويجهو ٿيندي ڪن ۾ چيو."اهو ئي ته آهي!"

"ڇا؟"

"گول گول گوگول!"

"اوهـ!" منهنجي اندر جو بربلو اڏامي وڃي سڪل وڻ تي ويٺو. مونکي لڳو ڄڻ ته مان سخت لُڙيءَ ۾ ڪنهن گرم نديءَ مان وهنجي پار پيو هجان. مان ان وڻ جي ميوي جي تعريف ڪرڻ لاءِ لفظ ڳولهڻ لڳس. جڏهن ناڪام رهيس ته چيم، "بيشڪ، ان جو ڪو جواب ناهي!"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ليزبين

جڏهن کان جوئس هڪ ڪان وڏيڪ ڀار جڻڻ کان ڪتو جواب ڏيئي چڏيس. تڏهن کان مجبورن هن کي پنهنجي زال جي اسرار تي پنهنجو آپريشن ڪرائڻو پئجي ويو. پر وقت گذرڻ کانپوءِ کيس احساس ٿيڻ لڳو ته هن پنهنجي نسلي لڙيءَ عورت ڏانهن منتقل ڪري سماجي غلطي ڪئي آهي. جو ته هن کي پنهنجي الترا ماڊرن زال مان جا نينگري هئي، تنهن پلڻ پوسڻ کانپوءِ به شينهن تي چڙهڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو هو. اينري قدر جو مرد جي مخالفت ۾ اهڙا ته چتا بيان تي ڏنائين جو پٽس جو دماغ به پنواتيون کائي تي ويو. انڪري هن ڪجهه عرصي کان پنهنجي نينگريءَ جي بيانن ۾ رويي جو گهرو مطالعو ڪرڻ شروع ڪري ڏنو. هونئن ته سندس گهراڻو نئين تهذيب سان تمام گهڻو هم آهنگ هو پر پوءِ به هن چاهيو ٿي ته تهذيبي لحاظ کان زندگيءَ جي جنهن رنگ ڍنگ کيس هڪ سجاڻپ ڏني هئي، سا سندس نسل جي رڳن ۾ به گرم رت جيئن ڊوڙندي رهي. هن جي دادلي ڏيءُ جيڪو پيشو اختيار ڪيو هو تنهن ۾ واسطن جي وڏي اهميت هئي، ۽ انهن ڪانسواءِ هوءَ ڪنهن کان به ڪو ڪانٽريڪٽ يا پروجيڪٽ وٺي نه ٿي سگهي. ماڊلنگ هڪ اهڙو پيشو هو جنهن جي انتظام ۽ ڪاروبار ۾ مرد حاوي هوءِ عورت جي حيثيت فقط اشتهاري پرزي برابر هئي.

اهڙي صورتحال ۾ ارتقا جي تازي بيان کيس پريشان ڪري ڇڏيو. هـُن ولايت ۾ وبني صورتحال کي قابو ڪرڻ جي گهڻي ئي ڪوشش ڪئي، پر اهو سڀ ڪجهه اجايو ويو. فونن جو هڪ ڊگهو سلسلو ڏهن ڏينهن کان ته رڳو کيس اهو آگاهه ڪرڻ ۾ پورو هو ته "تنهنجي ڇوڪري هاڻ بنهه مغرور ٿي وئي آهي. هاڻ ته ثائيمر تي به نه ٿي پهچي. واعدي خلافي سندس معمول

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بنجي ويو آهي. اسان ساٿس ڪانٽريڪٽ ٽوڙڻ جو سوچي رهيا آهيون. تنهنجون اکيون اڳيان ٿيون اچن. نه ته اهڙي خردماغ ڇوڪريءَ جي اسان کي بنهه ضرورت ڪونهي.“

ٻي شڪايت. جا شهر جي هڪ مشهور زالاٽي ڪلب کي هئي. تنهن ۾ اِهو لکيل هو ته: "اسان جي خلاف بيان بازي بند ڪريو ۽ اهو به ٻڌائي ڇڏيوس ته اسان ڇا آهيون!“

شڪايتن تي هن جي پريشاني ويتر وڌي ويئي. پر هن کي پاڻ سمجهه ۾ نه ٿي آيو ته آخر اهڙي قسم جا غيرذميواراڻا بيان ڏيڻ سان ڪيس ڇا ملندو! مردن سان نفرت ڪرڻ سان مردن جي صحت تي ڪهڙو اثر پوندو يا زالاٽي ڪلب جي مخالفت ۾ ڪيس ڪهڙو لاڀ حاصل ٿيندو.

گهڻي سوچ ويچار کانپوءِ هُن فون ڪري پنهنجي زال کي دانهن ڏيندي چيو" سمجهائينس. ڇو ٿي نانگن سان وير وجهي!“

" ٻارڙي ڇا ڪيو آهي جو اچي ڇتو ٿيو آهين؟“ زال ڪيس ڇنڊ ڪيندي چيو" ويچاري جيڪڏهن توسان محبت نه ٿي ڪري ته ان ۾ وڙهڻ جي ڪهڙي ڳالهه آهي!“

" مان ته محبت جو نه ٿو چوان.“ هن زال کي سمجهائيندي چيو" مان ته اُن نفرت جي ٿو ڳالهه ڪيان جا هـُن مردن لاءِ پالي رکي آهي. ڪالهه ئي اخبار ۾ بيان آيو آٿس. ڀلا اهڙي بيان ڏيڻ جي ڪهڙي ضرورت هيس. ڇا ڪيس خبر ناهي ته مان گڏريل ٻن سالن کان هتي سندس شو لاءِ هٿ پير پيو هڻان؟“

" ڇا ڪيو اٿس؟ ڪهڙي اربعا خطا ڪئي اٿس؟“

هـُن پنهنجي بهادر نينگريءَ کي پنهنجي زال حوالي ڪري سوچيو هو ته هڪ فرد جي حيثيت ۾ سندس ماءُ کان بهتر ٻيو ڪو به هـُن جي صحيح تربيت ڪري نه ٿو سگهي. "جيسيتائين ماٺهو مڪمل طرح سان هڪ انساني گروهه واريون خاصيتون نٿو رکي ته سمجهو هن جي خاندان هن تائين پنهنجي تهذيبي ورثي کي پهچڻ ئي ناهي ڏنو.“ اهڙا خيال هئا هن جا.

" تون ٿورو سندس انٽرويو ـ نما بيان کي ته پڙهه.“ هن فون تي

پنهنجي زال کي زالاٽي التجا ڪندي چيو.

"مون بيان پڙهيو آهي." سندس زال چيو." منهنجي ڇوڪري نيڪ ڇيو آهي. ڪيس جيڪڏهن مرد نہ ٿا وڻن تہ هرون پرون سندن تعريفون ڇو ڪري؟"

هُن کي سمجهہ ۾ نہ ٿي آيو تہ سندس زال بنا سوچ سمجهہ جي ڇو پئي پنهنجي ڌيءُ جو پاسو جهلي." تون بيان جو نفسياتي تجزيو تہ ڪر!" هُن جڙ تہ ٻاڏائيندي چيس." ڏنڌو تہ هونءَ بہ متاثر ٿيندس، پر مون کي تہ خطرو آهي ارتقا هاڻ ڪڏهن بہ نارمل زندگي گذاري نہ سگهندي "

" ويهي پنهنجا مفروضا نہ گهڙ" زال چيس. " ڪجهہ پنهنجي ڌيءُ تي بہ ڀروسو رک!"

هن سوچيو تہ ڪيس ڪيئن ٻڌائي تہ نفسيات جي پروفيسر، جو سندس دوست بہ هو، ڪيس ڇا ٻڌايو آهي؟ هُن ڪيس فون تي ڳالهہ ڪولي ٻڌائڻ بہ نہ ٿي چاهي، پر رڳو ايترو چيائينس تہ" ارتقا جي اڪيلائيءَ تي نظر رک. ڏسينس تہ ڪير ڪير سائس ملڻ تو اچي، ۽ هُن جو سائس ڪهڙو تعلق آهي؟"اِهو چئي هُن فون رکي ڇڏيو. پروفيسر سڊني ارتقا جي بيان جي آڌار جيڪو نتيجو ڪڍيو هو سو هن جي دماغ ۾ واچوڙو بڻجي رهجي ويو هو.

" اهو ڪيئن ٿو ٿي سگهي تہ هڪ ڇوڪري، جا جوان آهي، مشرقي آهي ۽ اڪيلي بہ آهي، سا مرد کان نفرت ڪري؟ اڻٿيڻي!" هو پنهنجي منهن پڻڪيو. پر پوءِ هُن کي اوچتو ياد آيو تہ ڪراچيءَ ۾ هن جو هڪ جگري يار بہ رهندو آهي، جو گهر جي ڀاتين جيئن آهي. هن ڊائري کولي سندس نمبر ڏنو. پوءِ ڊائل گهمائي سائس ڳالهائڻ لڳو. معمول جي خوش خير عافيت کان پوءِ ڪيس مقصد تي آندائين. ڪيس اهو ڪم سونپيائين تہ هو سندس گهر ڀاتين جي مصروفيتن جو جائزو وٺي. ڪيس رپورٽ ڏئي. ڇو تہ قصو ڪافي اڳتي وڌي چڪو هو.

اِن دؤران ارتقا جا هڪ بہ بيان ٻيا بہ ڇپجي ويا. هن جو تازو بيان ٻنهہ چرڪائيندڙ هو. هن انڪشاف ڪيو هو تہ ڪو بہ مرد ڪيس ڇڪڻ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

صلاحيت نہ ٿو رکي!

اهو بيان پڙهي هن جي مغز مان نڪاءَ نڪري ويا. هو اجا بہ وڌيڪ توائي تي ويو. " حد ٿي وئي!" هو دل ئي دل ۾ پنهنجو مٿو ڪُٽڻ لڳو" چوري ماڳهين سر تي چڙهي وئي آ."

هن کي خبر هئي تہ ماڊلنگ جي دنيا ۾ اهڙا بيان ان ڪري بہ ڏبا آهن تہ جيئن ماڻهو پريس ۾ "اِن" رهي. ماڻهن جي گفتگوءَ جو موضوع بڻيو رهي، پارٽين ۾ ماڻهنَ جي نگاهن جو مرڪز بڻيو رهي، ۽ خود وڏ ۾ وڏ مردن کي پاڻ ڏانهن متوجہ ڪرڻ لئہ بہ ساڳئي قسم جا بيان ڏيئي سگهجن ٿا. پر سندس ڪاروباري ساٿين جي شڪايتن ڪيس ذهن ۾ بيا ڪيترائي ڪٽر پئدا ڪري ڇڏيا هئا. انهن جي تصديق هن لئہ سڀ کان اهم ڳالهہ هئي.

ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ هڪ اخبار ۾ خبر آئي تہ ارتقا ڪراچيءَ ۾ عورتن جو هڪ روحاني سينٽر کوليو آهي، جنهن ۾ يوگا، مساج ۽ روحاني ياترائن لاءِ عورتن کي باقاعدي تربيت ڏني ويندي آهي.

رهي سهي ڪسر تہ اِن خبر پوري ڪري ڇڏي. هو سچ پچ تہ پريشان ٿي ويو. هن فورن پنهنجي زال کي فون ڪيو پر ڪنهن ڪيس جواب نہ ڏنو. ان ڏينهن هن پنج ڇهہ ڀيرا فون ڪيو پر ڪنهن بہ فون نہ کنيو. نيٺ تنگ ٿي هن پنهنجي دوست کي فون ڪيو. هو بہ جڏهن تہ سندس فون لئہ ٻاڙيو وينو هو. دوست چيس،"يار بي تہ خبر نہ ٿي پوي، پر تنهنجو گهر عورت فائونڊيشن لڳو پيو آهي. منجهس ذري گهٽ ڏهاڪو کن غير سرڪاري تنظيمن جا دفتر کلي چڪا آهن، پر سينيءَ جي سربراهہ تنهنجي زال آهي. سندس ٽارگيٽ گروپ آهن: اعليٰ ۽ پڙهيل ڳڙهيل خاندانن جون غير شادي شده ڇوڪريون ۽ بيواهون."

ان ڳالهہ هن جي وهم کي اجا بہ پختو ڪري ڇڏيو. هن فيصلو ڪيو تہ هو وطن ورندو ۽ سچو لقاءُ پاڻ پنهنجي اکين سان اچي ڏسندو.

ڪافي ڏينهن جي بحث کان پوءِ هن کي ڪمپنيءَ طرفان موڪل ملي ۽ اوٽ موٽ جي ٽڪيٽ بہ. هو جيئن ئي پنهنجي گهر پهتو تہ هن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دل ڏڪ ڏڪ پئي ڪيو. ٽري پيس پهريل ديسي همراهه ولائتين واري ڦوندڻ ۾ پنهنجي شهر کي ڏاڍي حقارت مان پئي ڏٺو.

" ماڻهوءَ کي ماحول تو خراب ڪري“ هن دل ئي دل ۾ پنهنجو گهر تبديل ڪرڻ لئه سوچيو" نه ته ڇا مشرقي عورت، ڇا مرد لئه حقارت!“ پر هن اهو به نه سوچيو ته ڪراچي ته وري به مشرق هو. اتي عورت وٽ اهڙا اُبتا خيال ڪيئن ٽي جنم وٺي سگهيا؟ شايد هن اهڙن مردن جو مطالعو نه ڪيو هو جن کي عورتن کان نفرت هئي. هو جيئن ئي گهر پهتو ته گهر ۾ متل عورتاڻو ڏمچر هڪدم ٺپ ٿي ويو. نوجوان ڇوڪريون هڪ اڌڪڙ عورت سان گڏ ڪيس گهورڻ لڳيون. هرڪو چپ هو. هن جي زال اڳتي وڌي ڪيس هڪ الڳ ڪمري ۾ وٺي وئي.

" اهو ڪهڙو طريقو آهي جو نه اچڻ جو ٻڌايـَـئي ۽ نه فون ڪَيئي؟ ايئن اوپرن ماڻهن جيئن اچي ڪڙڪيو آهين!“ جوڻس احتجاج ڪندي چيس،" ڇا ٻڌائيندا سين اسان ماڻهن کي؟ ڪير هنن جو اعتماد بحال ڪندو؟ اسان جي ڪاروبار جي نڙيءَ تي ايندي ئي اچي لت ڏني اٿئي؟ ڪيترو نه سنو ٿئي ها جو اُتي ئي پيو هجين ها!“

ايترو ڪجهه ٻڌڻ جي باوجود به هن جي چهري تي چڙ جو عنصر ظاهر نه ٿيو.

" مان ته ائين بس ڏسڻ آيو هوس ته ماءُ ڏيءَ ڪيئن پيون گذارين.“

ٿورو ساهي پٽي پڇيائين،" باءِ دي وي، ڇا ڪوليو اٿوَ؟“

جوڻس جي چهري تي اٽوٽندڙ تاثر اُڀريو جنهن کي هو پڙهي نه سگهيو.

”ورجن ڪلب!“ ـــ زالهنس کي آڏي پڇا ڏاڍي خراب لڳي ـــ"هاڻ اهو نه پڇجان ته اهو ڇا ٿيندو آهي؟ پر اهو ٻڌائي ٿي ڇڏيئين ته هتي مردن جي داخلا بند آهي.“

"منهنجي به؟“

" ظاهر آهي. تون به ته مرد آهين.“

"توکي ڪنهن چيو آهي ته مان مرد آهيان؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

" ڇو؟" سندس زال حيران ٿيندي ڏانهنس ڏٺو.

"جيڪو ماڻهو ٽن سالن کان ولايت ۾ وينو آهي ۽ زال سان نہ مليو آهي، اهو ڪهڙي منهن سان مرد آهي!"

" پوءِ بہ تنهنجو ماس، تنهنجي حاڪميت، تنهنجو ضابطو اهي سڀ ڳالهيون ظاهر ڪن ٿيون تہ تون مرد آهين!"

" واهہ واهہ!" هو حيران ٿي ويو." گهڻو ڪجهہ سکي وئي آهين. ڪراچيءَ جي شهر ۾ رهي ڪري ماءُ ڏيءُ بيحد بدلجي ويون آهيو."

سندس زال جواب ڏيڻ بنا دالان سامهون لان ۾ وينل عورتن ڏانهن هلي وئي.

عورتن جو گوڙ گهمسان جهڪو ٿي وڃڻ جي باوجود بہ ڪنهن مهل رکي رکي ٽهڪن جا آواز پڙاڏا بنجي هال مان گونجيا پئي. هن پنهنجو بريف ڪيس کنيو ۽ پنهنجي پراڻي ڊرائينگ روم ڏانهن هليو ويو. ڪجهہ دير بعد هو ڪپڙا بدلائي گهر جو جائزو وٺڻ لڳو. سندس زال اڃا بہ عورتن کي ڦائل ڪرڻ ۾ مصروف هئي. پر ارتقا جو ڪوبہ اتو پتو نہ هيو...

هو بنا اجازت جي جڏهن هال اندر داخل ٿيو تہ هن ڏٺو اتي ورزش جي سامان سان گڏو گڏ هر هنڌ هر ڪنڊ ۾ مساج واريون صندلون پڻ رکيل هيون، ۽ ڪٿي ڪٿي صوفا سيٽ ۽ ٻيو سامان پڻ موجود هيو.

هال سان ڳنڍيل هڪ روم مان رکي رکي سنهڙي کل جو آواز پئي آيو. جيئن اڪثر جاسوسي ڊرامن ۾ ٿيندو آهي. جڏهن آواز هن جي ڪنن تي پيو تہ هو هلڪيون هلڪيون وکون کڻندو وڃي دروازي تي بيهي رهيو. دروازو اهڙي انداز سان ٻيڪڙيل هو جو ان جي چير مان سامهون وارو منظر چٽو ڏسڻ ۾ آيو پئي. هن جهاتي پائي اندر ڏٺو تہ سندس من جي آنڌ مانڌ وڌي وئي. هن جي رڳن ۾ ڊوڙندڙ مرد ڪمري جي هلڪي روشنيءَ ڏانهن ڇڪائڻ لڳو. هن وري غور سان جهاتي پائي ڏٺو. اهو بيحد جذباتي منظر هو پر جڏهن سندس نظر ارتقا جي اخباري فوٽو نما ڇهري تي پئي تہ هو ڏڪي ويو. هن آهستي آهستي پنهنجو سر ٻيڪڙيل دروازي جي چير مان ڇڪي

ورتو. سردي هوندي بہ ڪيس پگهر وٺي ويو. هن جا سڀ شڪ پڪ ۾ تبديل ٿي ويا. نفسيات جي پروفيسر ڪان ويندي سندس سمورا گمان صحيح ثابت نڪتا. ارتقا ۽ اربيلي، لوساٽيل چهرن ساڻ جڏهن دروازي مان ٻاهر نڪري هن جي اڳيان اچي بيٺيون تہ ڪيس پروفيسر سڊنيءَ جي ڳالهہ ياد آئي: "تنهنجي ڇوڪري ليزبين آهي، هوءَ هاڻ ڪڏهن بہ مرد ۾ دلچسپي وٺي نہ سگهندي. ان جو مطلب سمجهين ٿو تہ ڇاهي؟ تنهنجو خاندان پنهنجو موت پاڻ مري چڪو آهي.

پرڪنيل پوٽ

اڄ الائي ڇو هو مونسان پنهنجن ڏهن سالن جو پڇتاءُ ونڊڻ وينو هو.
جڏهن ته مان پنهنجي دوست آزاد جي انتظار ۾ هوس. ڇو ته مهينن پڇاڻان اڄ اسان ٻه هڪ ننڍڙو پروگرام رٿيو هو.

هن ۽ منهنجي وچ تي سگري رکيل هئي، جنهن مان ٻهر جا سڪل گُتڪا ٻاهه ۾ ڳاڙها ٿي ڪيس گهوري رهيا هئا. هو نه ته نشي ۾ هو، نه ئي ڪيس ڪو خدا جي خوف ستايو هو. پر پوءِ به ڪا ڳالهه هئي جو دل جو غبار ڇنڊڻ خاطر منهنجي پير ۾ اچي وينو هو. نشو، نماز، دوست ۽ احباب، هن لاءِ ڪا وڏي اهميت نه رکندا هئا. نه ئي وڏن جي واقفيت هن لاءِ ڪو مٿي جو سور هئي. هو اهي سڀ شيون آزمايو وينو هو. شهر جي معزز ماڻهن جي ٻارن جو هو ٽيوٽر هو. ٿوري گهڻي واقفيت ڪري سنهيون سڪيون شهري سهولتون به حاصل هُيس. هڪ اڌ فيملي سپورٽر به ڳولي ورتو هئائين. پر انهن مهربانين هوندي به هو الائي ڇو خالي خالي هو.

ٽيوشن جي مصروفيت، هلڪڙن سلڪڙن وڏيرن سان اٿ ويهه، ننڍن وڏن دڪاندارن ۽ شهري سياستدانن سان ڏيٺ ويٺ ۽ مفت جي ڪمپني به هن جي اندر جي خالپيڻي کي پري نه سگهي هئي. صحافين سان ڪچهريون، واندڪائي، اسپتال وچي ڪاڪ شنل کيڏڻ، رستن روڊن سان بيهي نوجوانن سان دلپشوري ڪرڻ جهڙيون هن جون هابيز به ڪيس چلڻ کان روڪي نه سگهيون هيون.

سياري جي رات هئي. سگريءَ جي ڳاڙهن ٽانڊن ٻاهريان ويهي جيڏي مهل مان آزاد جو انتظار ڪري رهيو هوس ته هن وچ ۾ ڳالهائڻ شروع

ڪيو. مونکي چيائين."امر. مون زندگيءَ جا ڏهه سال عزت سان نوڪري ڪئي. ۽ ايمانداريءَ سان ٻار پڙهايا. پر مونکي جڏهن گهر ڪان پري بدلي ڪيو ويو ته مونکي تمام گهڻو ڏک ٿيو. مون جنهن اسڪول ۾ پڙهايو پئي اتي جي ٻارڙن کي به ڏک ٿيو. پر مون فيصلو ڪيو ته مان ڊيوٽي ڪندس. "

مان هن ڏانهن ڏسندو رهيس. پر وقت مونکان پري پڄي رهيو هو. آزاد اجا نه پهتو هو. ڇو جو هن وٽ رات جي اٺين کان پوءِ وقت نه هوندو آهي. رات جي اٺين کان پوءِ هو هائبرنيشن ۾ هليو ويندو آهي! اسان کي جيڪو ڪجهه به ڪرڻو هو سو اٺين کان اڳ ئي ممڪن هو. مون مسلسل گهڙيءَ ڏي پئي ڏٺو. هن مونکي خاموش ڏسي به پنهنجي ڳالهه جاري رکي.

"مان جڏهن سانگهڙ کان ٽنڊوآدم دخلڪار ٿيڻ ويس ته اتان جي هيڊ ماستر مونکي چانهن پيارِي، ۽ مونکان ليٽر وٺي دراز جي خاني ۾ رکي ڇڏيو. جڏهن موڪلائڻ لڳاسين ته چيائين، "هاڻي پلي تون هفتي کان پوءِ اچجان!" مان حيران ۽ پريشان. تعجب ۾ پرجي ڏانهس ڏسندو رهيس. ٿيڻ دل جهلي پڇيومانس،"ڇو، سائين؟" _ چيائين، "بس، هتان جو اهو ئي دستور آهي!" عجيب دستور هو هنن جو! بهرحال مان خاموشي اختيار ڪري گهر هليو آيس. "

آزاد اجا نه پهتو هو. هن جي ڪهاڻي دلچسپ ٿيندي پئي وئي.

"ٻئي ڀيري مان جڏهن اسڪول ويس ته هيڊ ماستر وري به منهنجي سني خاطر تواضع ڪئي. پيار مان سمجهايائين ته "هن اسڪول ۾ اسان ڏهن ماڻهن جو اسٽاف آهي، ٻه سؤ کن ٻار آهن. پنج استاد ويزا تي ويل آهن. ۽ چئن کي مهيني مان ٽن هفتن جي ڇوٽ مليل آهي. ايئن هڪ استاد کي مهيني ۾ فقط هڪ هفتو پڙهائڻو ٿو پوي. اهڙي طرح، استاد ٻارن کي به پڙهائين ته پنهنجو ٻيو ٻارو ۽ ننڍو وڏو ڪاروبار به ڪن. هونئن به ڪهڙي سرڪاري پگهار مان پورت تي ٿئي! اوهان به جي چاهيو ته ايئن ڪري سگهو ٿا. ويزا تي وڃڻ وارو صاحب کي رڳو به لڏون ٿو ڪارائي، ۽ مهيني ۾ هفتو يا هڪ ڏينهن اچڻ وارو فقط هڪ لڏون! اوهان جي دل جيئن چئي. پر

جي ايندؤ تہ اوهان کي جهل ڪونهي. پر پوءِ ٽائيم جي پابنديءَ جو خيال ڪجو. هڪ پيرو ڦاٿؤ تہ پوءِ سڄي زندگي لوڙيندؤ!“

”پهريان تہ مونکي ويزا جي ڳالهہ سمجهہ ۾ ڪونہ آئي. ٻيو لڏون واري ڳالهہ بہ منهنجي لاءِ نئين هئي. مونکي جيئن تہ گسائڻو ئي ڪونہ هو انڪري مان وضاحتن واري ڏيگهہ ۾ ڪونہ پيس. مون سوچيو تہ مان ضرور پڙهائيندس. ڏهہ سال دل جي سچائي ۽ ايمانداريءَ سان نوڪري ڪئي اٿم. هاڻ ڪهڙي ويهي منهن تي ڪالنڪ مکيان!“

مون آزاد کي ايس ايم ايس ڪيو: اها بہ ڪا تڪ آهي. يار ايڏو انتظار! هاڻ تہ ساڍا ست بہ ٿي ويا آهن! پوءِ تون چوندين اٺ ٿي ويا آهن. انين کان پوءِ تہ تون هائبرنيشن ۾ هليو ويندو آهين!

آزاد جو ڪو بہ جواب ڪونہ آيو ۽ هو ڳالهائيندو رهيو:

”ايئن مان هفتو بہ پابنديءَ سان وقت کان اڌ ڪلاڪ اڳ، اسڪول پهچندو رهيس. هڪ ڏينهن مونکي هيڊ ماستر چيو تہ ”اسڪول ۾ بہ ٽي ڏينهن مرمت جو ڪم هلڻو آهي. شاگردن کي بہ موڪل آهي. سو جي بہ ٽي ڏينهن تون بہ گهر آرام ڪرين تہ ڪو مسئلو ناهي!“ مان بہ ٽي ڏينهن تہ ٺهيو پر هفتو کن گهر رهي پيس. هفتي کانپوءِ جو اسڪول ويس تہ هيڊ ماستر ٽن ڏينهن جي غير حاضريءَ جو ليٽر هٿ ۾ ڏيئي صاحب وڏي ڏي روانو ڪري ڇڏيو. صاحب مونکي پنهنجي ڪلارڪ ڏانهن موڪليو. هن ويهي مونکي سمجهايو. ”چو اڃي پنهنجي نوڪري ڀنيان پيو آهين؟ توکي ڪنهن آدم انڪري ڪونہ موڪليو اٿئون تہ تون اتي ويهي پڙهاءِ! صاحب کي سندي آفيس ۽ هتان جي ايم پي اي جي اوطاق جا سمورا خرچ پرڻا آهن. توهان جي نوڪريون ڪندؤ تہ پوءِ اهي خرچ ڪٿان پورا ٿيندا؟“ _”اهو ڪوڙ آهي!“ مون دل ئي دل ۾ سوچيو. پر اهو ڪوڙ نہ هو. بعد ۾ مونکي خبر پئي تہ حڪومتي ڌر جي اڪيلي ايم پي اي جي اوطاق ۽ گهر جي بجليءَ جي بلن، گئس، ٽيليفون ۽ سيڌي سامان جو خرچ اي ڊي اي او ٽي پريو.“ تنهنجي ٽن ڏينهن جي پگهار سرڪار ڪٽي ڇڏيندي ۽ انهن ٽن ڏينهن جي غير

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حاضريءَ جو ذڪر تنهنجي سروس بوڪ ۾ پڻ درج ٿيندو عمر ڀر لاءِ سمجهه ته پروموشن ڇٽا! هاڻ پلي وڃ. تن ڏينهن اندر غير حاضريءَ جو سبب لکت ۾ لکي ڏيئي وڃ!“ منهنجي پيشانيءَ تان پگهر ڦينڊيون ڪري وهڻ لڳو. نيٺ مون هيڊ ماستر سان ڳالهايو. هن سفارش ڪري مونکي ٻن هزارن تي ويزا يعني ٻن لڏن واري واندڪائي ونرائي ڏني....“

اُن ۾ اجا پندرنهن منٽ پيا هئا. آزاد اجا به نه آيو هو. مان هن جي ڳالهين ۾ پاڻ کي مڪمل طوران ڪري نه سگهيو هوس. منهنجي موت فقط اشارن ڪنايتن تائين محدود هئي. هو ان تي به نه ٿڪو هو. مون سگريٽ ۾ ٽيون پيرو ٻيهر جا سڪل گُتڪا وڌا. عين ان ويل منهنجو هڪ ٻيو دوست به آفيس اندر داخل ٿيو. پر هُن جي اچڻ جو به مٿس ڪو اثر نه پيو. هن جو ڳالهائڻ جاري رهيو:

”هاڻ تون چوندين ”نيٺ ته ويزا ورتئي نه؟“ - پوءِ چا ڪيان ها؟ ذليل ٿيڻ کان مونکي ڊوڙ پائڻ وڌيڪ بهتر لڳو. اهو ئي ڪين ڪپندو هو. مونکي چا هوا مان اڃي گهر وينس. پگهار مونکي گهر ويني ملي ويندي هئي. جيترا پيسا منهنجا صاحب ڪٽيندو هو ان کان ، ڏيڪ مان ٽيوشن مان ڪمائي وٺندو هوس. ٽيئنشن مان به جان ڇُٽي پيئي، منهنجا ٻار به پرائيويٽ اسڪولن ۾ پڙهڻ لڳا. بيگم به حڪومتي پارٽيءَ جي ٽڪيٽ تي ڪائونسلر ٿي ويئي. Everything was nice, Amar. پر هڪڙي شيءَ منهنجي سامهون ٿي بيهي رهي- اُها اِها سوچ ته يار غلط ڪيو اٿم. پنهنجي پاڻ سان دوکو ڪيو اٿم، ٻارن سان، ملڪ سان ۽ معاشري سان! بس ان احساس کي مارڻ لاءِ سگريٽن جو سهارو ورتم. وهسڪي پيتم. يار، دوست، ڪمپني، سڀڪجهه تبديل ڪري ڇڏيم. آخرڪار ان سوچ کي به سمهاري ڇڏيم.“

آزاد نه آيو ته نه آيو. اجوڪو ڏينهن به ايئن ئي گذري ويو. ”چلو نيڪ آهي. وري ڪنهن ٻئي پيري“ هن پيري به دل کي ڪوڙي آٿت ڏيئي ڇڏيم.

ٿڌ آهستي آهستي زمين وٺڻ شروع ڪئي. هن ڪيسي مان

سگريٽ ڪڍيو. سگريءَ جي ٻرندڙ شعلي آڌو جهلي هڪ وڏو ٽهڪ ڏنائين. مان پريشان ٿي ويس. سوچيم، ڪٿي منهنجي دماغ ۾ هلندڙ سوچن کي تہ پڙهي نہ ورتو اٿس؟ پر ايئن نہ هو. سگريٽ جي پڇڙي يعنيٰ فلٽر کي چيچ ۽ ٻاچ جي وچ ۾ ڦاسائي ڪش لڳائيندي چيائين،"امر، مان اهي سڀ ڳالهيون توکي انڪري پيو ٻڌايان تہ مون هاڻ فيصلو ڪري ورتو آهي تہ مان هر حال ۾ پڙهائيندس. پابنديءَ سان اسڪول ويندس! پر هڪڙي ڳالهہ توکي ٻڌائي ڇڏيان: حرام کائڻ ۾ جيڪو مزو آهي، اهڙو ڪنهن بہ شيءِ ۾ ناهي.ماستر بنجي گهر ٿي ويھڻ سنڌ ۾ ايترو آسان آهي، ايترو آسان آهي، جيترو ماستر بنجي تبليغ تي هليو وڃڻ.چاليهہ ڏينهن جي چلي تي وڃو يا ٽن مهينن جي تي، توهان کان ڪير بہ ڪونہ پڇندو. پڇڻ وارو خود توهان کي پوٽ بنجڻ ۾ مدد ڏيندو. جو تہ ماستر کي پوٽ ناهڻ ۾ هن جو ۽ هن جي پوتار جو گهر ٿو هلي.اصل پتي خور کان بہ وڏيڪ سولو ڪم آهي!"

مان چرڪي ويس.

"هان، يئس، يئس!" پنهنجي ئي ڳالهہ جي پاڻ تائيد ڪندي چيائين،"گهوسٽ ٽيچر هڪ قسم جو پتاخور آهي. مان پاڻ ان مرحلي مان گذريو آهيان. مون تبليغي ماستر بہ ڏٺا آهن. اهي بہ پتاخور آهن. ڊيوٽي چوريءَ ۾ الله جو نالو استعمال ٿا ڪن. هو سادي درخواست لکي اسڪول ۾ اڇلي هليا ٿا وڃن. پوءِ پلي چِلي تي وڃن يا نہ وڃن. هنن کي آفيس وارن کي ڪجهہ بہ ناهي ڏيڻو. نہ هيڊ ماستر کين ان ڪم کان روڪي ٿو سگهي! مون پورا ڏهہ سال ڪونہ پڙهايو. اسڪول جو منهن بہ ڪونہ ڏٺم. ان وچ ۾ اليڪشن جي ڊيوٽي بہ ڪيم، صاحبن سان بہ مليم، هڪ اڌ ٽريننگ بہ ڪيم . يارن دوستن سان بہ اٿيم ويٺم، تو مون جهڙن گهٽو ئي شرمائڻ جي ڪوشش ڪئي، پر هر ڀيري ڪلي ٽاري ڇڏيم. ڏهن سالن ۾ ضمير نالي ڪابہ شيءَ نہ رکيم. مونکي ڪجهہ بہ ڪونہ ٿيو. هاڻ سوچان ٿو تہ ڪجهہ نہ ڪجهہ ڪيان. نوڪريءَ جا باقي ڏهہ سال حلال ڪري ڪاوان، متان ڪڏهن ٻار چئي ڪين تہ سڄي زندگي حرام ڪارايو اٿئي، ۽ هاڻ پينشن بہ حرام جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تو ڪارائين!“

مونکان ٿهڪ ڇڏائي ويو. هو ششدر ٿي ويو. هن جي ذهن ۾ گمان ۾ بہ نہ هو تہ مان اهڙي سنجيده ڳالهہ تي ايڏو وڏو ٿهڪ بہ ڏيئي سگهان ٿو. اصل ۾ مونکي پڪ ٿي وئي هئي تہ آزاد هائبرنيشن ۾ هليو ويو آهي. انڪري مان آزاد واري فڪر مان آزاد ٿي هن جي لفظ لفظ کي ڌيان سان ٻڌڻ شروع ڪري ڏنو هو.

”ها، ها، ڪوڙ نٿو ڪيان!“ هن سگريٽ جو آخري ڪش هڻندي زمين تي پروتيندي چيو”يئس، يئس. مان آفيس وارن کي چئي آيو آهيان تہ مونکي ڪنهن ويجهي اسڪول ۾ رکو. مان پڙهائڻ ٿو چاهيان. ڏسون ڪڏهن ٿو آڊر ملي؟“

تڏ هاٽي اڳي ڪان بہ وڌيڪ لهي آئي هئي. منهنجو دوست قيوم اندر ڪمري ۾ ڪجهہ دير رهي، ڪاغذ قلوڙي، اسان سان گڏ اچي ويٺو هو. ڪيس خبر نہ هئي تہ اسان ڇا تي پئي ڳالهايو يا ڪنهن ڪنهن سان پئي ڳالهايو. سگري ءَ جي ڇوڏاري هاڻ اسان بہ نہ پر تي ماڻهو ويٺا هئاسين. ۽ بہ ٻيا نوان دوست بہ گڏ ويهڻ وارا هئا. مونکي پڪ هئي تہ هن کي آڊر ڪڏهن بہ ڪونہ ملندو۔ وڻ ويڙهي وڻ کي ايئن پاڻمرادو نہ ڇڏيندي آهي. ان کي وڻ تان زوري پٽي اڇلائڻو پوندو آهي.

ڪجهہ ئي دير ۾ جيئن ئي سگري ٻاهريان دوست وڃڻ لڳا تہ هن پنهنجو پوتنامو ٻڌائڻ بند ڪري ڇڏيو. ۽ ٿوري ئي دير ۾ موڪلائي هليو ويو. ان ڪانپوءِ بہ تي پيرا شهر ۾ هو مختلف جاين تي مونکي ملندو رهيو. پر ونس اها گرمجوشي نہ رهي هئي، ۽ نہ ئي اُها پڙهائڻ واري ڳالهہ وري ڪڏهن ورجايائين. نيٺ پاسيرو رهندي رهندي پاڻ بہ هڪ ڀوت جئان منهنجي حافظي تان لهي ويو.

ڏرتي منهنجو آسمان

ورڊ ٽريڊ سينٽر واري واقعي ڪانپوءِ جيئن ئي مختلف ملڪن جون فوجون افغانستان ۾ داخل ٿيون ته اسان جي ڳوٺ واري مسيت جي مُلي جي چرپر وڌي ويئي. هو هڪ نه ٻئي ڏينهن ڳوٺ اچي ماڻهن کي قائل ڪرڻ لڳو ته آمريڪا شيطان آهي ۽ ان جي چيلن سان وڙهڻ هر مسلمان تي واجب ٿي ويو آهي. انڪري هر ماڻهوءَ کي پنهنجا ڪم ڪار ڇڏي افغانستان اسهڻ کپي.

ان خيال کي عملي روپ ڏيارڻ خاطر هن هڪ ڏينهن ڳوٺ ۾ لڪڙتار ڪرائي ته "اڄ رات، عشاءَ جي نماز ڪانپوءِ، جماعت جي اهم گڏجاڻي سڏائي وئي آهي جنهن ۾ ننڍين وڏن سيني مرد ماڻهن کي شريڪ ٿيڻ کپي."

ان ڏينهن شام جو اسان شهر کان ريگستان ڏانهن ويندڙ روڊ جي ڪاٻي پاسي تي پيل ڪلراٺي پڊر ۾ ڪرڪيٽ راند پئي کيڏي. ڳوٺ جي مدرسي مان ٻه خطابي اسان وٽ آيا. چيائون ته مولوي سلام جو حڪم ٿيو آهي ته راند بند ڪري هڪدم مسيت ڏانهن اچو. اسان سان گڏ جيڪي مدرسي جا خطابي کيڏيا پئي سي ميدان ڇڏي ٻاهر هليا ويا. ان ويل شام جا پنج ٿيا هئا. هر نوجوان جو پاڇو وڏي وڻ تي ويو هو. ڪرڪيٽ گرائونڊ جي ڇيئني ڏسائن کان سارين جي پيل ناڙ ۾ زميندارن تيلي ٻجن جا ريج ڇڏرائي ڇڏيا هئا، جن ۾ ٻگهه ۽ ڪانيرا اڏامي اچي پيٽ ڳوت ڪرڻ لڳا هئا. پکين جي وڙهڻ، رڙڻ ۽ اڏامي وري ويهڻ جا آواز اسان تائين پهچي وري خاموش ٿي پئي ويا. مدرسي جي خطابين جي وڃڻ ڪانپوءِ راند مان جهڙوڪر مزو ئي ڇڏائجي ويو هو جنهن تي اسان جي ٽيم جي ڪپتان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گوڙو خفا ٿيندي چيو.” مُلي سلام جي ائنٽي بہ اصل اِن ٽئمر تي ٽپڻي هئي. شل نہ ڪنهن کي خوش ٿيندي ڏسي!“

مون ان ويل اسان جي ٽيم جي اوپنر ويرو کي بالنگ پئي ڪرائي. ننڍڙو رن اپ وٺي جڏهن بال اڇلايم تہ هن زوردار شاٽ هڻي بال کي بائونڊريءَ کان ٻاهر اڇلائي ڇڏيو. ان پاسي کان گوڙو بيٺل هو. ڪيس ڊوڙي وڃي بال کڻڻو پيو. جڏهن واپس آيو تہ منهن خراب هوس. ويتر جو منهنجي ويجهو ٿيو تہ چڙ مان چيائين.”خادو. بولنگ چڱي طرح ڪراءِ. نہ تہ موڪليندوسانءِ نہ مُلي سلام ڏي!“

گوڙو جي ان ڳالهہ تي مونکان ٺهڪ نڪري ويو.

حيران ٿيندي پڇيائين.” ڇو؟ ڪلين چو ٿو؟ “

ٻڌايومانس تہ”مونکي توکي اوڏانهن موڪلڻ جي ضرورت ناهي. اڄ رات هونءِ ئي اسان ڳوٺ وارن کي اوڏانهن وڃڻو آهي.“

گوڙو پريشان ٿي ويو. گهڙي سوا خاموش رهي چيائين.”خادم، مون تہ پوڳ پئي ڪيا. پر، يار تون نوجوان آهين. اوڏانهن اصل نہ وڃجانءِ! مون ٻڌو آهي تہ مُلو سلام نوجوانن تي اهڙو تہ ڪلام ڪندو آهي جو هو ٻين سان گڏ پنهنجي پاڻ کي بہ مارڻ لاءِ تيار ٿي ويندا آهن. مونکي تہ ڳالهہ ڪندي ئي ابتڪندڙي پئي چڙهي!“

گوڙو جي ڳالهہ الائي ڇو مونکي گنڀير ڪري ڇڏيو. سچ لڳي ڪانپوءِ مان جڏهن گهر پهتس تہ خبر پئي ڳوٺ وارا مُلي سلام جي اهڙي سڏ تي بہ دليا ٿي پيا آهن. هڪڙا چون پيا تہ هلجي، ٻيا چون پيا تہ ضرورت ناهي. نيٺ مُلان جي ڳالهہ ٻڌڻ لاءِ ڳوٺ جا ڪجهہ ماڻهو سيڙجي ڏاڏي حاجي واري مسيت ڏانهن روانا ٿيا. بابو پاڻيءَ جي واري تي ويل هو انڪري ڳوٺ وارن جي ڳالهين جو نشانو ٻڻجڻ کان بچڻ لاءِ امان مونکي صبح ساڻ ئي ان گڏجاڻيءَ ۾ شامل ٿيڻ لاءِ چئي ڇڏيو هو. راند تان واپس موٽڻ کانپوءِ ٻهريان چند گهڙين تائين تہ مان بہ گيسر ڪندو رهيس، پر ڳوٺ جي ٻين نوجوانن جو اوڏانهن ويندو ٻڌي امان مونتي بہ ڪٽي زور ڀريو. نيٺ وهنجي سهنجي اڇا اجرا ڪپڙا پائي مان بہ ويجي نماز واري وقت تي مسيت پهتس. عشاءَ جي نماز

پڙهي سيئي هڪ ٽولو ناهي مُلي سلامر جي ٻاهريان ڦري ويناسين. مُلو سلامر جنهن کي ڪجهہ ماڻهو مولوي سلام بہ چوندا هئا. قرآن حديث جو ڄاڻو ۽ دين دنيا جي نالي وارن ماڻهن سان اٽيل وينل هو. هو پاڻ کي اسلام جو سچو سپاهي تصور ڪندو هو ۽ ڳوٺ جا اڪثر ماڻهو هن جي حڪم کي هرون ڀرون ٽارڻ جي همٿ نہ ڪندا هئا. هو بزار ۾ ملنڊڙ فيشني فوجي ٻنڪٽ پائيندو هو ۽ پاڪ فوج جي ٽوپي پائڻ جي خواهش هوندي بہ پائي نہ سگهڻ ڪري چاپهين ڪمانڊو ٽوپي پائيندو هو. نماز پڙهائڻ وقت اها لاهي رکندو هو ۽ ان جي جاءِ تي گول پٽن واري اڇي ٽوپي استعمال ۾ آڻيندو هو. سندس مدرسي نما مسيت ۾ هر وقت ماڻهن جي پيهہ لڳل هوندي هئي.

مولوي صاحب جڏهن ڳوٺ جي نوجوانن کي پنهنجي چوڌاري وينل ڏٺو تہ چيائين، "الحمدالله، جماعت سڳوري موجود آهي. آڏو فقط هڪڙو عرض رکڻو اٿم. اوهان کي اڳ ۾ ئي خبر آهي تہ اسان جي مجاهدن اُهو ڪم ڪري ڏيکاريو آهي، جنهن تي اسان سينيءَ کي فخر آهي. شيطان جي گهر ۾ وڃي ان جو نڪ وڍي ڇڏيو اٿن. جنهن جي نتيجي ۾ هن مچرجي مجاهدن مٿان بم ۽ ميزائل وسائڻ شروع ڪيا آهن. پر اسان جو ايمان آهي تہ فتح فقط اسان جي ٿيندي! انشاءَ الله. جلد دنيا تي اسان جو غلبو ٿيندو. اسان سيني کي ثابت قدم رهڻو آهي. رب تعاليٰ کان دعا آهي تہ اسان جي ڳوٺ مان جيڪي مجاهد افغانستان ۾ جنگ تي ويل آهن سي سڀ سرخرو ٿين. ۽ توهان اسان کي بہ جي ان ڪارِ خير جو سڏ ٿئي تہ هڪدم الله اڪبر چئي ان لاءِ تيار رهڻ گهرجي."

ان تي جماعت مان ڪنهن زور سان نعرو هنيو. "نعرهِ تڪبير!"

" الله اڪبر!" گڏيل آواز آس پاس جي ماحول کي گرمائي ڇڏيو.

"جذاڪ الله!" مولوي صاحب چيو. "جماعت اڳيان هڪ ٻيو عرض بہ رکڻو اٿم. صيهوني ملڪ مٿان حملي کان پوءِ مسلمانن مٿان سختي وڌيندي، پر اسان کي جنگ ۾ جاني ۽ مالي قرباني ڏيڻ وارو سلسلو جاري رکڻو پوندو."

سيني يڪ آواز تي وراڻيو. " انشاءَ الله!"

”انشاءَ الله!“ مولوي صاحب بہ وڏي واڪي چيو.

اسانجي ڳوٺ مان ڪي نوجوان افغانستان ويڙهہ تي ويل هئا. انهن مان ڪجهہ جا پيئرءِ پائر ان ويل جماعت ۾ موجود هئا. انهن مان هڪ اٿي مولوي صاحب کي عرض ڪيو”قبلا سائين، منهنجي علي مراد جي خبر ونندا رهجو. توهان اڳ بہ ٻڌايو هو تہ مزارشريف واري معرڪي وقت هن جو اوهان سان رابطو ٿيو هو ۽ هو سلامتيءَ سان اتر افغانستان ۾ بچيل ڪفر جي نشانين جي خاتمي لاءِ وڏي بهادري سان وڙي رهيو هو. بس، هُن جي خبر ونندا رهجو. اسان پنهنجو ٻچڙو اسلام جي حفاظت ۽ دنيا مان ڪفر جي خاتمي لاءِ اوهان جي حوالي ڪيو آهي.“

”ائين نہ چئبو آهي، حمزه!“ مولوي صاحب جيڪٽ پهريل مچيل ڪلهن کي لوڏيندي چيو”چئو تہ الله و تبارڪ تعاليٰ جي حضور ۾ اسلام جي خدمت ۾ پيش ڪيو آهي. آئون ڪير ٿيندو آهيان ايڏو وڏو وزن کڻڻ وارو ابا. بس، الله رب العزت کان دعا آهي تہ اوهان جي ڏنل اها قرباني قبول پوي!“

بس پوءِ، ان بعد سڄي جماعت ٽڙي پکڙي وئي. مولوي صاحب چند نوجوانن کي هٿ جو اشارو ڪري ويهڻ لاءِ چيو. جڏهن مان اٿڻ لڳس تہ مولوي صاحب ڏاڍي ناگواريءَ مان مون ڏانهن ڏٺو ۽ چيائين،” بہ درجا انگريزيءَ جا پڙهي پيو آهين نہ، ان ڪري بزرگن جي ڳالهہ نٿو ٻڌين!“

مون چيو” نہ سائين! بابا اڄ پاٽي جي واري تي ويل آهي، گهر اڪيلو آهي، ٻڪريون باهر گهتي وٽ ٻڌيون بيٺيون آهن، متان ڪو هٿ هڻي نہ وڃي.“

”بابلا! هن کان وڏي ڪا ٻي ڳالهہ ٿيندي!“ مولوي صاحب مونکي چنبڙ پٽيندي چيو” هي جيڪا دنيا تي اسلام جي غلبي جي جنگ آهي، ان کان ڪا وڏي ڳالهہ ٿيندي؟ ڇا توکي اُڳتي اهي ٻڪريون، اهي رڍون، اهي ڍڳيون ڪم اينديون؟“

”نہ سائين“ مون ڊڄندي ڊڄندي وراڻيو.

”تہ پوءِ؟“

مولوي صاحب جڏهن مون ڏانهن ڏٺو ته هن جون اکيون ٽانڊن جيئن ٻريون پئي. هن جا پيرون ٽاٽجي ويا هئا. ۽ ڪماندو لباس ۾ هُو فوج جو ڪو غضب ناڪ جرنيل پئي لڳو.

مان ڏپ ۾ هڪدم هيٺ ويهي رهيس. منهنجي پر ۾ ڇهه ست نوجوان ٻيا به ويٺا هئا. مولوي صاحب چيو،"توهان نوجوان آهيو. جي توهان پنهنجي ماءُ ۽ پيءُ لاءِ هٿ ڪمائڻ جي ڪوشش به ڪريو ته ڪين ٻن ٽن هزارن کان وڌيڪ ڏياري نه سگهندؤ. جي پڙهي نوڪريءَ جي چڪر ۾ لڳندؤ ته به ڪلارڪي ۽ ماستريءَ کان سواءِ ڪجهه به هٿ ڪونه ايندؤ. مان توهان کي ان کان وڌيڪ ڏياريندس! اسان ماڻهن کي غيبي مدد آ. هو ڪنهن کان به نٿا گهرن. سواءِ الله جي! هِن هفتي مون وٽ ڪي الله جا نيڪ ٻانها اچڻا آهن. ڪن الله جي نيڪ نوجوانن کي پاڻ سان گڏ وٺي وڃڻ لاءِ! اوهان به پنهنجا نالا لکرايو. اوهان جي والدين جي به غيبي مدد ٿيندي "

نوجوانن مان ٻن ٽن ته پنهنجا نالا لکرايا پر ٻن ٽن "انشاءَ الله" چئي مولوي صاحب کي مايوس ڪيو. مولوي صاحب مون ڏانهن ڏٺو. مون چيو" مولوي صاحب، مان پنهنجي والدين جي اجازت کان سواءِ نالو نٿو لکرائي سگهان. "

" ها، ابا. تنهنجو پيءُ به ڪڏهن مسيت ڏي لڙي ڪونه آيو. تون وري ڪهڙي اسلام جي خدمت ڪندين؟ "

بابا جي نماز نه پڙهڻ ڪري مولوي صاحب جي هن طعني تي مان پنهنجو ڪنڌ نوائڙي مسيت مان ٻاهر نڪري آيس. رستي تي، ڳوٺ ڏي ايندي، مان ڪاڪي قتوءَ جي ڇوڪري واتان اهو جملو ٻڌي دهلجي ويس ته "ولائت مان جيئرو موٽيس ته پهرين گولي مان خادو جي پيءُ کي هڻندس. هو عيد جي ڏينهن به عيدگاهه ڏي نٿو لڙي! "

مان هاسڪار هنن جي پويان پويان پئي هليس. هو وڏي آواز ۾ ٻيون به ڌمڪيون ڏيندا پئي هليا. گهر پهچي، گهٽيءَ تي ڍنگهر چاڙهي، ٻڪرين سان رکيل کٽ تي هنڌ سولا ڪري سمهي پيس. رات جو خواب ۾ به مونکي مولوي سلام جي ساڳي جرح پئي ٻڌڻ ۾ آئي. صبح جو پيرن وٽان

رلهي چڪي جڏهن امان اتاريو تہ ان ويل بہ منهنجن ڪنن ۾ مولوي صاحب جي واعظ جا هٿوڙا پئي وسيا.

بابو رات جو دير سان پاڻيءَ جي واري تان موٽيو هو. صبح جو ٻڌايائين تہ "پر واري ڳوٺ مان ملان صادق ۽ فضل گدبيءَ جا افغانستان ويل ڇوڪرا خيرن سان ڳوٺ موٽي آيا آهن. پاڻ انهن کي مبارڪون ڏيڻ هلنداسين."

مونکي بابا جي ان ڳالهہ تي ڪو خاص تعجب ڪونہ ٿيو. ڇو تہ مونکي خبر هئي تہ بابا مُلن جي ڳالهين ۾ نہ پوندو هو پر هو اسان جي ڳوٺ ۽ ٽر جي نوجوانن کي افغانستان موڪلڻ جو سخت مخالف هو. انڪري جڏهن بہ خبر پوندي هيس تہ ڪو نوجوان جيئرو موٽي آيو آهي يا اتان پڄي نڪري آيو آهي تہ وٽس کهي ويندو هو ۽ سندس سر جي سلامتيءَ تي سرهو ٿيندو هو.

سو ان صبح مان ۽ بابا نيرن ڪري، ٻڪريون ڳوٺ جي ڏراڙ وٽ هڪيڪيون ڪري، اوڏانهن نڪري پياسين. رستي تي سمي واري ليسوڙيءَ وٽ اسان کي پنهنجي ڳوٺ جو ملهہ احمد مليو. پڇيائين،"ٻنهي پيءُ پٽ سويري سويري ڪيڏانهن سنبريا آهيو؟"

حقيقت ڪري ٻڌائيسينس تہ چيائين،"اوڏانهن مردن جي تہ ڪا پهر ئي ڪونهي. باقي رنون آهن، وينيون روئن! ڇورن کي تہ رات ئي مولوي سلام وارن بانا هٽائي ڪيڏانهن ڪيرائي ڇڏيو آهي. ڇون ٿا تہ جنگ تان واپس اچڻ جي ڪا بہ ضرورت ڪونهي! اُهو وقت ويو جڏهن جيئري موٽڻ تي مائٽ مبارڪون وٺندا هئا. هاڻ چون ٿا تہ شهادت تي اچو. وڏيڪ توهان جي مرضي."

"شهادت بہ تہ ڪنهن جي نصيب ۾ لکيل هجي نہ!"بابا چيس،"وري بہ پنهنجن ڳوٺن جا ڇوڪرا آهن. جيئرا موٽيا آهن. اِن تي ايترو ارهو ٿيڻ جي پلا کهڙي ضرورت آهي؟"

"خبر ناهي، يارا!" احمد وراڻيو."اسان بہ ٻڌو آهي تہ ڇورن کي ٻڌي ڏاڍي مار ڪيائون. لڳي ٿو تہ مولوي صاحب ناراض ٿيو اٿن."

”تہ؟“

”اھو ئي تہ متان پڇي نہ آيا ھجن، ۽ مولوي صاحب جي نالي ۽ ناموس کي ڪٿي ڌڪ نہ رسايو ھجين!“

”ھا، يار! اھا ڳالھہ ٿي سگھي ٿي.“ بابا چيو.”اھا سڄي باھہ ان مڇي مواڙ ٽيل ڦيلي جي تہ ڏنل آھي. پر خير آ! مولا چڱي ڪندو. چڱو اسان وري بہ ٿي ٿا اچون.“

”ھا، ھا- ڀلي توھان ٿي اچو!“

ائين ڪاڪي احمد کان ڇنڊائي نڪتاسين. ٻن ڪلوميٽرن جو پنڌ ھو. اڌ ڪلاڪ ۾ وڃي اتي پھتاسين. مولوي صادق وارن جو ڳوٺ اڌ پڪو ۽ اڌ ڪچو ھو. مسيت بہ ڪچي اوڏڪي پٽ جي ٺھيل ھئن. اسان ڳوٺ جي گھٽيءَ وٽ بيھي گھاٽن سرينھن وڻان سڏ ڪيو. ھڪ ڇوڪر ڀڄندو آيو. مولوي صادق جو پڇيوسين تہ ٻڌايائين،”وڏي مولوي انعام گھرايو اٿن، اوڏانھن ويا آھن.“

مولوي انعام کي آسپاس جي ڳوٺن وارا مولوي ڪماندو چوندا ھئا. ھن وٽ پري پري کان ملان، مولوي ۽ خطابي ڪھي ايندا ھئا. وٽس پانت پانت جي ماڻھن جي ريل پيل لڳل ھوندي ھئي. سڄي ملڪ مان ماڻھو ڪھي اچي سالڻس مدرسي ۾ ملندا ھئا. ڪڏھن ڪڏھن غير ملڪي ماڻھو بہ مدرسي ۾ اچي مھمان ٿيندا ھئس. تڏھن اسان جا والدين چوندا ھئا تہ ”الله جا ٻانھا آيا آھن.“ انھن جي ڪا خاص سڃاڻپ تہ نہ ھوندي ھئي پر ”مومن“ ۽ ”ٻانھن“ جي نالن سان سڏبا ھئا. سندس مدرسي وٽ رات دير تائين ڪارن شيشن واريون ڊبل ڪيئبن ڊاٽسنون، لينڊڪروزر گاڏيون ۽ ٽو ڊي ڪارون قطارون ڪري بيٺل ھونديون ھيون. ضلعي جا اعليٰ عملدار بہ ھن جي عزت ڪندا ھئا. اسان جي ڳوٺ وارو مولوي سلام ھن جو نائب ھو. ايڏي وڏي ماڻھو جو ڪين گھرايو ھو تہ ڳوٺ جا سڀ مرد سندس سڏ پرڻ ھليا ويا ھئا. اسان سڏ ورنائي ڀھتل نوجوان کان پڇيوسين،”ماسي ڪمُل تہ ويني آھي نہ، جنھن جو پٽ ولائت مان موٽيو آھي، افغانستان مان؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"ها، ها. اها ويني آهي." چوڪر تڪڙ تڪڙ ۾ وراڻيو. "پر اها ملي ڪنهن سان ڪونہ ٿي."

"ڇو پٽ؟ ڇو ڪونہ ٿي ملي؟" بابا بہ تڪڙ تڪڙ ۾ ڳالهايو."مان تہ هن جو پاڻ آهيان. وڃ، وڃي سگهو ٻڌائيندس تہ لالڻ آيو آهي. ڪاتون وارو پٽ! وڃ، شاباس!"

چوڪر ڊوڙندو ويو ۽ بہ ٿي منٽ رکي موٽي آيو.

چيائين، "اچو!"

اسان مولوي صادق جي ويڙهي اندر داخل ٿياسين. هن جو ٽن چئن گهرن جو ويڙهو هو. بہ پٽ شادي شده هئس. هڪڙو تہ رات ئي افغانستان مان موٽيو هو. ويڙهي اندر هڪ جوڙو ڏڳن جو ۽ بہ ڳئون نظر آيون. ڏڳن ڪاٺ جي آهورن ۾ گاهہ پئي کاڌو. ڪجهہ ڪڪڙين هيڏانهن هوڏانهن ڏڳين جي چيٽن وٽ پئي ڪاتوڙا ڪيا. اسان ڪکائين ڇپرن هيٺ مِڙيل ماين ڏانهن وڌياسين. انهن مان هڪ ٻن جي روئڻ جو آواز ڪنن تي پيو. مونکي ٿوري پريشاني ٿي، پر بابا اڳتي وڌي سلام ورايو. ناني ڪمُل ماين جي جهنڊ مان اٿي سندس آڏرياءَ ڪيو. هن جڏهن ڳالهايو تہ هن جو آواز وينل هو ۽ اکين مان لڙڪ پئي وهيس. ڪجهہ زائفائون اچا بہ رنيون پئي. ڄڻ تہ ڪو ويجهو عزيز مري ويو هجين!

اسان کي ناني ڪمُل پنهنجي ڇپرڙي هينيان پيل اونڌي ٽيل ڇڳل کٽ جي پر سان پٽ تي وڇايل رلهي تي هلي ويهاريو. بابا کان حال احوال ورتائين. امان ۽ ناني خاتون جو پڇيائين. منهنجي باري ۾ پڇيائين تہ هن کي الله جي راهہ ۾ ڇو نٿو موڪلين؟ بابا لحاظ رکندي چيس،"اجا هيءُ پڙهي پيو. پڙهائي مڪمل ڪري وني پوءِ مالڪ جيئن چاهيو تيئن ڪندا سين."

"تنهنجو پياءُ عزيز بہ رات پنهنجو صدورو منهن کڻي هت پهتو آهي. اسان تہ دعائون پئي گهريون، شل، اسان وٽ سندس شهادت جي خبر پهچي! پر لڳي ٿو تہ ڇوڪرو اڌ تان موٽي آيو آهي!" ناني ڏکاري لهجي ۾ ٻڌائيندي چيو"هت سڄو راڄ پيو اسان تي کلي، ٿهڪ ڏئي تہ ــ ڪاتو پٽ رستي تان ئي

پڇي آيو آهي! خوار ڪري ڇڏيو اٿس. سڄي تر ۾ ڳالهه پکڙجي وئي آهي. اسان تہ ڪنهن سان ملڻ جهڙا بہ نہ رهيا آهيون!"

مونکي حيرت ٿي تہ ناني پٽهين جي جيئري موٽي اچڻ تي ڏکاري آهي! جي مري وڃي ها تہ شايد خوش ٿئي ها.

بابا چيس،" بس ماسي، مالڪ جي مرضي آ جڏهن وچي ڪنهن جو ڏنل نذرانو قبول ڪري. تون همٿ نہ هار. الله چاهيو تہ تنهنجي ڏنل شئي ضرور ڪنهن نہ ڪنهن طرح سان پنهنجي راهہ ۾ اگهائيندو. هو ڪنهن کي مايوس ڪرڻ وارو ناهي."

"مايوس تہ، پٽ، مان بہ ناهيان." ناني ڪمل چيو" پرجي اسان جو ڪو هڪڙو بہ شهيد ٿئي ها تہ اسان جي هن ڳوٺ تي رحمتون وسن ها. هت تون ڏسين ها تہ هزارين ماڻهو جيپن موٽرن تي چڙهي عزير جي پيءُ سان ياڪر پائي ملن ها. ۽ مبارڪون ڏين ها. ۽ اسان سيني جا گهر اڄ بهشت ۾ هجن ها. هو ڏس هن جون پيٽون ڪيڏيون نہ ڏکاريون آهن! هن جي زال رات کان روئڻ ويٺي آهي. هينئر تائين ڪجهہ بہ نہ کاڌو اٿس. اڄ حورون منهنجي ٻچڙي کي پنهنجن هنجن ۾ سمهاريو مٿس ڳيچ پيون ڳائين ها. ۽ مان ان بهشتي ٻچڙي جي ماءُ مرڪي مرڻ جو انتظار ڪريان ها."

"بس ماسي،" بابا چيو"نصيب جي ڳالهہ آهي!"

مونکي ائين لڳو چڻ تہ اسان ناني ڪمل وٽ سندس ٻچڙي جي بچي وڃڻ تي مبارڪ باد ڏيڻ نہ پر هن جي تعزيت ڪرڻ آيا هئا سين. ڇو تہ هن ڪنهن بہ حالت ۾ هن جي جيئري موٽي اچڻ کي پسند نہ پئي ڪيو.

اسان پندرهن ويهہ منٽ ويٺا سين. پر ناني ڪمل اسان کان چانهہ ۽ پاڻي جو بہ نہ پڇيو. مت ۾ دلا اونڌا هجڻ سان گڏو گڏ شايد هنن جون چلهون بہ وسائل هيون.

بابا ۽ مان گهڻو ڪونہ پئي ويهي سگهياسين. ڇو تہ ناني ڳالهيون ئي اهڙيون پئي ڪيون جيڪي الائي ڪهڙي جهان جون هيون. سو جلد ئي ڪانئس موڪلائي گهر روانا ٿياسين. رستي ۾ بابا مونسان ڪٿي بہ ڪو نہ

ڳالهايو. هن تي يڪو هڪ پراسرار چُپ طاري هئي. الائي ڇا ڇا پئي سوچيندو هليو. گهر پهتا سين ته بابا جلديءَ ۾ کٽ تي ليٽي پيو.

مون امان کان پڇيو ته "ائين ڇو آهي ته ناني وارا عزير جي موتي اچڻ تي ڏکارا آهن؟"

امان وراڻيو"بابلا! ماڻهن کي مرڻ جا پئسا ڻا ملن. شهادت جو رتبو الڳ ۽ اوڙي پاڙي ۾ عزت. هڪڙي پٽ جي قرباني ڪري ڪنهن جي دنيا ۽آخر نهي پوي ته ان کي بيو ڇا کپي!"

مون محسوس ڪيو ته امان جي لهجي ۾ تلخي هئي,احساس محرومي جي جهلڪ هئي. هن مونکي عجيب نظرن سان ته پئي ڏٺو ڇڻ ته خاندان جي غربت جو ڪارڻ مان هوس.

بابا کي الائي ڇا ٿيو جو کٽ تان پڙڪو ڏيئي اٿيو.امان سان مخاطب ٿيندي چيائين,"ڪهڙا ٿي سبق پڙهائين پٽهين کي! تنهنجو ڇا خيال آهي ته چند ٽڪن عيوض مان پٽ کي انهن ملن جي پيدا ڪيل جنجال ۾ وجهان, جيڪي پاڻ ته وينا دنيا جهان کان پئسا وٺيو ڪاروبار ڪن, ۽ غريب غربي جا ٻار پرتي ڪيو پيا بي ڪفنا رلائين! ڪو نه ٿي کپي اسان کي اهڙي بهشت. اسان جي بهشت اسان جون ٻنيون آهن. هي اسان جا کيت ۽ اسان جو پورهيو آهي. محنت ۾ ئي اسان جي عظمت آهي. ڪونه ٿي گهرجي اسان کي لاشن عيوض بهشت!"

ماحول گرم ٿي ويو. امان ماٺ ڪري ڪنهن پاسي هلي ويئي, ۽ بابا به اٿي ڪوڏر ڪلهي تي ڪري ٻني ڏانهن روانو ٿي ويو.

ٻي صبح جو گهٽيءَ وٽان نڪري اسڪول ڏانهن پئي ويس ته رستي ۾ نندي مولوي ڪماندو جو پاءُ علي مليو. چيائين," اڄ اسڪول جي ته موڪل آهي. تون ڪتاب ڪنيو ايڏانهن ڪيڏانهن پيو وڃين؟"

پڇيومانس ته" ڇو؟ ڇا ٿيو آ جو اسڪول جي موڪل ٿي آ؟"

"توکي خبر ناهي؟"

"نـا" مان حيرت مان ڏانهن ڏسڻ لڳس.

"توهان ڪنهن ڳالهہ ۾ هجو تہ خبر پويوَا" هن ڪاوڙ گاڏڙ لهجي ۾ مونکي چنبيندي چيو"سائين قدوس اسلاميات واري جو پاءُ افغانستان ۾ شهيد ٿي ويو آهي. سڄو اسڪول سندس ڳوٺ ۾ لڏل آهي."

مونکي حيرت ٿي تہ اسان جي ڳوٺ مان اها خبر مون تائين ڇو نہ پهتي. اسان جي ڳوٺ جا بہ تہ ڪجهہ ڇوڪرا اتي وڙهيا پئي. بهرحال، مان جڏهن واپس موٽيس تہ ڏٺم ڳوٺ وارن نهي سنبري سائين قدوس جي ڳوٺ وڃڻ جون تياريون پئي ڪيون. امان بہ اوڏانهن وڃڻ لاءِ پئي تيار ٿي. هن وٽ جيڪو هڪ اڌ نئون جوڙو هو سو پاتائين. سائين قدوس جي ڀاءُ جي شهادت جي ڳالهہ وڏي ڪماندو مولوي پهچائي هئي. اهي سڀ تياريون بہ هن جي معلومات تي پئي ٿيون. امان ڳوٺ جي ماين سان گڏجي اوڏانهن هلي وئي. مان ۽ بابا ويٺا رهيا سين.

مون بابا کان پڇيو"بابا، توهان نہ ويئو؟"

"ڇا وڃي ڪيان ها، پٽا!" بابا ڏکارو ٿيندي چيو"اُت تہ بجاءِ ڏک ڪرڻ جي ماڻهو سائين قدوس کي مبارڪون ڏيندا. هو مرڪي ماڻهن کان مبارڪون وٺندو. پاڻس تہ الاءِ ڪهڙي سياست جي ور چڙهيو پر هيءُ ۽ مولوي ڪماندو هن جي شهادت جي قيمت وصول ڪندا. هنن کي اهو سمجهايل آهي تہ روئڻو پٽڻو اصل ناهي، الٽو خوش ٿيڻو آهي تہ جيئن وڌ کان وڌ ماڻهو اوڏانهن وڃن! پٽ، پنهنجي وطن جي حفاظت ڪندي ماڻهو مري تہ بہ چڱو. ان کي ڪٿي ماڻهو شهيد چوي. پر هت تہ مسلمان مسلمان سان پيو وڙهي. هيءُ جيڪا لات لڳي آ پنهنجي نوجوان کي، تنهن تہ سندس مغز ئي پورو ڪري ڇڏيو آ. ڪيس خبر ئي نہ ٿي پوي تہ ڪنهن سان پيو وڙهان! دشمن سان يا پنهنجو پاڻ سان؟ سو پٽ پاڻ کان اهڙي پڪائي ڪونہ پڇندي مان اُت ويس تہ روئي ڏيندس. سائين جو پاءُ هتان جڏهن ويو هو تہ تو جيڏو نوجوان هو. پاڻ مزي سان ويني نوڪري ڪيائين ۽ هُن ابهم کي مولوي ڪماندو جي ور چاڙهي ڇڏيائين. هاڻ هو وينو ڳوناٽن جي لاشن جا سودا ڪري! پاڻ کان ڪونہ ٿيندو وڃڻ. پٽا! موت برحق آهي، پر الله پنهنجن پڊن ۾ ماري، پنهنجي لاءِ اهو ئي ڪافي آهي!"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بابا جي اکين ۾ لڙڪ تري آيا. هن قميص جو اڳيون بالو مٿي ڪري پنهنجا لڙڪ اگهيا، ۽ چيائين،"تون انهن ڳالهين تي ڌيان ئي نہ ڌر. اهو فتنو آهي، پاڻ ڪي ان جو حصو ناهي ٿيڻو.جن جون اکيون آسمانن ڏانهن آهن سي اڪوئي وچي اتي رهن، انهن کي ڪنهن جهليو آهي؟ پر هين ڪي تہ هتي سک سان رهڻ ڏين! اسان جي ڌرتي ئي اسان جو آسمان آهي. اسان کي اتان ڪڃي ڪيڏانهن بہ ڪونهي وڃڻو! "

بابا کي مون پهريون ڀيرو ايئن ڳالهائيندي ٻڌو هو. هن جي ڳالهين مون ۾ سگهہ پئدا ڪئي. مون ڪنڌ هاڪار ۾ لوڏي هن جي تائيد ڪئي، ۽ سامهون منَهہ هيٺيان رکيل پاٽيءَ جي پاٿوڙن ۾ گهڙي ڪجهہ جهرڪين بہ تڙڳي بي خوفي ۽ خوشي جو اظهار ڪيو.

ڪاڇو پبليڪيشن جا ڇپيل ڪتاب

1.	ڏرتيءَ جا ٻار (شاعري) محمد علي ماجد	30 رپيا
2.	ٻتين واري ناني (بايو گرفيڪل ناوليٽ) اڪبر جسڪاڻي	50 رپيا
3.	رمون پيئني (ڪهاڻيون) اڪبر جسڪاڻي	40 رپيا
4.	سپر مين (ڪهاڻيون) طارق قريشي	50 رپيا
5.	خيرو حجم (ڪهاڻيون) اڪبر جسڪاڻي	40 رپيا
6.	آئيندو (ڪهاڻيون) منظور جوکيو	120 رپيا
7.	مٽيءَ جا رانديڪا (شاعري) ادل سومرو	30 رپيا
8.	ڪراچي: سنڌ جي مارئي (تاريخ) گل حسن ڪلمتي	800 رپيا
9.	سنڌ ۽ هند جون ٻاراڻيون ڪهاڻيون مرتب: محمد علي ماجد	30 رپيا
10.	جيجل منهنجي ماءُ (ڪهاڻيون) امر جليل	200 رپيا
11.	پڳل رانديڪو (ناول) انور ابڙو	60 رپيا
12.	اندرا (ڪهاڻيون) امر جليل	180 رپيا
13.	چنڊ وسامي ويو (ڪهاڻيون) امر جليل	150 رپيا
14.	ڍهندڙ ليڪا (ڪهاڻيون) رزاق مهر	100 رپيا
15.	آچر جا احوال (ڪهاڻيون) ادل سومرو	20 رپيا
16.	بندر بازاريون (سفر نامو) الطاف شيخ	150 رپيا
17.	ادب ۽ سياست (ڪهاڻيون / ڪالم) امر جليل	270 رپيا
18.	وايون وڻجارن جون (سفرنامو) الطاف شيخ	200 رپيا
19.	پنهنجي گهر ۾ اجنبي (ناول) قبول ابڙو	120 رپيا
20.	سرد لاش جو سفر (ڪهاڻيون) امر جليل	250 رپيا
21.	خواب خوشبو چوڪري (ناول) ماهتاب محبوب	190 رپيا
22.	لهندڙ سج جي لام (قصا، ڪٿائون) امر جليل	220 رپيا
23.	سنڌنامو (تاريخ جا نوان ۽ پراڻا ورق، اولڙا ۽ عڪس) امر جليل	220 رپيا
24.	گلڙن جهڙا ڳهاءُ (ڪهاڻيون) اڪبر جسڪاڻي	20 رپيا
25.	نئين دور جا نوان سبق (ٻارن لاءِ طنزيہ سبق) ادل سومرو	40 رپيا
26.	ڏونگر سي ڏورينديون (خط)، سهيڙيندڙ: سيد ضيا / منير شاهه	220 رپيا
27.	چيني ۽ چرٻٽ جون ڪهاڻيون، امر جليل	200 رپيا
28.	آتم ڪٿا، امر جليل	380 رپيا
29.	فدا حسين ڦودني، ڏٽي بخش ڏني ۽ ڦندڻ جا ڪالم، امر جليل	200 رپيا
30.	پيهي منجهہ پاڻ، بدر ابڙو	200 رپيا
31.	امر جليل جي سنڌو امر جليل	200 رپيا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

32.	هيءَ منهنجي سنڌ تہ ناهي، امر جليل	340 رپيا
33.	سنڌو بقا، مان فنا آهيان، امر جليل	220 رپيا
34.	آتم ڪتا آڌي پڇائن ۾ ۔ امر جليل	350 رپيا
35.	جمود، امر جليل	200 رپيا
36.	هي حسن..... ماهتاب محبوب	220 رپيا
37.	اڌ صديءَ جو اوجاڳو... انور ابڙو	250 رپيا
38.	منهنجي نصيب ۾ تون نہ آهين۔امر جليل	220 رپيا
39.	جڏهن سنڌ ۾ باهہ ٻري ۔ بدر ابڙو	350 رپيا
40.	Amar Jaleel _ Love Longing and Death	350 رپيا
41.	محبتن جا ٻہ ناوليٽ ۔ محمود مغل	220 رپيا
42.	زوال جو عڪس ۔ امر جليل	250 رپيا
43.	ڪراڙو گدڙ ۔ امر جليل	300 رپيا
44.	امر جليل نمبر سهڙيندڙ: پروفيسر محمد سليم ميمڻ	200 رپيا
45.	ٻہ پوءِ... (شاعري) ارم محبوب	200 رپيا

ڪتاب گهر ائڻ لاءِ لکو

ڪاڇو پبليڪيشن

20/3 عابد چيمبرس، نيو چالي،

شاهراهہ لياقت، ڪراچي، سنڌ.

نادوارو [ڪهاڻيون]

امر لغاري

47

امر لغاري سانگهڙ جي تاريخي ۽ ماحولياتي طور زرخيز خطي مکي ڍنڍ جي ڪنڌيءَ جي اهڃاڻن کان سڏ پنڌ تي آباد هڪ ننڍڙي ڳوٺڙي ۾ پيدا ٿيو. گريجوئيشن تائين تعليم سانگهڙ ۾ حاصل ڪيائين پر ماسٽرس انگريزي ادب ۾ سنڌ يونيورسٽيءَ مان ڪيائين. سندس لکڻين جا شعبا افسانوي ادب، تاريخ، ايڪالاجي ۽ ماحوليات رهيا آهن. ڪارل ساگان، اوريانا فلاسي ۽ گراهم گرين وانگر ادب ۽ صحافت گڏو گڏ هلندا اچن. اميتاوگهوش وانگر تاريخ کي فڪشنلائيز ڪيو اٿس. ”عبرت“ اخبار ۾ ڇپيل ڪالم ماحوليات ۽ ادب سان گڏ سندس نظرياتي پختگيءَ جو ثبوت به آهن. سندس ڪهاڻين جو پهريون مجموعو ”لٽ اوراتي دنيا“ سال 1999ع ۾ ڇپيو ته ادبي حلقن ۾ ٻلي ٻلي ٿي ويئي. انکان پوءِ سندس قلم کي ڪڏهن به زنگ نه لڳو. اڇڙي ٿر جي سوشيالاجي ۽ انٿراپالاجيءَ تي ”موکي“ ناولٽ لکي پڙهندڙن کي چڱي نموني ڌوڏيائين ته ٻئي پاسي سنڌو درياهه جي ڊيلٽا ۽ ناري جي ايڪالاجي تي ڪتاب ”جت سنڌوءَ ۾ سمنڊ وهي ٿو“ ۽ ”ناري جي ڪناري“ لکي ماحوليات ۾ چڱو خاصو نالو ڪمايائين. ڪجهه وقت ”ڊان“ اخبار جي صفحن تي به لکندو رهيو. سندس ڪهاڻين جا موضوع، ڪردار ۽ ماحول، مکيءَ جي ماڻهن جون جيئريون جاڳنديون حقيقتون آهن، جن ۾ بک، غربت، بيروزگاري، احساس محرومي، ڀوڳ، ڏکار، ماحولياتي تبديلين ۽ گم ٿيندڙ ڀهراڙين جي نج رسمن روايتن ۽ ڪلچر تي قلم ڪنيل آهي، جن مان هو پاڻ به گذريو آهي. انهن ڪهاڻين مان توهان کي صبح جي وقت مکيءَ جي ماڪ ڦڙن ۾ پنل گاهه جهڙي خوشبوءِ ايندي. سندس ڪهاڻين جا اڪثر ڪردار به هتي جا ڏتل وائتل، اڀوجهه ۽ سادا ماڻهو. فني طور سندس ڪهاڻيون ڏاڍيون سگهاريون آهن. سڌي سادي ڀهراڙيءَ جي ٻوليءَ جون سهڻيون سيبتيون تشبيهون، مکيءَ جي پوري مينهن وانگر پرڪشش تخليقي جهٽ ۽ پڙهندڙ جي ذهن تي هٿوڙو هڻندڙ ڪلائيميڪس. آمريڪا جي وليم فاڪنر کان وٺي چين جي موبان تائين وانگر لکڻين ۾ پنهنجي علائقي جي پيچرن تي پنڌ ڪندي نظر اچي ٿو. هو پنهنجين ڪهاڻين ۾ ننڍڙين ننڍڙين شين، ڪيفيتن کي چٽيندي ڪٿي ڪٿي رشين ماسٽرس جي ياد به ڏياري ٿو. لکڻين ۾ اڇڙو ٿر ۽ مکي سندس محبوب موضوع رهيا آهن.. سندس شخصيت جي ٻي خوبي ادب ۽ ماحول سان ڪمٽمينٽ آهي. پنهنجي سياءَ ۾ نهٺيلو ڀلوڙو هيءُ شخص، سانگهڙ جي نوجوان اديبن جو گرو به آهي، جيڪو بغير ننڍ وڏائي جي ساڻن علم جون ڳالهيون شيئر ڪندو رهندو آهي. ڏسون ته سندس هيءُ ڪتاب پڙهندڙ کان ڪيتري ٿو چرڪ ڪيرائي، سو پڙهندڙن تي مکياري ڇڏجي ٿو.

منظور ملاح

سانگهڙ سنڌ

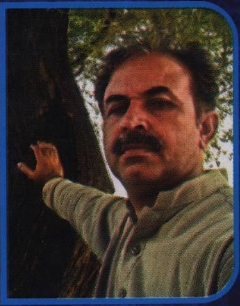

ISBN: 978-969-9544-36-1

Price: Rs. 160

Facebook.com/kachhopublication

پڙهندڙ نسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لُڙهندَڙ نَسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندَڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڀُرندڙ، ڪِرَندڙ، اوسيئڙو ڪَندَڙُ، ياڙي، ڪاڙُو، ياڄوڪَڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعنى e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

The Reading Generation پڙهندڙ نسُل . پَ نَ

پڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہ ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، ٻَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَنَ ڪا خُصوصي ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَ پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پو ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَ سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

ٻَنَن کي ڪُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ ھو وَسَ پٽاندڙ وڏِ کان وَڏِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنھن بہ رُڪاوٽ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻ، سمجھہَ ۽ ڏاھپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيھہ ڏيندي انھن سيني کي ٻَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيھاريو آھي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آھن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، ھو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاھا ڪن ٿا، موٽي مَنجھہِ پھاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالھہَ ھُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلھہ نيلا پيلا آھن؛
گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آھن........

... ...

ھي بيتُ اَٿي، ھي ٻَم- گولو،
جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنھي ۾ فَرَقُ نہ آ، ھي بيتُ بہ ٻَمَ جو ساٿي آ،
جنھن رِڻ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنھن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اٽڃاٽائي کي پاڻ تي اِھو سوچي مَڙھڻ تہ ”ھاٽي ويڙھہ ۽ عمل جو دور آھي، اُن ڪري پڙھڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني‌ءَ جي نشاني آھي.

پَنَن جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر کڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بڻائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **ڇو، ڇالاءِ ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشش ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج necessity unavoidable سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ڀاڪي پائي چيو تہ ”منهنجا ڀاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

پڙهندڙ نَسُل - پَ نَ The Reading Generation

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سندس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو تہ تاريخ هميشہ انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نہ رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي تہ سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ ”سنڌ سلامت ڪتاب گهر“ ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد تہ سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نہ صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو پورو سات نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book